

შესავალი

ლიტერატურას შეთაბურღელი ეტი

„რიტორიკაში სწერია: ეველათერი შესავლით
უნდა დაიწეოს კაცმაო. ჭემმარტია. ჩვენც ისე
დავიწეოთ.“

ილია ჭავჭავაძე, „კაცია-ადამიანი?!“

ნიკოლოზ ბარათაშვილი ალექსანდრე ჭავჭავაძის სალონში.
მხატვარი – ელენე ახვლედიანი

ნებისმიერი დროის ლიტერატურა თავისი თანამედროვე ეპოქის სარკეა. XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურაც ჩვენი ქვეყნის იმჟამინდელ ვითარებას ასახავს. გაიხსენეთ, რით დამთავრდა საქართველოსათვის XVIII საუკუნე და რა მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ცვლილება მოხდა ქართველი ერის ცხოვრებაში 1801 წელს?

წაიკითხეთ ქვემოთ მოყვანილი ფრაგმენტები იმდროინდელ მოღვაწეთა პუბლიცისტური წერილებიდან და მათზე დაყრდნობით იმსჯელეთ, რა როლს ასრულებდა ლიტერატურა XIX საუკუნის ქართული საზოგადოების ცხოვრებაში და რომელი ორი ძირითადი ინტონაცია (ორგვარი კილო) განმსჭვალავდა მას?

ილია ჭავჭავაძე

წერილები ქართულ ლიტერატურაზე

(ფრაგმენტი)

...მეთვრამეტე საუკუნის ვაი-ვაგლახმა და მეცხრამეტის პირველ წლების წენვა-გლეჯამ ჩვენი ერი მოჰღალა, ქანცი გაუწყვიტა, თავის თავის იმედი დააკარგინა. როცა შემთხვევა მიეცა, თავი თითქო მოსვენებას მისცა: გაუყურდა, და თითქმის ხმაამოუღებლივ დაემორჩილა ახლად მოვლენილს ბედსა და გარემოებას... ხანგრძლივ შფოთებს შემდეგ სვენება უპრიანია, როგორც ცალკე კაცისათვის, ისეც მთელი ერისათვის. ამას ბუნება მოითხოვს...

ჩვენდა სანუგეშოდ, ამისთანა უქმად ყოფნამ, როგორც აზრისამ, ისეც საქმისამ, თავი დიდხანს ვერ შეინახა. ვერც შეინახავდა, იმიტომ, რომ, რამოდენადაც ხანი მიდიოდა, იმოდენად ჩვენობა და უცხოობა თუმცა ერთმანეთს იშვენდნენ, მაგრამ გულში კი ერთმანეთს ვერა ჰრიგდებოდნენ.

ამ ამბავს, რა თქმა უნდა, აზრი უნდა დაედრა ასე თუ ისე სამოქმედოდ, და ის უპასუხოდ დარჩენილი საკითხი: „ვინა ვართ და რანი ვართ“ – ხელახლად უნდა გამოსულიყო მოედანზე.

პირველი ასეთი ნიშანი ერის ვინაობისა ენაა და, აი, სწორედ პირველმან ამან აიდგა ფეხი ჩვენში, შემდეგ კარგა ხნის დუმილისა. ამასთან ჩვენს ცხოვრებას, ჩვენს აზრთა სვლას, ჩვენს ზრუნვას და ფიქრსა, მთელის ბუნებითად რთულის ცხოვრების ფართო მოედნიდამ – მცირე კუნჭულიდა ჰქონდა დათმობილი ჟამთა ვითარებისაგან. მარტო ამ კუნჭულშია გახდა შესაძლებელი ჩვენის ცხოვრებისათვის მოღვაწე კაცს თავი ეჩინა, ეგ იყო მწერლობა, რომელიც ჰზრდის და ინახავს ენასა, და რომელმაც ხელახლად ხმა ამოიღო ამ საუკუნის ოცდაათიან წლებში. ამით დაიწყო, ჩვენის ფიქრით, მეორე ხანა ჩვენის ცხოვრებისა. ჩვენმა აზრთა სვლამ, მიმართულებამ, საქმიანობამ აქ შეიფარა თავი, და ამიტომაც მათის გამონასკვის, ზრდის და მატების ამბავი აქ უნდა ვეძიოთ. აქ გამოჩნდება – გუშინ რას ვსდევდით ახალნიცა და ძველნიცა, აქ დავინახავთ – რას ითხოვდა ჟამთა სიარულში წინა დღე.

1892 წ.

კიტა აბაშიძე

ეტიუდატი მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურის შესახებ

(ფრაგმენტი)

... საქართველო, როგორც დამოუკიდებელი პოლიტიკური არსება, მოისპო მეცხრამეტე საუკუნის პირველსავე წელს. მეცხრამეტე საუკუნიდან ქართველ ერს თავისი სრული ცხოვრება აღარა ჰქონია... მისი მოქმედება, აზრი, ფიქრი, მისწრაფება მარტო ერთ რამეში გამოიხატებოდა – ლიტერატურაში და ისიც ლიტერატურის ერთ დარგში – სიტყვაკაზმულ მწერლობაში. პოლიტიკური და ეკონომიკური ცვლილებანი მოხდა გარეშე ჩვენის მონანილეობისა და გავლენისა; თითქმის არც ერთი ამ ცვლილებათაგანი ჩვენ ახლოსაც არ გაგვკარებია (საერობო თვითმმართველობის და ნაფიცთა მსაჯულის ინსტიტუტი, შეღავათიანი ცენზურა და სხვა).

მეცნიერული და ფილოსოფიური მსვლელობისაც კი სრულიად გარეშე მაყურებლად დავრჩით: სასულიერო და საერო აკადემიები და უნივერსიტეტები – ეს მეცნიერებისა და ფილოსოფიის ნავთსადგურნი, სხვადასხვაგვარი უმაღლესი სკოლები ჩვენ თვალითაც არ დაგვანახეს. სწავლა-აღზრდის საქმე ჩვენს ხელში არ არის და ჩვენს გავლენას სავსებით აცილებულია.

სიტყვაკაზმული მწერლობა შეიქმნა ერთადერთი მხარე ცხოვრებისა, რომელიც ამ ცხოვრების ვითარების უტყუარი, ხელოვნური გამომხატველი იყო.

უმთავრესი კილო ჩვენი მწერლობისა (განსაკუთრებით, პოეზიისა) ორგვარია – ორნაირ პირობის, ორნაირ გარემოების, ორნაირი ზედგავლენის ქვეშ აღზრდილი და გაჭედილი. პოლიტიკური და საზოგადოებრივი პირობები ისეთი იყო, რომ ღრმა სევდითა და ოხვრით ავსებდა ყოველი შეგნებული ქართველის გულს და უსასოო პესიმისმიზისაკენ მიაქანებდა ჩვენ მწერლობას. ხოლო საუკუნეების განმავლობაში შექმნილი ჩვენის კულტურის, მწერლობის მაგალითები სულ იმას ჩაგვცახოდნენ და ჩაგვჩინებდნენ: „ჰხამს მამაცი გაგულოვნდეს, ჭირთა შიგან არ დაღონდესო“ და „ჰხამს მამაცი მამაცური, სჯობს რაზომცა ნელა სტირსა, ჭირსა შიგან გამაგრება ასე უნდა, ვით ქვიტკირსაო“. ამ დიდებული ნუგეშისმცემელისა და გამამხნეველების წყალობით ჩვენი ლიტერატურაც ასცდა უნიადაგო და უშინაარსო წუნუნსა და გოდებას.

1911 წ.

თავი I

ტომანციზმი – საუკუნის საეგიცტო მატათი

„ვისაც გსურთ ჩემთა ამბავთა ცნობა,
მისმინეთ ჭირში ფლობილს...“

ალექსანდრე ჭავჭავაძე

„ცუდად ხომ მანც არ ჩაივლის ეს განწირული
სულისკვეთება
და გზა უვალი, შენგან თელილი, მერანო ჩემო,
მანც დარჩება.“

ნიკოლოზ ბარათაშვილი

1832, სერიიდან „ქართული არისტოკრატია“. მხატვარი – ლევან ჭოლოშვილი

შინაარსი

ალექსანდრე ჭავჭავაძე	15
მოვამზადეთ ტექსტების წასაკითხად	
არსებული ცოდნისა და გამომცდილების ახალთან დაკავშირება	17
მხატვრული ანალიზის ელემენტები	
რომანტიზმი	17
კითხვის სტრატეგია	
ლიტერატურული კონტექსტის გათვალისწინება	17
ვისაც გსურთ.....	22
დატყვევებული ქალი (სატრფო) ფარნაჩისა და ჰოეზიაში	23
ვაჰ, დრონი, დრონი.....	24
სამშობლოს სატკივარი ალგორითმის გარეშე	25
გოგჩა	27
ნანგრევების ესთეტიკა და „გოგჩა“	30
სიყვარულო ძალსა შენსა	31
გრიგოლ ორბელიანი	32
იარაღის	34
სადღეგრძელო	39
თამარ მეფის სახე ბეთანიის ეკლესიაში	46
საღამო გამოსაღმებისა	49
მუხამბაზი.....	51
ფსალმუნი.....	52
ჰე, ივერიავ	53
ნიკოლოზ ბარათაშვილი	54
შემოღამება მთაწმინდაზე	56
ლეჩხის ფინალის ორგვარი გააზრება	58
მერანი	60
თვალჯადითი შავი ყორანი	62
ხმა იდუმალი	63
სული ობოლი	65
სულ ბოროტო.....	67
ჩემი ლოცვა	68
ვპოვე ტაძარი.....	69
რად ჰყვდრი კაცსა... ..	71
რომანტიკოსთა ქართული.....	72
დამატებითი საკითხავი	74

ალექსანდრე ჭავჭავაძე

(1786-1846)

ალექსანდრე ჭავჭავაძე, რომანტიკოსი პოეტი, სამხედრო პირი, დაიბადა 1786 წელს პეტერბურგში; მამამისი, გარსევან ჭავჭავაძე საქართველოს ელჩი იყო რუსეთში; მან მოაწერა ხელი 1783 წელს გეორგიევსკის ტრაქტატს.

ალექსანდრეს დედა, მარიამ ავალიშვილი, თავისი დროის კვალობაზე განათლებული, „ვეფხისტყაოსანზე“ აღზრდილი ქალი იყო. ალექსანდრე ჭავჭავაძე რუსეთის იმპერატრიცას, ეკატერინე მეორისა, და იმპერატორ ალექსანდრე პირველის ნათლული გახლდათ.

დიდებული ნათესაობა და არისტოკრატიული წრე ალექსანდრეს საუკეთესო აღზრდის პირობებს უქმნიდა.

ოთხი წლის იყო მომავალი პოეტი,

როდესაც მისი ოჯახი საქართველოში დაბრუნდა. მას თან გამოჰყვა ფრანგი აღმზრდელი, რომელმაც მას ფრანგული, გერმანული, რუსული და სპარსული ენები შეასწავლა.

მამის ელჩობამ ჭავჭავაძეთა ოჯახი კვლავ რუსეთს გაამგზავრა. აქ ალექსანდრე პაჟთა კორპუსში შეიყვანეს, რომლის დასრულების შემდეგ გამწესდა პაჟად მეფის სასახლეში.

ამასობაში საქართველოში ყველაფერი აირ-დაირია. თბილისი დაიწვა, ერეკლე გარდაიცვალა, მეფის სახლობა რუსეთში გადაასახლეს. ალექსანდრე საქართველოს შესახებ ამბებს იქ ჩასული ქართული ოჯახებისგან იგებდა.

1804 წელს მთიულეთში აჯანყებამ იფეთქა; 18 წლის ალექსანდრე ჭავჭავაძე აჯანყებულებს შეუერთდა. რუსეთის ჯარებმა აჯანყება ჩაახშეს და სხვებთან ერთად ალექსანდრეც გადაასახლეს ქ. ტამბოვში.

საქართველოში დაბრუნებულმა 26 წლის ალექსანდრემ ცოლად შეირთო ივანე ჯამბაკურ-ორბელიანის ასული სალომე. 1812 წელს კახეთი აჯანყდა რუსეთის მმართველობის წინააღმდეგ. მთავრობამ საქმის მოგვარება ალექსანდრე ჭავჭავაძეს მიანდო. ტკბილმა სიტყვამ არ გაჭრა და მთავრობის ჯარებმა ძალა გამოიყენეს. ალექსანდრე წუხდა საკუთარ ძმებთან ბრძოლის გამო; იგი კინაღამ მსხვერპლად შეეწირა ამ აჯანყებას, ერთმა გლეხკაცმა ფეხში დაჭრა.

ამის შემდეგ იგი კვლავ რუსეთშია და ნაპოლეონის წინააღმდეგ იბრძვის, 1814 წელს პარიზში შედის კოალიციის ჯართან ერთად.

საქართველოში დაბრუნებული ალექსანდრე სამხედრო სამსახურშია. მან მონაწილეობა მიიღო რუსეთ-ოსმალეთის ომში და აიღო ბაიაზეთი.

1832 წელს საქართველოში მზადდებოდა თავად-აზნაურთა შეთქმულება რუსეთის წინააღმდეგ, რომელიც დაწყებამდე გათქვა ერთ-ერთმა მონაწილემ, იასე ფალავანდიშვილმა. ყველა შეთქმული დააპატიმრეს, მათ შორის – ალექსან-

დრე ჭავჭავაძე და 4 წლით ისევ ქ. ტამბოვში გადაასახლეს. 1837 წელს საქართველოში დაბრუნებული დაბრუნებული კვლავ სამხედრო სამსახურში ჩადგა.

ყველამ იცოდა, რომ, სამხედრო საქმესთან ერთად, ალექსანდრე ჭავჭავაძე ლექსებს წერდა. საზოგადოების ყველა ფენაში იცნობდნენ და უყვარდათ მისი ნაწარმოებები.

მის ხასიათზე კარგად მეტყველებს ერთი ფაქტი: „ერთხელ თავად კონსტანტინე მუხრანსკიმ იყარა კენჭი. ალექსანდრეც მოიწვიეს კენჭის ჩასაგდებად. ალექსანდრე მიუბრუნდა ამ დროს თავად მუხრანსკის ამგვარი სიტყვებით: – კნიაზო კონსტანტინე, ჩემზე ამბობენ, რომ ვითომ მე შენი მტერი ვიყო, რომ დაგიმტკიცო ეს მართალი აზრი, საქვეყნოდ მომირთმევია თქვენთვის ეს ჩემი შავი ხმაო. – გამოსწია უჯრა და შავი კენჭი ჩაუგდო“ (იონა მეუნარგია).

ალექსანდრე ჭავჭავაძის ოჯახი ცნობილი იყო სტუმართმოყვარეობით, აქ ხშირად იკრიბებოდა მაღალი საზოგადოება. ალექსანდრეს ოთხი შვილი ჰყავდა: ერთი ვაჟი, დავითი, და სამი ქალიშვილი. ნინო მისთხოვდა რუს პოეტ ალექსანდრე გრიბოედოვს, ეკატერინე – სამეგრელოს უკანასკნელ მთავარს, დავით დადიანს, სოფიო – ბარონ ნიკოლაის.

ნინოს გარდა, ყველას დარჩა შთამომავლობა.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის გარდაცვალება მოულოდნელი იყო. 1846 წლის 6 ნოემბერს, დილას, პოეტი მეფისნაცვალ ვორონცოვთან გაემართა დღეობაზე. როცა მისი ეტლი გოლოვინის პროსპექტს მიუახლოვდა, უეცრად ერთმა დედაკაცმა სახლიდან საპნიანი წყალი გამოიტანა და ქუჩაზე გადაღვარა; ცხენი დაფრთხა, შეშინებულმა მეეტლემ ვეღარ დაიჭირა. ალექსანდრემ მისი მიშველება სცადა, წამოიწია და პოეტის გრძელი შინელის კალთა ბორბალმა ჩაითრია. ალექსანდრე ძირს გადმოვარდა და გრძნობამიხდელი იმავე საღამოს გარდაიცვალა.

იგი კახეთში, შუამთის მონასტერში დაკრძალეს.

დავაკავშიროთ

არსებული ცოდნისა და გამოცდილების ახალთან დაკავშირება

ალექსანდრე ჭავჭავაძის ბიოგრაფიაში ნახსენები მოვლენები (1804 წლის მთიულეთის აჯანყება, 1832 წლის შეთქმულება და სხვ.) თქვენთვის საქართველოს ისტორიის კურსიდან არის ცნობილი. გაიხსენეთ, რა იცით 1832 წლის შეთქმულების შესახებ?

სანამ რომანტიკოსთა შემოქმედების შესწავლას დაიწყებთ, გირჩევთ ნაიკითხოთ დამატებითი მასალა, რომელიც ამ თავის ბოლოს არის წარმოდგენილი და ნახოთ, როგორ აცოცხლებს მწერალი (მიხეილ ჯავახიშვილი) აღნიშნულ ეპოქას.

გავანალიზოთ

მხატვრული ანალიზის ელემენტები

რომანტიზმი. რომანტიზმი იმდენად მნიშვნელოვანი მოვლენაა ხელოვნებისა და კულტურის იტორიაში, რომ მისი არსის წვდომის გარეშე შეუძლებელია XIX საუკუნის მხატვრული აზროვნების გაგება. ეს მიმდინარეობა XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნაზე თითქმის ერთდროულად აღმოცენდა ევროპის წამყვან ქვეყნებში და ხელოვნების ყველა დარგი (ლიტერატურა, მუსიკა, მხატვრობა, არქიტექტურა...) მოიცვა.

რომანტიკოსი მწერლები არიან: ჰ. ჰაინე, ნოვალისი, ე. თ. ა. ჰოფმანი, ფ. ჰოლდერლინი (გერმანიაში); უ. უორდსვორთი, ს. ტ. კოლრიჯი, ჯ. გ. ბაირონი, პ. ბ. შელი, მ. შელი (ინგლისში); ა. ლამარტინი, ვ. ჰიუგო, ფ. სანდი, რ. შატობრიანი, ა. დიუმა (საფრანგეთში); ჯ. ლეოპარდი (იტალიაში); ა. მიცკევიჩი (პოლონეთში); ჰ. მელვილი, უ. უიტიმენი, ე. ა. პო (ამერიკაში); ა. ს. პუშკინი, მ. ი. ლერმონტოვი (რუსეთში); ა. ჭავჭავაძე, გრ. ორბელიანი, ნ. ბარათაშვილი (საქართველოში).

მართალია, რომანტიზმს ყველა ქვეყანაში თავისებური სახე ჰქონდა, მაგრამ საერთო ნიშნებიც აშკარა იყო. XIX საუკუნემ ყველგან ერთნაირი ცნობიერება და განწყობა წარმოშვა. „მთელი თაობა შავ მერანზე იჯდა და ბედის საზღვრის გადალახვას ლამობდა,“ – ასე დაახასიათა ეს განწყობა ცნობილმა ქართველმა კრიტიკოსმა გერონტი ქიქოძემ. ამ დახასიათებაში ჩანს რომანტიზმის ერთ-ერთი არსებითი ნიშანი – სინამდვილიდან გაქცევა და ოცნების სამყაროსკენ სწრაფვა.

რომანტიკული მსოფლალქმის და მხატვრული მეთოდის საფუძველია ორი სამყაროს – რეალურისა და იდეალურის – არსებობის დაშვება. ამასთანავე, რომანტიკოსთა აზრით, რეალურ და იდეალურ სამყაროს, ანუ სინამდვილესა და იდეალს შორის უზარმაზარი უფსკრულია.

რომანტიკოსებისათვის იდეალი განუსაზღვრელია, უსასრულო, სრულყოფილი, მშვენიერი, იდუმალეხით მოცული და შეუცნობელი, სინამდვილე კი – მდაბალი, არამდგრადი, დენადი და წარმავალი.

რომანტიკოსთა აზრით, სინამდვილეში იდეალის განხორციელება შეუძლებელია, რადგან იდეალი, რომელიც მხოლოდ სულიერ სფეროში ანუ ადამიანის

მოგზაური, მხატვარი – კ. დ. ფრიდრიხი

წარმოსახვაში არსებობს, მატერიაში ხორცშესხმისას აუცილებლად მახინჯდება. რომანტიკული იდეალის მოუხელთებლობის გამოხატულება იყო გერმანელ რომანტიკოსთა მიერ დამკვიდრებული უსაზღვროების კულტი. გახსნილი თვალსაწიერი, მარადიული მოძრაობა, მუდამ შორეთისაკენ მსწრაფი ჰორიზონტი რომანტიკოსთა შემოქმედებაში ორგანულად არის დაკავშირებული ავტორთა ოცნებასთან, მიუახლოვდნენ და შეერწყან იდუმალებით მოცულ უსაზღვროებას. უსაზღვროების კულტის გამოხატულება იყო ის, რომ გერმანელი რომანტიკოსი მხატვარი კასპარ დავიდ ფრიდრიხი პეიზაჟებს ჰორიზონტების გარეშე ხატავდა, რის გამოც მნახველს ისეთი განცდა ეუფლებოდა, თითქოს მისი მზერა უსასრულობაში ინთქმებოდა. უსაზღვროებისკენ ლტოლვა ერთ-ერთი მთავარი მოტივია ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიაშიც.

ორი სამყაროს არსებობა რომანტიკოსისათვის შემოქმედებითი სიხარულის სათავეც არის და ტრაგიკული განცდისაც; სიხარულისა იმიტომ, რომ არსებობს იდეალური სამყარო, სადაც არის ის, რაც არ არის აქ, რეალურ სინამდვილეში – მშვენიერება, ზნეობა, მარადიული, წარუვალი ღირებულებები, ტრაგიკულისა კი იმიტომ, რომ იდეალური სამყარო მიუწვდომელია და ადამიანი განწირულია მატერიალურ და მდებარე რეალობაში არსებობისათვის. აქედან იღებს სათავეს რომანტიკოსთა „მსოფლიო სევდა“.

რომანტიკულმა ლიტერატურამ შექმნა გმირის სრულიად ახალი ტიპი – მარტოსული ადამიანი, რომელიც უპირისპირდება გარემომცველ სამყაროს. რომანტიკული გმირის ძირითადი თვისებაა დაუძლეველი მისწრაფება შეუზღუდავი პიროვნული თავისუფლებისაკენ, რასაც მოსდევს საზოგადოებისგან გარიყვა.

ბუნება, ისევე როგორც რელიგია, ხელოვნება, ეგზოტიკური ქვეყნები და ეროვნული წარსული (ისტორია, ფოლკლორი), საზოგადოებისგან გაქცეული თუ განდევნილი რომანტიკული გმირის თავშესაფარია. აქ დაეძებს იგი იმ იდეალს, რომელიც რეალურ ცხოვრებაში ვერ იპოვა. ბუნებაში განმარტოება აძლევს რომანტიკოსს თვითჩაღრმავების, ჭვრეტისა და ფილოსოფიური მედიტაციის საშუალებას. ბუნება ერთიანი და დაუნანვერებელი სამყაროს თვისებებით არის აღჭურვილი და მის წიაღში ყოფნა ეხმარება რომანტიკულ გმირს, თავი ამ ერთიანი სამყაროს განუყოფელ ნაწილად წარმოიდგინოს. ამასთან იგი ბუნებას სწვდება

არა შემეცნებისა და აღქმის საშუალებით, არამედ გრძნობისა და წარმოსახვის წყალობით. გერმანელი პოეტი ნოვალისი მოუთმენლად ელოდა ღამეს, რადგან მის სიჩუმეში უკეთ შეიგრძნობდა თავს უზარმაზარი სამყაროს ორგანულ ნაწილად. ასევე ბუნების საშუალებით ცდილობდა ნიკოლოზ ბარათაშვილი სამყაროს უნივერსალური კანონების წვდომას („მრწამს, რომ არს ენა რამ საიდუმლო უასაკოთა და უსულთ შორის“).

ბუნება რომანტიკოსთა შემოქმედებაში ორგანულად არის დაკავშირებული იდეალთან, მაგრამ რადგან რომანტიკული იდეალი არსებითად მიუწვდომელია, რომანტიკოსი ვერც ბუნებაში პოულობს საბოლოო ნავსაყუდელს: „გულისთქმა ჩემი შენს იქითა ეძიებს სადგურს“ (ნიკოლოზ ბარათაშვილი).

ვერც სიყვარულს მოაქვს სიმშვიდე რომანტიკული გმირისათვის. რომანტიკული სიყვარული ყოველთვის ტრაგიკულად მთავრდება, რადგან მთელი სამყარო შეყვარებულთა ბედნიერების წინააღმდეგია. სიყვარულის დაღუპვა ტრაგედიის ბოლო აქტია რომანტიკულ დრამაში. გმირი მარტოობისთვის არის განწირული, რადგან რომანტიკული სიყვარულის ტრაგიზმი და მომხიბლაობა ის გახლავთ, რომ იგი ერთადერთია და განუმეორებელი („საბრალოა მხოლოდ სული ობოლი, ძნელა ჰპოოს, რა დაკარგოს მან ტოლი“).

ვინაიდან რომანტიკოსები უპირატესად ადამიანის შინაგანი განცდების გადმოცემას მესწრაფოდნენ, რომანტიკული ხელოვნების პრინციპებს ლიტერატურაში ყველაზე უკეთ ლირიკა ავლენს, რომელშიც წამყვან როლს სწორედ ავტორის სუბიექტური განცდა თამაშობს. ამიტომაც გაბატონდა რომანტიკულ ლიტერატურაში ლირიზმის სტიქია. ლირიკა შეიჭრა ეპიკურ ჟანრებშიც და ამან განაპირობა სრულიად ახალი ჟანრის – ლირიკულ-ეპიკური პოემის – გაჩენა, რომლის ერთ-ერთ პირველ ნიმუშსაც ბაირონის „ჩაილდ-ჰაროლდი“ წარმოადგენს. ლირიკულ-ეპიკური პოემაა ნ.ბარათაშვილის „ბედი ქართლისა“, რომელიც თქვენ IX კლასში შეისწავლეთ. ამ ჟანრის თავისებურება ის არის, რომ მასში ობიექტური თხრობის პარალელურად არსებობს ავტორის პლანი, რომელიც სწრაფი შეფასებების, ლირიკული გადახვევების შემთხვევითი რიგი კი არ არის,

ტყეში განმარტოებული ჟენევიევა, მხატვარი – ა. ლ. რიბტერი

არამედ მასალის მხატვრული გამთლიანების საშუალება. ლირიკულ-ეპიკურ პოემაში ავტორი, რომელიც ფორმალურად პოემის გმირი არ გახლავთ, სინამდვილეში ყველაზე მნიშვნელოვანი მოქმედი პირია, რადგან მასში უმთავრესი სწორედ მოვლენების სუბიექტური, ავტორისეული აღქმაა.

რომანტიკული ესთეტიკის უდიდესი მონაპოვარი ადამიანის სულის სირთულის, წინააღმდეგობრიობის, ამოუწურავობის აღმოჩენა იყო. ადამიანი რომანტიკოსისათვის მცირე სამყაროა, მიკროკოსმოსია, რომლის სულშიც, ისევე როგორც გარესამყაროში, ერთმანეთს ებრძვის რეალური და იდეალური, მატერიალური და სულიერი, ბოროტი და კეთილი. ადამიანის სულის სიღრმეების მოხილვა, ძლიერი და მკვეთრი ვნებებისადმი ინტერესი, სულის „საიდუმლო რხევებზე“, მის „ღამეულ“ მხარეზე გადატანილი ყურადღება, არაცნობიერისა და ინტუიციურისკენ სწრაფვა რომანტიკული ხელოვნების არსებითი ნიშანია (ნიკოლოზ ბარათაშვილის „ხმა იდუმალი“, „სულო ბოროტო“).

რომანტიზმი საქართველოში. ხშირად ამბობენ, რომ რომანტიზმი ლიტერატურაში ლექსისა და ლექსის მწერალთა ეპოქა იყო. რომანტიზმის არც ერთ ეროვნულ გამოვლინებას არ მიესადაგება ეს აზრი ისე ზუსტად, როგორც ქართულს. რომანტიზმმა საქართველოში სწორედ ლექსის მწერალთა შემოქმედებაში იჩინა თავი. სამი დიდი წარმომადგენლის – ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრიგოლ ორბელიანისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის – გარდა, რომანტიზმს ჩვენში სხვა მიმდევრებიც ჰყავდა (დავით მაჩაბელი, მიხეილ თუმანიშვილი, ვახტანგ ორბელიანი, მამია გურიელი), მაგრამ რადგან რომანტიკული ლიტერატურის ტენდენციები ყველაზე სრულად ამ სამეულის შემოქმედებაში გამოვლინდა, ქართული რომანტიზმის დახასიათებისას ძირითადად მათ თხზულებებს ეყრდნობიან.

ლიტერატურისმცოდნეობაში აღნიშნულია, რომ რომანტიკოსებმა დაიწყეს ქართული ლექსის ევროპეიზაცია, ანუ იმ ძირითადი მოტივებისა და ტენდენციების დანერგვა ქართულ პოეზიაში, რაც მაშინდელ ევროპულ ლიტერატურას ახასიათებდა. ამას კი სრულიად ახალი, აღმოსავლურისაგან განსხვავებული, პოეტური კულტურის შექმნა მოჰყვა.

მაშინდელი ქართული განათლებული საზოგადოება ევროპულ ლიტერატურას ეცნობოდა როგორც ორიგინალში, ისე რუსული თარგმანების წყალობით. საქართველოში თარგმნიდნენ როგორც რუსი, ისე ევროპელი ავტორების თხზულებებს. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ის, რაც საერთო ჰქონდა ქართულ რომანტიზმს როგორც ევროპულ, ისე რუსულ რომანტიზმთან, იდეათა პარალელიზმით უფრო აიხსნება, ვიდრე უშუალო მიბაძვით (გაიხსენეთ გერონტი ქიქოძის გამონთქვამი).

ერთხელ ალექსანდრე ორბელიანს ალექსანდრე ჭავჭავაძისათვის უკითხავს: „კნიაზო, თქვენი ლექსები რომ ასე განასხვავეთ და სხვა სუბუქი ანუ ლბილი წყობილება რომ მიეცით, საიდან შემოიღეთ ამგვარი მელექსეობა?“

ალექსანდრე ჭავჭავაძეს უპასუხია: „სწორედ გეტყვით, ჩვენი ბლიაძეებისაგან (მესტიერებისაგან) შემოვიღე. კარგად იცით, მე ბევრს ფრანციცულს წიგნებს ვკითხულობ, ჩვენი მესტიერების მარტივს ყბედობას ევროპული სიამოვნება მივეცი და აქედან გაკეთდა ისეთი ლექსები. აი, ეს არის მიზეზი, სხვა არაფერი“ (იოსებ გრიშაშვილი, ლიტერატურული ნარკვევები).

ეს, ერთი შეხედვით, სალონური და თითქმის სასხვათაშორისო კითხვა-მიგება მნიშვნელოვან ინფორმაციას შეიცავს. კერძოდ, აქედან ჩანს, რომ რომანტიკუ-

ლი პოეზია თვალშისაცემი სიახლე იყო ქართულ მწერლობაში, თუმცა იგი არ უპირისპირდებოდა ძველს, რადგან მისი მიღება-არმიღების პრობლემა ქართულ სინამდვილეში არ დამდგარა.

ქართულ რომანტიზმს, რომელიც ნაწილობრივ ევროპული რომანტიზმის ტრადიციებით იყო ნასაზრდოები, ღრმად ჰქონდა გადგმული ფესვები მთელ წინამორბედ ქართულ ლიტერატურაში, საიდანაც მან ბევრი რამ აიღო, კერძოდ, ლექსის ფორმა (ცნობილია, რომ ქართველ რომანტიკოსებს არც ერთი ახალი სალექსო საზომი არ შეუქმნიათ) და მხატვრულ სახეთა სისტემა. ქართველ რომანტიკოსთა, განსაკუთრებით ალექსანდრე ჭავჭავაძე ჭავჭავაძის, ხოლო ნაწილობრივ გრიგოლ ორბელიანისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებში თვალს ხვდება ისეთი ტრადიციული სახეები, როგორცაა გიშრის დალალები, შავი თვალები, კოკობი ვარდი და ა.შ., რაც აღმოსავლური პოეზიის აქსესუარებადაა მიჩნეული და ასე დამახასიათებელი იყო ბესიკისა და მისი სკოლის პოეტებისათვის (აგრეთვე უფრო ადრინდელი ქართული პოეზიისთვისაც). მაგრამ ეს ტრადიციული ელემენტები რომანტიკოსთა შემოქმედებაში სრულიად ახალი, რომანტიკული მსოფლგანცდის კონტექსტშია მოქცეული. სიყვარულის მოტივიც ასევე მეძველდრეობით მიიღო რომანტიზმმა წინამორბედი ქართული ლიტერატურიდან, მაგრამ სრულიად ახლებურად გაიზარა იგი. საქართველოში რომანტიზმის განვითარების პირველ ეტაპზე (ალექსანდრე ჭავჭავაძე, გრიგოლ ორბელიანი) ეროვნულმა პრობლემამ უკანა პლანზე გადასწია პიროვნების პრობლემა (ევროპული რომანტიზმის მთავარი თემა) და დაიყვანა მის როლზე ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში („მისი სახელი კიციხვითა მარადის იხსენებოდეს, ვინაც საღმრთოსა სიყვარულს მამულისადმი არ ჰგრძნობდეს“). კონკრეტული ეროვნული პრობლემა გადაიზარდა „კაცთა უბედობისა“ და „სოფლის სიმუხთლის“ ზოგად რომანტიკულ მოტივებში და ამ მარადიული, გადაუჭრელი კონფლიქტის გამო აღძრულ „მსოფლიო სევდაში“. რეალობის მიუღებლობამ განაპირობა ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედებაში, ერთი მხრივ, წარსულის იდეალიზაცია, ხოლო, მეორე მხრივ, იდეალის მიღწევის ტიპური რომანტიკული გზის დასახვა – სატრფო-სამშობლოს განმათავისუფლებელი გმირის ძიება („ვინ აღჩნდეს გმირი... რომელ მარჯვენით ერთისა დაკვრით უსულოდ ვეშაპს მინად დასცემდეს?“).

რომანტიზმის განვითარების მეორე ეტაპზე, ანუ ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებაში, ცენტრალურ ადგილს იკავებს პიროვნების პრობლემა, მისი განცდები და შინაგანი სამყარო.

გამოვიყენოთ

კითხვის სტრატეგია

ლიტერატურული კონტექსტის გათვალისწინება. თქვენ უკვე იცით, რომ ლიტერატურული კონტექსტი არის ლიტერატურული გარემო, რომელიც გავლენას ახდენს მწერლის შემოქმედებაზე. ეს ლიტერატურული გარემო ხშირად ლიტერატურული მიმდინარეობის სახით არის წარმოდგენილი. ლიტერატურული მიმდინარეობა, რომელმაც XIX საუკუნის პირველი ნახევრის ლიტერატურის ძირითადი გეზი განსაზღვრა, იყო რომანტიზმი, რომლის არსებითი ნიშნები წინა პარაგრაფში გაგაცანით.

ლიტერატურული კონტექსტის ცოდნა და მისი გამოყენება მხატვრული ნაწარმოების კითხვის დროს ამ ნაწარმოების უკეთ გაგების ერთ-ერთი საშუალებაა.

ვისაც გსურთ

ვისაც გსურთ ჩემთა ამბავთა ცნობა¹,
მისმინეთ ჭირში ფლობილს²,
მისმინეთ, ვით მაქვს ჭმუნვა³ და თმობა⁴
ურვისგან⁵ გულშეპყრობილს.

მას ვსჭვრეტ პატიმრად, ვის მონებს გული,
მისთვის, გლახ⁶, განწირული,
მაქვს მწუხარება ზედაზედ რთული⁷,
მარად მეთაბლვის⁸ წყლული.

ვისაც გსურთ და სხვა...

გუშაგნი ბევრნი თვითოსა მცველად
გვეყვან ნების წარმტაცველად⁹,
ხვალ სხვანი მოვლენ მათს გამომცველად,
გველივე¹⁰ შთება¹¹ გველად.

ვისაც გსურთ და სხვა...

ლმობითა¹² ვხედავ ყოვლთ წარმავალთა –
მოხუცთა, ვაჟთა, ქალთა,
გრძნობა რაიმე აღმვისებს თვალთა
და მადენს ცრემლთა ცხართა.

ვისაც გსურთ და სხვა...

კაცთ უბედობა თუმც არს სატირე¹³,
გარნა არ განსაკვირე¹⁴,
ამა სოფლისა დიდი და მცირე
არს ცვალებისა მზირე¹⁵.

ვისაც გსურთ და სხვა...

დავვიძრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. ვის მიმართავს „ჭირში ფლობილი“ პოეტი ლექსის დასაწყისში?
2. მოძებნეთ ტექსტში სიტყვები და გამოთქმები, რომლებიც ავტორის მძიმე სულიერ განცდებზე მიგვანიშნებს.
3. დააკვირდით ლექსის II და III სტროფებს. როგორ ფიქრობთ, ვინ იგულისხმება „პატიმარში“? ვინ არიან „გუშაგები“?

1. ცნობა – გაგება. 2. ჭირში ფლობილი – გასაჭირში ჩავარდნილი. 3. ჭმუნვა – მწუხარება. 4. თმობა – თმენა. 5. ურვა – დარდი. 6. გლახ – ვაგლახ! 7. ზედაზედ რთული – ერთმანეთს დართული. 8. მეთაბლვის – მიახლდება. 9. ნების წარმტაცველი – უფლებათა წამრთმევი. 10. გველი – გველეშაპი. 11. შთება – რჩება. 12. ლმობა – სიბრალული, ტკივილი. 13. სატირე – სატირალი. 14. გარნა არ განსაკვირე – მაგრამ არა საკვირველი. 15. მზირე – მზირალი.

5. რას იწვევს წარმავლობაზე ფიქრი?
6. რომელ სიტყვებში იჩინა თავი რომანტიზმისთვის დამახასიათებელმა „მსოფლიო სევდამ“?
7. რა კანონზომიერებამ განაპირობა ლექსის ბოლოს გამომკრთალი ერთგვარი იმედი?
8. რა მიზანს ემსახურება ლექსში ჩართული რეფრენები (გარკვეული წესით გამეორებული ერთი და იგივე ტაბები) – „ვისაც გსურთ და სხვა“? თქვენი აზრით, ისინი ლექსის ძირითად სათქმელს აზუსტებენ, თუ, პირიქით, აბუნდოვანებენ?

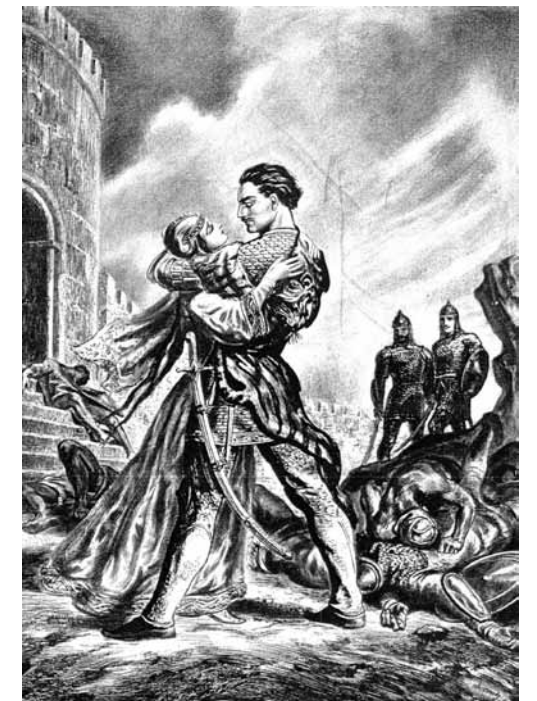
ეს საინტერესოა!

დატყვევებული ქალი (სატრფო) ფერწერასა და პოეზიაში

პირველი სურათის ავტორია პაოლო უჩელო (XV ს.), მეორისა – ირაკლი თოიძე (XX ს.). იტალიელი ფერმწერის ტილო ასახავს წმინდა გიორგის პირველ სასწაულს – ლასიის მეფის ასულის გამოსხნას გველეშაპის ტყვეობიდან. ქართველი მხატვრის სურათზე კი „ვეფხისტყაოსნის“ ცენტრალური ეპიზოდია გამოსახული: „ნახეს მზისა შესაყრელად გამოეშვა მთვარე გველსა“ (მზე აქ ტარიელია, მთვარე – ნესტანი, ხოლო გველეშაპი – ქაჯეთის ციხე).

ალექსანდრე ჭავჭავაძემ XIX საუკუნის ქართულ პოეზიაში დასაბამი მისცა ტყვეპყრობილი სატრფოს ალეგორიას.

ცნობილი კრიტიკოსი ვახტანგ კოტეტიშვილი წერდა: „ალექსანდრე ჭავჭავაძე საქართველოს გარკვეულად არ ახსენებს... მაგრამ დიდი ჩაკვირება არ არის საჭირო, რომ ხშირად „სატრფოს“ სახით საქართველო დაინახოთ. ასეთი განპიროვნება ხომ შემდეგში დაკანონდა კიდევ და ყველაზე მეტად – აკაკი წერეთლის პოეზიაში. და თუ აკაკის სატრფო საქართველოა, ალექსანდრე ჭავჭავაძის სატრფო რაღად უნდა იქნას ნაგულისხმევი ყოველთვის სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით?“

ვაჰ. დრონი, დრონი

ვაჰ, დრონი, დრონი, ნაგემნი მტკბარად¹,
წარივლტენენ², განჰქრენ სიზმარებრ³ ჩქარად,
მე იგივე ვარ მარად და მარად!
არ ვსდევ ჟამთა ცვლას, მე იგივე ვარ მარად და მარად!

განვშორდი მოყვასს, ძალს ცხოვრებისას,
არ გიკვირსთ, მხედავთ კვლავცა სულმდგარად⁴?!
მე იგივე ვარ მარად და მარად!
არ ვსდევ ჟამთა ცვლას, მე იგივე ვარ მარად და მარად!

გლახ⁵, ბედისაგან ესრეთ დასჯილი
იმედოვნებას ვუნოდებ⁶ ფარად,
მე იგივე ვარ მარად და მარად!
არ ვსდევ ჟამთა ცვლას, მე იგივე ვარ მარად და მარად!

იგიცა მელტვის⁷, მიბრალეთ⁸ ამად,
უსასოდ ყოფას⁹ სჯობს ყოფა მკვდარად,
მე იგივე ვარ მარად და მარად!
არ ვსდევ ჟამთა ცვლას, მე იგივე ვარ მარად და მარად!

მე ერთმან ერთგზის ერთს ვუძღვენ თავი,
მასვე ვემონვი მტკიცედ და მყარად,
მე იგივე ვარ მარად და მარად!
არ ვსდევ ჟამთა ცვლას, მე იგივე ვარ მარად და მარად!

თუ მასცა ჩემებრ უცავს¹⁰ სიმტკიცე,
ვიბრალებ რაყიფს¹¹, შვრების მომცდარად,¹²
მე იგივე ვარ მარად და მარად!
არ ვსდევ ჟამთა ცვლას, მე იგივე ვარ მარად და მარად!

საჯეთ¹³ – ჰყრობილმან უწყისა¹⁴ ტრფობა?!
საცა გინდ იყოს, მასთან ვარ მარად,
მე იგივე ვარ მარად და მარად!
არ ვსდევ ჟამთა ცვლას, მე იგივე ვარ მარად და მარად!

1. ნაგემნი მტკბარად – ტკბილად ნაგემნები. 2. წარივლტენენ – მსწრაფლ წავიდნენ. 3. სიზმარებრ – სიზმარივით. 4. სულმდგარი – ცოცხალი. 5. გლახ – ვაგლახ. 6. იმედოვნებას ვუნოდებ – იმედს ვუხმობ. 7. მელტვის – გამირბის. 8. მიბრალეთ – შემიბრალეთ. 9. უსასოდ ყოფა – უიმედო არსებობა. 10. უცავს – დაუცავს, შეუნარჩუნებია. 11. რაყიფი (სპარს.) – ტრფობაში მეტოქე, მოქიშპე. 12. შვრების მომცდარად – ტყუილად ირჯება. 13. საჯეთ – განსაჯეთ. 14. უწყისა? – იცის?

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. როგორი აზრობრივი კონტრასტი გამოიკვეთა დასაწყისიდანვე? როგორია დრო? ვინ არ ემორჩილება „ჟამთა სვლას“?
2. ალექსანდრე ჭავჭავაძის ცხოვრების რომელი ეტაპის გამოძახილი შეიძლება იყოს სიტყვები – „განვშორდი მოყვასს, ძალს ცხოვრებისას“? რა იგულისხმება „მტკბარად ნაგემ“ დროში?
3. იმსჯელეთ და განაზოგადეთ შემდეგი ფრაზა: „უსასოდ ყოფას სჯობს ყოფა მკვდარად“.
4. შეადარეთ ერთმანეთს ორი ლექსის („ვისაც გსურთ“ და „ვაჰ, დრონი, დრონი“) რეფრენები. ერთნაირია თუ არა მათი მხატვრული ფუნქცია?
5. მოძებნეთ ტექსტში აზრობრივი დატვირთვის მქონე ტაეპი, რომელიც გამეორებული „ვეფხისტყაოსანს“ გაგახსენებთ (მაგ.: „სხვად, ჩემო, ჩემი ამბავი, ჩემგან არ მოგენერების“; „მზე აღარ მზეობს ჩვენთანა, დარი არ დარობს დარულად“).
6. ვინაა ის, ვისაც პოეტმა თავი „უძღვნა“? სად შეგხვდათ მსგავსი ალევორია?
7. რა გამსჭვალავს ლექსს: იმედი თუ სასოწარკვეთა?

სამშობლოს სატკივარი – ალევორიების გარეშე

წაიკითხეთ ფრაგმენტები ალ. ჭავჭავაძის თხზულებებიდან, რომლებშიც იგი შეუფარავად გამოთქვამს თავის სათქმელს და იმსჯელეთ, რამდენად დამაჯერებელია თქვენთვის წინა ორი ლექსის ალევორიული გააზრება?

... გაჰქრა დავითის ხრმლის ელვა, ჩაჰქრა თამარის ლამპარი,
ოქროს დრო ჟამმა შესცვალა, აგარენთა სრბოლამა¹,
შეიქმნა ვაი-ვიშვიში, საქრისტეანოს რბევა და
ქართველთა სისხლის დინება, გული შეზარა სრევამა².
ქართლისთვის მეფე ირაკლის სისხლი მრავალჯერ ნთხეულა,
ვერ შეჰქრა მისი კარიბჭე, მზრუნველი დარჩა ეულად,
როსსნი³ მოიხმო საშველად მან იმედგადალეულმა.
მათ, ნაცვლად ძმობის, ერთობის, დაგვტოვა დანასხეულად⁴,
მახვილდებულად⁵ მოვიდა, მზაკვრულად მიგვცა გვემასა,
ყელსა შეგვაბა სარაზი⁶ მიმოძგონარედ⁷ მთვლემარსა...
მზაკვარს ხრმლით გავუსწორდებით, ქართლს მივცემთ შვება-ლხენასა!
(„ჰე, საქართველო“)

1. აგარენთა სრბოლა – მუსლიმთა თარეში. 2. სრევა – სროლა. 3. როსსნი – რუსები. 4. დანასხეული – დანაზე დაგებული. 5. მახვილდებულად – ამოღებული მახვილით. 6. სარაზი – ალვირი. 7. მიმოძგონარი – გაოგნებული.

* * *

ისმინეთ, მსმენნო, ჭირთა მთმენნო, მიპყარით ყურნი¹,
რაგვარნი ჭირნი, ცეცხლნი ხშირნი, მწველნი ალმურნი
ვნახენით როსა² ამა დროსა ზედაზედ რთულნი³...
წყეულ არს ის დრო, როს სამკვიდრო⁴ დავკარგეთ, კრულნი!
გვძლივა სოფელმან⁵ ხელმყოფელმან⁶, ან გვაგო⁷ შურნი!

(„მუსტაზადი“)

* * *

კვლავ მარად ჩემსა სურვილსა იმედი წინა უძლოდა,
ან სურვა⁸ გულსა კვლავებ⁹ სწვავეს, მაგრამ ვარ უიმედოდა.

(„დუგა“)

* * *

ახლანდელი საქართველოს მნახველი ძნელად თუ დაიჯერებს, რომ ეს ქვეყანა ერთ დროს ჰყვაროდა. მისი გარდასული დიდების მოწმედ უტყვი ნანგრევები ღია დარჩენილა და მხოლოდ ბიზანტიელ ისტორიკოსთა ნაწერები მოწმობენ ქართველი ხალხის ყოფილ სიძლიერეს. სხვადასხვა მონასტრებსა და წიგნთ-საცავებში ქართულ მატრიანებს ჯერაც არ მიუპყრიათ ყურადღება გულმოდგინე მკვლევარისა, ვინაიდან ქართული ენა მისთვის უცნობია, ხოლო დღევანდელი საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობა – ერთობ უმნიშვნელო. მაგრამ სხვა სახელმწიფოთა მსგავსად, საქართველოსაც ჰქონდა დიდება, ჰყავდა გმირები, მგოსნები და მწერლები...

ქართველებმა, რომლებიც დედის ძუძუსთან ერთად ითვისებდნენ ურჯულ-ლოებისადმი სიძულვილს, შეინარჩუნეს სარწმუნოება, მებრძოლი სული და სიყვარული სამშობლოსადმი. თუ ხალხი გაუხეშდა და ზოგიერთი უცხო ჩვეულება შეითვისა, ამის მიზეზი ძნელბედობა იყო. მთლიანად აღიგავნენ პირისაგან მინისა მთელი სოფლები, თავადთა ციხე-კოშკები და მრეწველობით აყვავებული ქალაქები. მაგრამ მათი ნანგრევები დღესაც კვებავენ ქართველთა სიამაყის გრძნობას.

(„საქართველოს მოკლე ისტორიული ნარკვევი 1801-დან 1831 წლამდე“)

წიგნითი სამუშაო

დაწერეთ ესე: **სამშობლოს სატკივარი ალ.ჭავჭავაძის შემოქმედებაში პირდაპირ და შეფარვით!**

1. მიპყარით ყურნი – ყური მომაპყარით.
2. ვნახენით როსა – როცა ვნახეთ, ვიხილეთ.
3. რთულნი – დართულნი.
4. სამკვიდრო – სამშობლო (საქართველო).
5. სოფელი – წუთი-სოფელი.
6. ხელმყოფელი – დამორგუნველი.
7. გვაგო – მოგვაგო.
8. სურვა – სურვილი.
9. კვლავებ – ისევ ისევ.

ბოზრა

გოგჩა,¹ ტბა ვრცელი, ხმოვანებით ზღვისა მბაძავი,
ოდესმე² ზვირთთა აღქაფებით³ ღელავს მრისხანედ;
ზოგჯერ, ვით ბროლი გულუბრყვილო,⁴ წმინდა, უძრავი,
თვის შორის ხატავს ცისა ლაჟვარდს და მთათა მწვანეთ.

მაგრამ ნაქცევნი⁵, მისთა კიდეთ ძაძით მმოსველნი,
საგლოვო ნიშნი⁶ შენობათა კვლავ ეროვანთა,⁷
სად ჰყვავებულან დიდებულად ქალაქნი ვრცელნი
და სად დღეს ვხედავთ ოდენ ბუთა და ნატამალთა.⁸

ჭმუნვათა⁹ თვისთა მნახველთაცა აზიარებენ...
უდაბურება, მჩუმარება, არარაობა.
თვალსა და გულსა კაცისასა სევდით ავსებენ,
და უნებლიეთ წარმოდგება ოხვრით ეს გრძნობა:

აჰა,¹⁰ პალატთა¹¹ დიდებულთა ნგრეული ნაშთი.
აჰა, ქალაქთა ჩინებულთა ხვედრი უცილო,¹²
აჰა, ჩვენისა მომავლისაც ნამდვილი ხატი;
მხოლოდ აწმყოზე რას დაბმულხარ, ხედვავ¹³ ბრმობილო!¹⁴

ესე კამარა ძლივ საცნობო¹⁵ ყოფილ ტაძარად,
სად კვლავ მეფენი მოწინებით იდრეკდენ მუხლთა,
სად ღვთის დიდება მორწმუნეთა ესმოდათ მტკბარად,
და ცისა მიმართ გრგვინვიდიან ხმანი ფსალმუნთა.

დღეს ეს ნაქცევი, სახიერად¹⁶ მაჩრდილობელი,
ხედავს თვის ქვეშე დამჩოქველად ოდენ პირუტყვთა,
ზოგჯერ ნადირთა, ზოგჯერ მხეცთა, და ხან წარმვლელი¹⁷
მუნ შეაფარებს საქონელთა, შორით ზიდულთა!¹⁸

ეს გროვა ქვათა სახეშლილის¹⁹ ოთხკუთხედისა
ადგილ არს, სადა სავაჭრონი მდიდრად წყობილან;
სომეხნი, მხნენი ხელოვანნი მომგებლობისა,²⁰
პირსა ქვეყნისას ამა საქმით ადრივ ცნობილან.

1. გოგჩა – ტბა სომხეთში, სევანის ტბა.
2. ოდესმე – ხან, ზოგჯერ
3. აღქაფება – აღელვება.
4. გულუბრყვილო – აქ: სუფთა, კამკამა.
5. ნაქცევი – ნანგრევი.
6. ნიშნი – ნიშნები.
7. კვლავ ეროვანი – ჯერაც ჰაეროვანი.
8. ნატამალი – ნარჩენი, ნაშთი.
9. ჭმუნვა – მწუხარება.
10. აჰა – აი.
11. პალატი – სასახლე.
12. უცილო – უცილობელი, გარდაუვალი.
13. ხედვა – მზერა.
14. ბრმობილი – დაბრმავებული.
15. ძლივ საცნობი – ძნელად შესაცნობი.
16. სახიერად – აქ: მშვენიერად.
17. წარმვლელი – გამვლელი.
18. შორით ზიდული – შორიდან მოტანილი.
19. სახეშლილი – სახეშეცვლილი.
20. ხელოვანნი მომგებლობისა – სარფიანი საქმის ოსტატები.

მაშინ მათ შორის ხშირ ყოფილა ქურურთა მქონე¹
არა თუ ვეცხლით, ნდობითაცა ყოვლად მდიდარნი.²
ან მტვრად აღგვილან იგი ძალი და იგი ღონე;
მათთა განთქმულთა შეძლებათა წარშლიან კვალნი!

მიხედე ამა ვრცელსა ვაკეს, ქვაყრილსა ბნელად,³
კვლავ ასპარეზსა, სად ჰქონიათ ტაიჭთა სრბოლა,
ჩოგნით ტაცება ჭაბუკ მხედართ გამოსაცდელად,
შუბთა ტრიალი, ჯირითთ ტყორცნა⁴ და ისართ სროლა.

ერთგზის⁵ ესეცა ქვანი შავნი, დღეს დახავსილნი,
ურთიერთთანა კავშირობით აღმალლებულან;
მკუთვნელნი⁶ მათნი, ბედნიერნი და კმაყოფილნი,
ოდესმე მათში განცხრომილან და განშვებულან.⁷

აქაცა მჯდარა ძალი მაღალს ტახტსა ამაყად,
წყალობათა და რისხვის ფრქვევით მმართველი ერთა;
აქაც უღრღნიათ შურსა, მტრობას გულეზი ხარბად;
ტრფიალნი⁸ აქაც შემსჭვალვიან⁹ კვლავ ერთმანერთთა.

რავდენ ბანოვანთ შვენებანი, ახლად მშლილობნი¹⁰
ჭავლის სინმინდეს მიუზიდავს ნაპირს ამ ტბისას;
ვარდნი, ზამბახნი და მიხაკნი და გიშრის მწყობრნი¹¹
რავდენგზის¹² ტურფად გარდულია სარკესა წყლისას.

რავდენგზის მთვარეს, თავმომწონეს, მათთან შთახედვით¹³
უგრძენია თვისი ჩაგრულ-ყოფა და მოღრუბლვილა!
მაგრამ რა?! დროსა მსვრელის ცელით,¹⁴ ყოვლთა წარმწყმედით,
ციურთა მჯობი მშვენებლობაც¹⁵ სხვათებრ მოსთვლილა!¹⁶

1. ქურურთა მქონე – დიდძალი სიმდიდრის მფლობელი. 2. ნდობითაცა ყოვლად მდიდარნი – გავლენითაც უმდიდრესნი. 3. ბნელი – შავი, მუქი. 4. ჯირითთ ტყორცნა – შუბების სროლა. 5. ერთგზის – აქ: ერთ დროს. 6. მკუთვნელი – მფლობელი. 7. განშვებულან – მოუღებინათ. 8. ტრფიალნი – მიჯნურნი. 9. შემსჭვალვიან... ერთმანერთთა – ერთიმეორით გამსჭვალულან. 10. ახლად მშლილობნი – აქ: ახლად დაქალბულნი, გაფურჩქვნილნი. 11. გიშრის მწყობრნი – მეტაფორაა. იგულისხმება შავი თვალები, წამწამები. 12. რავდენგზის – რამდენჯერ. 13. შთახედვით – ჩახედვის გამო. 14. მსვრელი ცელი – მმუსვრელი ცელი (სიკვდილის იარაღი). 15. მშვენებლობა – მშვენიერება. 16. მოსთვლილა – მოსპობილა, განადგურებულა.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

- როგორ არის ლექსის დასაწყისში აღწერილი წყლის სტიქია, მისი ცვალებადობა? ვრცელია თუ არა ეს აღწერა?
- რაზეა გადატანილი ყურადღება პირველი სტროფის შემდეგ? რა დარჩენილა გოგჩის ტბის პირას გაშენებული ქალაქების ადგილას?
- საერთოდ, როგორ ზემოქმედებს ადამიანზე ნანგრევთა ხილვა? გვერდიგვერდ მოხმობილი რომელი სამი სიტყვა ამძაფრებს ნანგრევების ხილვით გამოწვეულ განცდას?
- რა განზოგადებული ფილოსოფიური დასკვნა მოჰყვა წარსულის ნაშთზე საუბარს? რისი განმეორებით არის აქცენტირებული ეს დასკვნა?
- პოეტის აზრით, როგორია მხოლოდ ანმყოზე ორიენტირებული „ხედვა“?
- რატომ აღწერს პოეტი დაქცეულ ტაძარს, „მტვრად აღგვილ“ სავაჭრო ადგილებს, ქვების გროვად ქცეულ ასპარეზს? რას ადასტურებს ამ სურათების ჩვენება?
- პოეტის აზრით, რა მოელის ძალაუფლებას, ქედმაღლობას, შურს, მტრობას, სიხარბეს? ფერუცვლელი, წარუვალი იქნება თუ არა სიყვარული?
- რა მიზანს ისახავს გოგჩის ტბის პირას ნალკოტში მოსეირნე მშვენიერ ქალთა ჩვენება? რა მოჰყვა სკეპტიკური განწყობის, დაეჭვების გამომხატველ მოკლე ფრაზას – „მაგრამ რა?!“
- სიტყვა „სიკვდილი“ ლექსში ერთხელაც არ არის ნახსენები, მაგრამ აღსასრულის განცდა გამუდმებით იგრძნობა. როდის იჩინა თავი სიკვდილის განუყრელმა ატრიბუტმა – „მსვრელმა ცელმა“? მეოთხე სტროფში წარმოდგენილ რომელ დასკვნას ეხმიანება ლექსის ბოლო ორი სტრიქონი?

თვალსაზრისი

„გოგჩის“ შესახებ

„XIX საუკუნის ქართულ პოეზიაში „გოგჩა“ წარმოადგენს ობიექტურ სინამდვილესა და ადამიანის სუბიექტურ განცდათა შორის უშუალო კავშირის დამყარების ერთ-ერთ პირველ პოეტურ ცდას... პოეტური ასოციაცია აქ ჩვეულებრივ-ბუნებრივია, კონკრეტულია, უშუალოდ დანახულისა და განცდილის მიერ არის ნაკარნახევი...

„გოგჩა“ ახალი ტიპის ლირიკული ლექსია, რადგან აქ მკაფიოდ არის მინიშნებული რომანტიკული პოეზიისათვის დამახასიათებელი ახალი დამოკიდებულება მხატვრული მასალისადმი და თვით გამოხატვის ორიგინალური ფორმები. ამ თვალსაზრისით, ეს ლექსი, როგორც გრიგოლ ორბელიანის „სალამო გამოსალმებისა“ და ნიკოლოზ ბარათაშვილის „შემოღამება მთაწმინდაზე“, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნიშანსვეტია გასული საუკუნის რომანტიკული პოეზიის ისტორიაში.

როგორც „გოგჩის“ ავტორი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, მართლაც, ქართული რომანტიზმის ერთ-ერთ უაღრესად კოლორიტულ წარმომადგენლად შეიძლება იქნას აღიარებული“.

გურამ ასათიანი

„ნანგრევების ესთეტიკა“ და „გოგჩა“

გამოითქვა ასეთი მოსაზრება:

„რენესანსის ეპოქის ადამიანები ძველბერძნული ნანგრევების წყალობით ცდილობდნენ წარმოედგინათ, თუ როგორი იყო იმჟამინდელ ქმნილებათა თავდაპირველი სახე. შემდეგ ამ სახის აღდგენა სცადეს, XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან კი ნანგრევი ულმობელი დროის მიერ დაჩნეული კვალით, ფრაგმენტულობით, მასზე ამოსული ველური მცენარეებით, ბზარებითა და ხავსით „დაფასდა“ (უმბერტო ეკო)

გამოდგება თუ არა ალექსანდრე ჭავჭავაძის „გოგჩა“ ამ თვალსაზრისის საილუსტრაციო მასალად?

ლუკრის დანგრეული გალერიის წარმოსახვითი ხედი, მხატვარი – ჰ. რობერი

წიგნის სამუშაო

დაწერეთ ესე: რატომ არის „გოგჩა“ რომანტიკული ლექსი?

სიყვარულო, ძალსა შენსა

სიყვარულო, ძალსა შენსა, ვინ არს, რომე არ ჰმონებდეს¹?
ვინ არს, რომე გულსა ტახტად, ოხრვას ხარკად არა გცემდეს²?
შენგან მეფე მონას ეყმოს, შენგან ბრძენი ხელად რებდეს³,
მაშ, ბულბულსა რად ეზრახვის⁴, რომ შენ გამო ვარდს შეჰყეფდეს⁵?

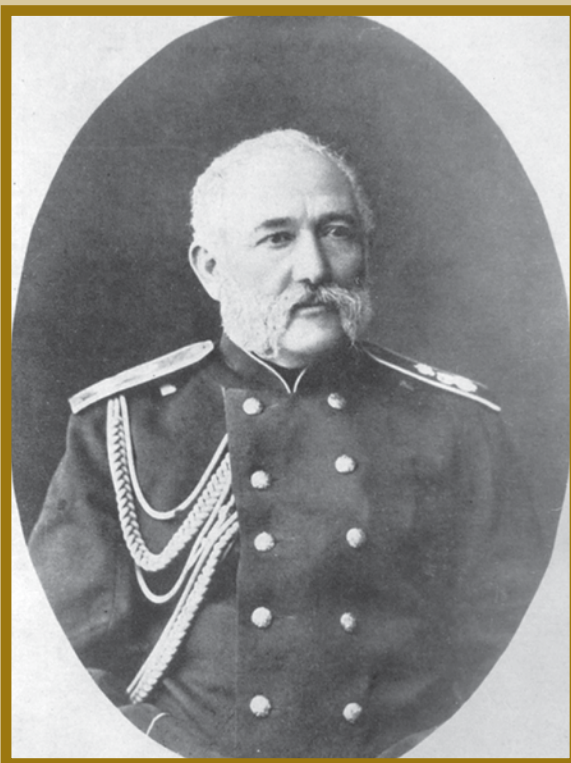
სიყვარულო, ძალსა შენსა ყოველი გრძნობს, არსებს რაცა⁶,
სჯულსა⁷ შენსა ყველა ერჩის⁸ – ბერი, ერი, მეფე, ყმაცა,
ხელმწიფე ხარ თვითმპყრობელი, ტახტი მზა გაქვს, ჰგიებ⁹ საცა,
გულეზი გყავს ქვეშევრდომად, ამას მეც ვგრძნობ და თვით სხვაცა!

შენის უღლისგან გამოსვლა ნეტა უნდოდეს რადმე ვის?
თუ შენ ხარ ვნების მიზეზი, ლხენაც შენგან არ გვეძლევის?!
ნამდვილ კეთილ არს განცხრომა, იგი ნუმც ოდეს გველევის¹⁰,
მაშა¹¹ ცუდია, თუ მაში სიბნელეც¹² არსით ერევის!

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

- რომელი რიტორიკული შეკითხვით იწყება ლექსი? რა დანიშნულება აქვს მას? (რიტორიკულს უწოდებენ ისეთ შეკითხვას, რომელიც პასუხის გაცემას არ მოითხოვს, ე. ი. მისი კითხვითი ფორმა პასუხს თვითონვე გულისხმობს).
- რა მაგალითებია მოხმობილი იმის საჩვენებლად, რომ სიყვარული ყოველისმძლე გრძნობაა? აღმოსავლური პოეზიიდან მომდინარე რომელი ალეგორიული წყვილის ხსენებით მთავრდება ლექსის ეს მონაკვეთი?
- როგორ გადმოიცა ის ცნობილი აზრი, რომ სიყვარული ღვთივ დადგენილი უნივერსალური პრინციპის გამოხატულებაა?
- რატომ არის ლექსის დასასრულს ნახსენები „სიბნელე“?
- გაიხსენეთ „ვეფხისტყაოსანი“:
„სდევს მიჯნურსა ფათერაკი, სანუთროსა დაანავლლებს,
მაგრა ბოლოდ ლხინსა მისცემს, ვინცა პირველ ჭირსა გასძლებს,
მიჯნურობა საჭიროა, მით სიკვდილსა მიგვაახლებს,
განსწავლულსა გააშმაგებს, უსწავლელსა გაასწავლებს“.
როგორი გამოძახილი ჰპოვა რუსთველურმა შეხედულებამ ალექსანდრე ჭავჭავაძის ლექსში? (იმსჯელეთ კლასში).
- რა ჭარბობს ალექსანდრე ჭავჭავაძის ლექსში – ზოგადი მსჯელობა თუ კონკრეტული განცდის გადმოცემა?
- წარმოიდგინეთ ალექსანდრე ჭავჭავაძის ეპოქა.
როგორი აუდიტორია (მსმენელი) უფრო მოიხდენდა ამგვარ ლექსს:
ა. ლიტერატურული სალონი. ბ. შეთქმულთა წრე. გ. წინანდლის გლეხობა.

1. არ ჰმონებდეს – არ ემონებოდეს. 2. ხარკად არა გცემდეს – ხარკად არ გაძლევდეს. 3. ხელად რებდეს – გიჟივით დაიარებოდეს. 4. რად ეზრახვის – რატომ გაემტყუნება. 5. შეჰყეფდეს – ეხმიანებოდეს, უგალობდეს. 6. არსებს რაცა – რაც არსებობს. 7. სჯული – აქ: წესი, კანონი. 8. ყველა ერჩის – ყველა ემორჩილება. 9. ჰგიებ – არსებობს. 10. ნუმც ოდეს გველევის – ნურასდროს დაგველევა. 11. მაშა – მაშ (მაშასადამე). 12. სიბნელე – აქ: გასაჭირი, სიძნელე.

გრიგოლ ორბელიანი

(1804-1883)

გრიგოლ ორბელიანი დაიბადა 1804 წლის 2 ოქტომბერს თბილისში. პოეტის საგვარეულო ხაზი აღწევს ორბელ ბარათაშვილის სახელამდე (XV ს.), ამ შტოს ეკუთვნოდა ყაფლან ორბელიანი, სულხან-საბა ორბელიანის პაპა, XVII საუკუნის ერთ-ერთი უძლიერესი და გავლენიანი ფეოდალი. გრიგოლ ორბელიანი ამიტომ უწოდებდა თავს „ყაფლანიშვილს“. მთელი ოცი საუკუნის განმავლობაში მისი წინაპრები დიდ როლს თამაშობდნენ ქართველი მეფეების კარზე.

გრიგოლ ორბელიანის ბავშვობამ და ყრმობამ განვლო საქართველოს ისტორიის იმ პერიოდში, როცა „ქედ-

მოუხრელი ივერია“ მხოლოდ პოეტის ახლო ნათესავების წარმოდგენებში ცოცხლობდა.

გრიგოლის მამას, დიმიტრის (იმავე ზურაბს), საქართველოს უკანასკნელ მეფეებთან უმსახურია. პოეტის დედა ხორეშანი ერეკლეს ქალის, ელენეს, ასული იყო. ამრიგად, დედის მხრივ პოეტი ბაგრატიონთა გვარს ენათესავებოდა. როგორც პოეტის ბიოგრაფი გადმოგვცემს: „ამ კეთილმა დედამ ჩაუნერგა გულში გრიგოლ ორბელიანს ღვთის შიში, ერთგულება მამულისა, განუზომელი პატივისცემა მშობელთა და ნათესავთა“ (იონა მეუნარგია).

გრიგოლ ორბელიანისთვის წერა-კითხვა უსწავლებია ანჩისხატის დეკანოზს დიმიტრი ალექსი-მესხიშვილს, რომელიც თავისი დროის ცნობილი მწიგნობარი იყო. შემდეგ გრიგოლი შეუყვანიათ კეთილშობილთა სასწავლებელში, სადაც მომავალ პოეტს ქართულს ასწავლიდა მღვდელი ხელაშვილი. სასწავლებლის დამთავრებამდე გრიგოლი გადასულა ახლად გახსნილ საარტილერიო სკოლაში. 1816 წელს მომავალი ოფიცერი შედის იუნკრად 211-ე საარტილერიო ბრიგადაში. 1821 წელს გრიგოლ ორბელიანი პროპორშიკია. 1822 წელს ჭარელი ლეკების დამარცხების მონაწილეა ალაზანთან. 1826 წელს მამაცურად ებრძვის სპარსელებს შამქორთან და განჯაში, რისთვისაც ღირსეულად იქნა დაჯილდოებული. იგი იბრძოდა რუსეთ-ირანისა და რუსეთ-ოსმალეთის ომებში. 1831 წელს გრიგოლ ორბელიანმა რუსეთს ნაასხა კავკასიის კორპუსში შერჩეული ჯარისკაცები ნოვგოროდში დაბანაკებული საგანგებო ქვეითი პოლკისთვის. თავის დღიურში პოეტი იგონებს შეხვედრებს რუსეთს გადასახლებულ მარიამ დედოფალსა და ქართველ უფლისწულებთან.

1833 წლის მარტში გრიგოლ ორბელიანს აპატიმრებენ ნოვგოროდში და სასწრაფოდ გზავნიან თბილისში. პოეტს ჰბრალდებოდა კავშირი თავადაზნაურთა

იმ შეთქმულებასთან, რომელიც 1829 წლიდან მზადდებოდა საქართველოში ხელისუფლების წინააღმდეგ (ეს შეთქმულება 1832 წლის დეკემბერში გასცეს). ხელისუფალთა თვალში ორბელიანი სრულიად მოულოდნელად მტერი აღმოჩნდა, რადგან „გაირკვა“, რომ პეტერბურგში გადასახლებულ ქართველ ბატონიშვილებთან მას არა მარტო მოცარტსა და როსინიზე, არამედ ძველი საქართველოს პოლიტიკური დამოუკიდებლობის აღდგენის საკითხებზე უსაუბრია, ჯიბით უტარებია არა მარტო ჯარისკაცის წესდება, არამედ ქართული თარგმანიც ცნობილი დეკაბრისტი პოეტის რილევის ნაწარმოებისა „ნალივაიკოს აღსარება“ (რომლის დედანი ორბელიანს ნოვგოროდში გაჩხრეკისას უპოვეს). ჩვეულებრივი დღიურის გარდა, უწერია პატრიოტული ლექსები (ნოვგოროდშია დაწერილი, მაგალითად, „იარალის“) და დღიური „მგზავრობა ჩემი ტფილისიდან პეტერბურლამდის“, რომელშიც ავტორი ამკარად იცავს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისა და ეროვნული რეგულარული ჯარის შექმნის იდეას.

გრიგოლ ორბელიანს მძიმე დანაშაული არ დაუმტკიცდა და გაათავისუფლეს. ავლაბრის ყაზარმაში სამი თვის პატიმრობის შემდეგ იგი, როგორც მემვიდე კატეგორიის დამნაშავე, „კავკასიის ხაზზე“ მოქმედ ჯარში გაამწესეს.

გრიგოლმა ხუთი წელი გაატარა პოლონეთში. 1843 წელს დაინიშნა ავარიის მმართველად (ან, როგორც თავის თავს უწოდებდა – „ავარიის ხანად“). იბრძოდა შამილის (რუსების წინააღმდეგ კავკასიელ ხალხთა აჯანყების მეთაურის) წინააღმდეგ.

გრიგოლ ორბელიანს ჰყავდა ორი ძმა – ზაქარია და ილია და ერთი და ეფემია – ნიკოლოზ ბარათაშვილის დედა.

პოეტი გარდაიცვალა 1883 წლის 21 მარტს, დაკრძალულია ქაშვეთის ეკლესიაში.

იარალის

ჩემო იარალი, ნეტავი ოდეს
 ლხინით აღვსილნი ვჰსხდეთ ველსა მწვანეს,
 ჩვენებურადა,
 ძველებურადა,
 ვსვამდეთ,
 ვიძახდეთ:
 იარი-არალი!

ჯეირნის მწვადი შიშინით
 ცეცხლზედა დასტრიალებდეს,
 ყნოსვა, დამტკბარი მის სუნით,
 მადასა განგვიღვიძებდეს.

კახურის ღვინით აღვსილი
 აზარფეშა¹ ხელს გვეპყრას,
 მოთალი², თევზი, მწვანილი,
 აგვიჭრელებდნენ წინ სუფრას.

ცა მშვენიერი,
 ცა მშობლიური,

ქეიფი გვიმრაძესთან, მხატვარი – ნიკო ფიროსმანი

1. აზარფეშა – ვერცხლის სასმისი, რომელსაც ტარი აქვს. 2. მოთალი – ერთგვარი ფხვიერი ყველი.

მარად ბრწყინვალე ზედ დაგვნათიდეს,
 გაცხელებულთა ღვინითა შუბლთა
 კოჯრის ნიავი განგვიგრილებდეს...
 შენ მომიტხოვებდე,
 მე ყრმა გისმენდე,
 გამოუცდელი მოხუცებულსა,
 თუ ვით ივერნი,
 ლომგულნი გმირნი,
 ჰბრძოდნენ¹, ჰსცხოვრებდნენ დროსა წარსულსა.

გისმენდე, თუ ვით მდევარის ხმაზე
 ჭაბუკნი მხნობით² აღტაცებულნი,
 მტერთ საძიებლად, დაცემად მათზე
 შეგროვდებოდნენ წამს შეჭურვილნი.

ვაი მას მტერსა, ვის ანუ³ კლდენი,
 ანუ ტყეთ სიღრმე ვერ დაჰფარვიდნენ,
 ვითა შურდულებრ, ტრედთ შავარდენნი,
 მიესეოდნენ და შემუსვრიდნენ.

დავნატრი მათ, ვინც თვისი სიცოცხლე თვისსა მამულსა
 შეჰსწირა მსხვერპლად,
 დავნატრი დროთა, როს აქენდათ ტრფობა მამულისადმი
 გულს აღბეჭდილად,

როს ერთგულება, სარწმუნოება,
 ივერთ თვისებას შეადგინებდნენ,
 ოდესცა ბრძოლა და მამაცობა
 მათსა სახელსა განადიდებდნენ...

გისმენდე, თუ ვით დღესასწაულსა,
 შექცევით⁴, ლხინით მოწოდებულნი⁵,
 ჭაბუკ მხედარნი ყაბახსა⁶ ვრცელსა
 ტურფად დარახტულ და დაკაზმულნი,
 ვით ალვა რგულნი, ცხენზედ უძრავად,
 ესრეთ მოჰქრიან ვითა ნიავი;
 ჰკრეს ნალარასა – განიყვნენ ორად,
 აჰა, საამო სჩანს სანახავი.

ცხენთა გრიალი,
 შუბთა ტრიალი,

1. ჰბრძოდნენ – იბრძოდნენ. 2. მხნობა – მხნეობა, შემართება. 3. ანუ – ან. 4. შე-
 ქცევა – დროსტარება, გართობა. 5. ლხინით მოწოდებულნი – საღვინოდ თავშეყ-
 რილნი. 6. „ეხლა არის სასეირნო ბაღი ალექსანდროვსკისა, იყო დიდი საჯირითო
 მეიდანნი, სახელად ყაბახი“ (ავტორი).

ჯირით¹ სრიალი,
ყურთმაჯთ² ბრიალი³,
ცხენით ქვე ხტომა,
კვალად შეხტომა,
უზანგთა ცემა
და ხმალით კრიალი!...
ზოგი არწივსა
ზეცას მფრინავსა
ისრითა მკვეთრით განუპობს გულსა.
ჯირითი ზოგის
ზუზუნით მოჰქრის
და მოხვდა ქვაზედ თასს ნიშნად დგმულსა⁴.

ამ ვაჟკაცობრივს შექცევას იგი⁵ სიამით მარად უმზერდა შორით,
ვისცა ეწერა დიდება სახეს, ვინცა არღა არს, ვისთვისაც ვჰსტირით,
წარსულთა დროთა, დიდების დროთა, ყოვლი კეთილი თანა წარიღეს,
ან უცხოს ცის ქვეშ⁶ ზოგსა ვჰჭვრეტთ ოხრვით და ცრემლით – ზოგის
წმიდა სამარეს!...

ვინ აღჩნდეს⁷ გმირი,
რომ მის ძლიერი
ბედს დაძინებულს ხმა აღადგენდეს?
რომელ მარჯვენით,
ერთისა დაკვრით
უსულოდ ვეშაპს მიწად დაჰსცემდეს?
მაგრამ ამაო, ჩემო იარაღი,
არს ჩემი ნატვრა და ჩემი როტვა⁸!
სად აზარფეშა, სად არს მწვანელი?
ღვინის წილ⁹ – კვასი¹⁰, მზისა წილ – ყინვა!
გარდმობხვენილმან ჩრდილოს წყვდიადსა¹¹
სადღა იხილოს ცა მშობლიური?
შენ ხარ პეტერბურღს, მე – ნოვლოროდსა,
გარეთ მკლავს ყინვა და შინ „უგარი“¹²!

გულს ეწუხების, რა აგონდების დღენი წარსულნი ნეტარებისა,
მაგრამ მოთქმითა ნუგეშ-ეცემის და ჭმუნვა მითცა შემცირდებისა.

1832 წ. ნოვგოროდი

1. **ჯირითი** – შუბი. 2. **ყურთმაჯები** – ილიიდან მაჯებამდე გახსნილი სახელოები ძველებური ჩოხისა. 3. **ბრიალი** – ფრიალი. 4. „ყაბახის თავსა და ბოლოს იდგნენ ორნი ქვანი, რომელთა ზედაც დაჰსმიდნენ თასსა და ესროდნენ ჯირითს და ვინც მოარტყამდა, თასი იმისი იყო ჯილდოდ გამარჯვებისა“ (ავტორი). 5. მეფე ირაკლი (ავტორი). 6. **უცხო ცა** – უცხოეთის (რუსეთის) ცა. 7. **ვინ აღჩნდეს** – ვინ გამოჩნდეს. 8. **როტვა** – უჭკუოდ, უთავბოლოდ ლაპარაკი. 9. **წილ** – ნაცვლად. 10. **კვასი** (რუს.) – ბურახი. 11. **ჩრდილოს წყვდიადი** – ჩრდილოეთის (რუსეთის) წყვდიადი. 12. **„უგარი“** (რუს.) – მხუთავი გაზი.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რისი გახსენებით იწყება ლექსი?
2. როგორ ფიქრობთ, პოეტმა წარმოსახვით შექმნა ქართული სუფრის სურათი, თუ ის აღადგინა, რაც ნანახი, განცდილი ჰქონდა?
3. რას უამბობდა ლხინის დროს მრავლისმნახველი ქართველი გამოუცდელ ახალგაზრდას?
4. როდის შეენაცვლა აღწერას საქებარი სიტყვები? რატომ განადიდებს პოეტი წინაპრებს?
5. მეფე-პოეტი ვახტანგ VI „ვეფხისტყაოსნის“ განმარტებებში აღნიშნავდა: ძველად რაინდები ომის დროს თავგანწირვით იბრძოდნენ, მშვიდობის ჟამს კი ნადირობდნენ და ასპარეზობდნენ, რაც ისევ და ისევ ომისთვის მზადება იყო. როგორ არის აღწერილი ჭაბუკ მხედართა ასპარეზობა?
6. ვის მიაგო პოეტმა განსაკუთრებული პატივი?
7. რით შეიცვალა დიდებული წარსული?
8. რას ჭვრეტენ უსასოდ მყოფი ქართველები?
9. რა შეენაცვლა მშობლიურ ცას?
10. რომელმა ახალმა მოტივმა იჩინა თავი ლექსში? რომელი ტაუპები წარმოადგენს მთელი ლექსის იდეურ მწვერვალს?
11. რომელი წმინდანით არის შთაგონებული მხსნელი გმირის სახე?
12. როგორი დასასრული აქვს ლექსს? რა განწყობილება დაუფლებია ქართველს უცხოობაში?

ის სანტერესოა!

ვინ იყო იარაღი?

პოეტმა-აკადემიკოსმა **გიორგი ლეონიძემ** გამოაქვეყნა დავით ბატონიშვილისგან მომდინარე ასეთი ცნობა: „იარაღი იყო შემაქცევარი მომღერალი, მეჭიანურე და მეთარე ბატონიშვილებისა და მთელი ქართველობისა მოსკოვსა და პეტერბურგსა“. ერთ დროს იარაღი შანშიაშვილი უკანასკნელი ქართველი მეფეების კარის მგოსანი და მომღერალი იყო. შემდეგ იგი რუსეთში გაჰყვა ფარნაოზ ბატონიშვილს და პეტერბურგში მის კარზე ცხოვრობდა. სწორედ იქ, პეტერბურგში, შეხვდა ამ კოლორიტულ პიროვნებას გრიგოლ ორბელიანი და დიდად მოიხიბლა მისით.

ახალგაზრდა პოეტმა თავისი ეროვნული თვალთახედვის გამომხატველი ლექსი იარაღი შანშიაშვილს დაუკავშირა, რითაც დიდად გაუთქვა მას სახელი.

ქართველი თავადაზნაურობის შეთქმულების გაცემის შემდეგ, 1833 წელს, იარაღი შანშიაშვილი, როგორც ქართველ არისტოკრატთა უმაღლეს წრესთან დაახლოებული პიროვნება, პეტერბურგის ჟანდარმერიაში დაუკითხავთ.

1848 წელს იგი ჯერ კიდევ ცოცხალი ყოფილა. გარდაცვლილა ღრმად მოხუცებული. დაუკრძალავთ პეტერბურგში. ეს არის და ეს – სხვა ცნობები მის შესახებ ჯერჯერობით მიკვლეული არ არის.

სანტერესოა ერთი ფაქტიც: დიდ ქართველ განმანათლებელ მწერალს იოანე ბატონიშვილს (1768-1830) იარაღი შანშიაშვილი თავისი პროზაული ნაწარმოების „კალმასობის“, ერთ-ერთ პერსონაჟად ჰყავს გამოყვანილი.

დაკითხვის ოქმში შეტანილი ლექსი

(ნაწყვეტი გრიგოლ ორბელიანის მონათხრობიდან)

იმ დროებით¹ მე ლაგერში ვიყავი, ნოვგოროდის ახლოს, და აფიცრები მყავდა დაპატიჟებული სადილად. სადილის წინა ქალაქში წავედი ღვინოების საყიდ- ლად და, დაბრუნებულზე, სანამ სუფრა გაიშლებოდა, ამხანაგებმა ქალაქის თამაშობა გავმართეთ. ამ დროს უეცრად ჟანდარმების პოლკოვნიკი შემოვიდა ჩემთან.

- დიდად მოხარული ვარ, ბატონო, თქვენის გაცნობით. რა გნებავთ ჩემგან?
- მე ბრძანება მივიღე მთავრობისა, სახლი გაგიჩხრიკოთ და შევიტყო, რა წიგნები გაქვთ... და სხ...
- რილეევის² „ნალივაიკოს აღსარება“ თქვენა სთარგმნეთ ქართულად?
- დიახ, მე.
- „იარალი“ თქვენ დანერეთ?
- მე.
- რა გინდოდათ გამოგეხატათ ამ ლექსით?
- ის, რაც არის გამოსატყულები შიგ: ქართული შექცევა და ლხინი.
- გვითხარით, თუ იცით, რა მოიწერა საქართველოში ეგვიპტის ფაშამ?
- არ ვიცი და ვერც მიმხვდარვარ, ვისთან რა უნდა მოეწერა ეგვიპტის ფაშას...

(ამის შემდეგ დაპატიმრებული გრიგოლ ორბელიანი თბილისში გამოგზავნეს, სადაც შეთქმულების რამდენიმე მონაწილესთან ერთად ერთხანს ყაზარმებში ჰყავდათ დამწყვდეული).

სულ სხვა დროის გამოძახილი

ფიქრობენ, რომ ძალზე მნიშვნელოვანი სათქმელი ლიტერატურაში კვალს ინ- ტონაციურადაც ტოვებს. ცნობილი პოეტური ქმნილების მცირე ფრაგმენტიც კი მთელ ტაეპს, მთელ სტროფს ამოატივტივებს ხოლმე მეხსიერებაში.

გაიხსენეთ, როგორი მიმართვით დაიწყო შეთქმულთა მთელი თაობისთვის სახიფათო ლექსი.

1832 წლის შემდეგ თითქმის ერთი საუკუნე მიიღია. ახლა გალაკტიონს და- ვუგდოთ ყური:

„ჩემო იარალი!“

„ჩემო იარალი!“ – ასე ქადაგებდა ყაზახის გმირი, მსგავსება ლომის, ორბელიანი, რომელიც აქებდა ღვინოს და სალომეს. ის დრო წავიდა! ტფილისი ძველი მიინგრ-მოინგრა, სცივათ კახურებს,	და ნარიყალა, ცრემლებით სველი, მატარებლების კივილს გაჰყურებს; მე ვდგევარ მთაზე, მე ვდგევარ მარტო, დამთვრალი ახალ სანახავითა, რითი გაგართო, როგორ გაგართო? ჩემო იარალი, ის დრო წავიდა!
--	---

საკლასო დავალება

განიხილეთ ლექსი, დასვით კითხვები, რომლებიც მსჯელობას გაგიადვილებთ (ან, პირიქით, გაგირთულებთ). გახსოვდეთ, ლიტერატურა არც ერთს გაურბის და არც – მე- ორეს.

გისურვებთ წარმატებას!

1. იგულისხმება 1832 წელი. 2. რილეევი – კონდრატე რილეევი (1795-1826) – დეკაბრისტის პოეტი, თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ მებრძოლი. დასაჯეს სიკვდილით.

სადღებრძელო

ანუ

ომის ზამდბობი ლხინი
ერაჰვის სიახლოვეს¹

შესწყდა ბინდისას ომი² საზარი,
დადუმდა არე, სად ჰქუხდა ბრძოლა;
გამარჯვებითა მოილხენს ჯარი;
ურდო³ ცეცხლებით განათებულა!

აჰა, მთოვარეც ნელიად შუქსა,
ვითა ნუგეშსა, მოგვფენს საშველად;
შევექცეთ, ვინც დღეს გადურჩით ომსა;
კვლავცა გვექმნების ზეცა მფარველად!

ძმანო, მორიგის სავსე ფიალით,
ჩვენცა მოუსხდეთ ცეცხლსა ანთებულს;
ვესალმით, ვინცა სიკვდილის ხელით
დაეცნენ ომში დღეს რისხვით წასულს!

მ ხ ე დ ა რ ნ ი

ჰოი, შენ ღვინოვ, ყოვლად ძლიერო,
ლხინით, შექცევით გულნი აღგვიგზნე;
გულის ჭირთ მდევნო⁴, ნიჭო ციერო,
ვინ არს, რომელ გსვა და არ აღხინე?

ს ა დ ლ ე გ რ ძ ე ლ ო

ძმანო, აღვავსოთ ფიალა წინაპართ მოსახსენებლად,
რომელთა დაჰსდევს სიცოცხლე მამულის ასამაღლებლად,
რომელთა სახე დიდების სხივს მოგვფენს გასამხნეველად,
რომელთა სული მაღალი ჩვენც მიგვიზიდებს⁵ ცად მაღლად!

ვითარცა ცეცხლი მარტოდა ჰსჩანს ველსა ზედა ჰშთომილი⁶,
რომლისა კვამლი ჰაერში ქარის შებერვით არს მქრალი, –
ეგრეთ იქმნების აღხოცილ⁷ ამ სოფლით მისი სახელი,
გზა ცხოვრებისა ვინც განვლო და არ აღბეჭდა ნავალი!

ძმანო, პატივით მივმართოთ თვალნი
წარსულთა ძველთა საუკუნეთა,
მათში სახელნი ჰსჩანან ნათელნი
გმირთა, მამულის განმადიდეთა!..

შენ, ჰე, ფარნაოზ, ჰქმენ ერთმთავრობა⁸,
შენ მოეც ქართველს წიგნი პირველი,
შენ დაუმკვიდრე ერსა ერთობა
და ერთობისა წესი და ძალი!

1. იბეჭდება შემოკლებით. 2. პოემის პირველი ვარიანტი შეიქმნა 1827 წელს, როცა რუსის ჯარმა სპარსელების მიერ დაკავებული ერევანი აიღო. გრ. ორბელიანი ამ ბრძოლის უშუალო მონაწილე იყო. 3. ურდო – აქ: ლაშქარი, ბანაკი. 4. გულის ჭირთ მდევნო – გულისწუხილის მდევნელო. 5. მიგვიზიდებს – მიგვიზიდავს. 6. ჰშთომილი – დარჩენილი. 7. აღხოცილ – მომსპარი, გამქრალი. 8. ჰქმენ ერთმთავრობა – დაამკვიდრე ერთმეფობა.

და ივერიის აღჩნდა მეფობა,
და განძლიერდა შენისა სიბრძნით,
შორსა განითქვა მისი გმირობა
და მის მეფენი დიდების ბრწყინვით!

ქრისტეს ნათელით განათლებული,
მეფე მირიან ჰბრწყინავს გვირგვინით,
ჯვარისა ძალით გარემორტყმული,
შეჰმუსრავს კერპთა მათის ბომონით!

და განჰქრა ახლის აღთქმისა ძალით
ძველის ივერის ბნელი რწმუნება;
ქართველთ მიხედეს ცას სიყვარულით
და საუკუნო ჰსცნეს მუნ ცხოვრება!..

ესე არს გმირი ის გორგ-ასლანი²,
რომლის შეხედვით სპარსელნი ჰთროოდნენ,
მისწვდნენ სადაც მის ძლიერნი მკლავნი,
მტერთა შელენდენ და შემუსვრიდენ!

ზეცა წყალობად, ნუგეშად, ივერსა გაოხრებულსა,
მეფედ მოუვლენს დავითსა³, ზეგარდმო სიყრმით ცხებულსა,
მხედართმთავარსა უძლეველს, გულმონყალესა მსაჯულსა.
ზეჩაგონებით განსწავლულს⁴, ენამდინარე მეტყველსა!..

დავით ჰსთქვი: „იყავნ ქალაქნი!“ და აღმოცენდნენ ქალაქნი!
განჰვლე უდაბნო ოხერი, – სავსედ დაბებით შეჰქმენი!
დაჰკარ წერაქვი, – და აღჩნდნენ ტაძარნი, ტურფად ნაშენნი!
მუნ შენთან ღმერთსა ჰმადლობენ გალობით შენნი ივერნი!

ვითარცა ღმერთა მშვენიერების,
ქველმოქმედების, სახიერების,
ვით მტრედი მადლის მშვიდი და წყნარი,
ეგრეთ მშვენიებით მოვალს თამარი!

მის დროშას მოჰსდევს დიდი ორბელი,
შოთა უკვდავი, ბრძენი ჭყონდიდი⁵;
მხედართმთავარი დიდი მხარგრძელი⁶
და გამრეკელი⁷, ლომებრ გულადი!

1. **ბომონი** – კერპის აღსამართავი სვეტი. 2. „ვახტანგ მეფეს მუზარადზე აქვნდა გამოსახული მგელი და ლომი და ამისათვის ყიზილბაშთა უწოდეს გორგასლანად, ან მგელ-ლომად. საშინელი იყო ყიზილბაშთათვის ძალი მუზარადისა ამის“ (ავტორი). 3. „დავით აღმაშენებელი, რომელიც გამეფდა მაშინ, ოდესცა საქართველო იყო სრულიად გაოხრებული მაჰმადიანთაგან“ (ავტორი). 4. **ზეჩაგონებით განსწავლული** – ღმრთივ განსწავლული. 5. **ჭყონდიდი** – ჭყონდიდელი, მნიგნობართუხუცესი. 6. **ზაქარია მხარგრძელი**, თამარის გამორჩენილი სარდალი. 7. **ცნობილი სარდალი**.

თამარის დროშა გაშალეს, შეკრბა დიდუბეს¹ ლაშქარი;
კახი ფარ-შუბით, თუში ხმლით, ფშავ-ხევსურს ჰშვენი აბჯარი,
მკლავით ძლიერით ქართლელი, ვით ციხე-ბურჯი მაგარი,
ოსი ფეხმარდი, მთიული ბრძოლაში შეუპოვარი!

დრონი იცვალენ... იხილეთ, ქეთევან ნაზად აღზრდილი²
მამულისათვის იტანჯვის, სარწმუნოების დამცველი,
ხორცდაგლეჯილი შანგებით³, მკერდზედა ცეცხლანთებული,
სულის სიმაღლეს გვიმტკიცებს ზეცად დიდებით აღმსვლელი!

ნათელ გვირგვინით მოჰსჩანან კახეთის მხსნელნი გმირები –
ელისბარ, შალვა, ბიძინა⁴ მტარვლისგან დატანჯულები!..
ტარიგათ⁵ შესანიშნავათ მახვილით განგმირულები,
ღმერთს ავედრებენ მამულსა მათ უკანასკნელ სიტყვები!

აჰა, ცხრა ძმანი, სახელგანთქმულნი,
ძმანი გულითად შეთვისებულნი;
ვით წმინდა მსხვერპლი, ცად შენირულნი.
ერთ ჟამს, ერთს ომში ერთად დაკლულნი⁶.

აჰა, სჯულისა წიგნითა ვახტანგ სვედამნარებული.
სწავლის მოყვარე, მფარველი, გონება ამაღლებული!
უცხოთა ცის ქვეშ მარტოობს მისი საფლავი ობოლი⁷,
დაუტირავი ჩვენთაგან, ჩვენთვის კი დამინებული!

აჰა, ივერის ნუგეშ-დიდება,
თვისის დროისა გამშვენიებელი,
მამაცთა შორის საკვირველება,
პატარა კახი, მეფე ირაკლი⁸!

წარბშეჭმუხვნილი, ხმალ-ხელ მონვდენით,
ვაი, მას მტერსა, სად აღჩნდებოდა!
ერთის შეხედვით, მტერთა შემუსვრით
ბრძოლა წამსავე გარდასწყდებოდა!

დღენი ამისნი ემსგავსნეს ჩასვენებულსა ბრწყინვით მზეს,
მის შუქი თუმცა გვინათებს, მარამ ველარ ვმზერთ მისს სახეს!
მამული ველარ იხილავს ირაკლის ხმალსა მღელვარეს,
დიდება ივერიისა მასთან მარხია სამარეს!

1. „დიდუბეს ეძახდნენ იმ მინდორს, სადაც ეხლა არის ნემენცის კოლონია, მუშთაიდის ბაღი და მინდორი ავჭალისკენ – დიდუბეში იდგა თამარ მეფის სასახლე, რომელშიც იყო მეორე მისი ქორნილი“ (ავტორი). 2. ქეთევან დედოფალი, თეიმურაზ I-ის დედა, რომელიც შაჰ-აბასის ბრძანებით აწამეს სპარსეთში. 3. **შანგები** – მარწმუნები. 4. ბიძინა ჩოლოყაშვილი, ელიზბარ და შალვა ქსნის ერისთავები. 5. **ტარიგი** – მსხვერპლი. 6. „ხერხეულიძის ძენი, განთქმულნი ვაჟკაცობით, დაიხოცნენ ერთად მარაბდის ომში პირისპირ შაჰ-აბაზისა“ (ავტორი). 7. „მეფე ვახტანგ მარხია ასტრახანში“ (ავტორი). 8. „კახელები ეძახიან მეფე ირაკლის პატარა კახად; სიმღერაშიც მოიხსენიებენ: „ბატონი მეფე ერეკლე ჩვენი პატარა კახია“ (ავტორი).

აი სამასნი გმირები¹, დუშეთით თბილისს მოსულნი მეფის შეწვევად, და მის წინ, მისთვისვე შეფიცებულნი: – „თუ გაგვინყრება ღმერთი და ვერა განვჰსდევნეთ მტრის ძალი, იყოს შერცხვენილ, ვინც ჩვენგან შინა ნავიდეს ცოცხალი!“

და გარდინერეს პირს-ჯვარი... ვაჟკაცებრ ხმალი იშიშვლეს... და შავარდენებრ მივარდნენ სპარსთა ურიცხვსა სიმრავლეს! შეჰსძრეს... გაჰფანტეს... მარამა... ზედ თავიც თვისი დააკლეს... ფიცი ვაჟკაცთა წმინდა არს... მათცა სიკვდილით შემონმეს²!

მ ხ ე დ ა რ ნ ი

გმირნო, მამულის მადიდნო, თქვენა ხართ ჩვენი დიდება! თქვენთა სახელთა ამაყად წარმოსთქვამს შთამომავლობა! თქვენთა საქმეთა მოთხრობით მოხუცს ცრემლ მოედინება. მხნეობით აღტაცებული ჭაბუკი ხმალსა მიჰსწვდება!

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. როდის და სად მოილხენს გამარჯვებული ლაშქარი? (გაითვალისწინეთ ნაწარმოების ქვესათაური).
2. რა ითქვა მთვარის შესახებ?
3. პირველ ყოვლისა, ვის მიაგეს პატივი მოლხინებმა?
4. პირველად ვისი სადღეგრძელო წარმოთქვა თამადამ?
5. რა მნიშვნელობა აქვს თანამედროვეთათვის წინაპართა მოხსენიებას?
6. რის დასამტკიცებლად არის მოხმობილი ტრიალ მინდორში დანთებული კოცონის მაგალითი? რა ევალება თურმე ადამიანს?
7. ვახტანგ კოტეტიშვილი წერდა: „გრიგოლ ორბელიანი „ქართლის ცხოვრებას“ ლირიკად გადააქცევს და ამაღლებული ტონით ამბობს საქართველოს სადღეგრძელოს“. – ტექსტის რომელი მონაკვეთი გვიდასტურებს ამ თვალსაზრისის მართებულობას? (იმსჯელეთ კლასში). რატომ დაურთო ავტორმა პოეტურ ტექსტს თავისი კომენტარები?
8. რა პრინციპით აცოცხლებს გრიგოლ ორბელიანი წარსულის გმირებს – იმპროვიზაციით თუ ქრონოლოგიის მიხედვით? შეიძლება თუ არა მათ თავგადასავალს დიდი გამარჯვებებისა და წარუმატებლობების გზა ეწოდოს?
9. რომელი სადღეგრძელო მოგეწონათ ყველაზე მეტად? რა მოგეწონათ მასში?
10. რომელი სადღეგრძელოები წარმოითქვა ყველაზე ვრცლად? თქვენი აზრით, რამ განაპირობა ასეთი სიტყვამრავლობა?
11. ცალკე ფურცელზე ჩამოწერეთ სახელოვან გმირთა ნუსხა (მეფე ფარნავაზიდან დაწყებული – 300 არაგველით დამთავრებული). მიუწერეთ თითოეულს, რით დაიმკვიდრა მან ადგილი ხალხის მეხსიერებაში (კარგი იქნება, თუ თქვენს აზრს მოკლედ, ერთი ან ორი წინადადებით გამოხატავთ).

1. „სამასნი არაგველნი მოვიდნენ თბილისს დუშეთიდან ალა-მაჰმად-ხანის შემოსვლის დროს, შეჰფიცეს მეფეს და ერთიც აღარ გამოვიდა ცოცხალი ომიდან, ესენი იყვნენ ვახტანგ ბატონიშვილის ხელ-ქვეით და კრწანისის ბაღებთან დაიხოცნენ (ნათქ. თ. ალექ. ვახ. ორბელიანისგან)“. 2. სიკვდილით შემონმეს – სიკვდილით დაამტკიცეს.

ს ა დ ლ ე გ რ ძ ე ლ ო

ჰე, მამულო, სასურველო, ვინ გახსენოს, რომ მის გული არ ათრთოლდეს სიხარულის აღტაცებითა აღვსილი? ვინ გიხილოს დროსა საშიშს, არ დაჰსთხიოს თვისი სისხლი, არ დააკლას თავი თვისი შენ დიდებად, ვითა მსხვერპლი!

ვინ არ შევჰსტრფით მას ადგილს, სად აღგვეხილნეს პირველ თვალნი? სად ჰრბიოდა მხიარული სიყმანვილე ნათლად ჩვენი? სად გვფარვიდა ნებიერად ხვევნა-ალერსი მშობლისა. და სად აღგვენთო პირველად გულს ცეცხლი სიყვარულისა.

სად ან ნაზისა რხევითა კეკლუცნი, გულის მიმტაცნი, ტაძრად მიდიან ცრემლითა ჩვენთვის მხურვალედ მლოცავნი! სადა შევჰხარით ლაყვარდად ცისა კამარას მორთულსა, მასზე მავალსა ხელმწიფებრ მზეს ბრწყინვით განსხივებულსა, ღამით ვარსკვლოვანს ფირუზსა, მთოვარით განათებულსა! სიცოცხლის მომფენს ჰაერსა, სუნნელებრ შეზავებულსა!

სად მთანი ყინვის გვირგვინით არიან ცადმდე ასულნი და მდინარენი ზახილით ზვირთის ზვირთებზე მსროლელნი, უფსკრულნი – ჩაბნელებულნი, კლდენი – თვალგადუნვდენელნი, სად მონადირე ჰსდევს ჯიხვსა და მის ქვეშ ჰვლენან ღრუბელნი.

სად ველნი, ფერით ზურმუხტნი, ნაზადა აღმწვანდებიან. მათზე კასკასით წყარონი გახარებულნი მორბიან; მათ სიკამკამეს ყვავილნი თავდახრით განცვიფრდებიან; გულს მათი ხილვა უხარის, თვალთ კვალად ენატრებიან;

სხვა საქართველო სად არის, რომელი კუთხე ქვეყნისა? ერი – გულადი, პურადი, მებრძოლი შავის ბედისა?! შავთა დროთ ვერა შესცვალეს მის გული ანდამატისა, იგივ მხნე, იგივ მღერალი, მოყვარე თავის მინისა!..

მამულისათვის ფიალა სავსე ვჰსვათ სიამოვნებით, და იქმნეს ალყვავებული კეთილდღეობით, დიდებით; იქმნეს მის ქედი ალყვანილ ცათამდის ძეთა მხნეობით, და სიყვარულის მისდამი ვჰხარობდეთ გულსა ალგზნებით!

სოფელი იმად არა ღირს, კაცი ნატრობდეს ჟამს გრძელსა, თუ ფუჭი მისი სიცოცხლე ვერა რას არგებს მამულსა! მის სადიდებლად ჩვენც შევჰხვდეთ უშიშრად ათასს მახვილსა, და მოგვედეთ, თუკი სიკვდილით ვადიდებთ მისსა სახელსა!

მ ხ ე დ ა რ ნ ი

ჰე, მამულო, სასურველო, ვინ გახსენოს, რომ მის გული არ ათრთოლდეს სიხარულის აღტაცებითა აღვსილი? ვინ გიხილოს დროსა საშიშს, არ დასთხიოს თვისი სისხლი, არა დააკლას თავი თვისი შენ დიდებად, ვითა მსხვერპლი!

სადღეგრძელო

რა არის ჩვენი სიცოცხლე, თუ არა საქმე კეთილი?
თუ არ აღვადგენთ დაცემულს, არ ვექმნეთ ნუგეშმცემელი?
თუ არა ვჰსდევნით ბოროტსა, მართლის არა ვართ მფარველი?
სხვის კვნესა თუ არ გვანუხებს, სხვისა არ გვესმის ტკივილი?

მიეცით ნიჭსა გზა ფართო, თაყვანისცემა ღირსებას:
ნიჭს აძლევს ზენა მხოლოდ კაცს და არა გვარისშვილობას!
კაცი ის არის, ვინ არის ზეგარდმო მაღლით ცხებული;
მის მხოლოდ ღვანლი არს კეთილ, მით მხარე დამშვენებული!

მეგობრობასა წმინდასა შევჰსწიროთ სრულად, რაც გვაქვნდეს!
დავლით მისთვის ფიალა და აღთქმა არა გვაგინყდეს...
ვიყვნეთ ცოცხალნი მეგობრად და ვინცა ომში დაეცეს,
ცრემლნი, კურთხევა მეგობართ თან გავაყოლოთ სამარეს!

მხედარნი

ანვე შევექცეთ, ჰე, ძმანო! ვინ იცის, ხვალ ვინ მოგვაკლდეს?
ნაცვლად ლხინისა, იქნება, ვისმე გვითხრიდნენ სამარეს...

სადღეგრძელო

ძმანო, ივინყეთ მცირეს ჟამს მტერი, ომი და დიდება;
მოიგონეთ სიყვარული, რომლით სიცოცხლე გვიტკბება.
რომლის შუქი აღგვამალღებს, რომლით სული გვინათლდება,
რომლით კაცი მშვენიერობს, მაშინ თვით ღმერთს ემსგავსება!

მხედარნი

მაშ, აბა, ძმანო, ერთიც სატრფოსთვის
ფიალა სავსე შევსვით ნყურვილით;
ვისურვოთ, რომელ მის ცრემლი ჭმუნვის
გაშრეს, ვით ღვინო ამა ფიალით!

ცისკარმან აღმოსავლეთით ვარდისა ფერად შეჰღება,
ცას სიხარული მოჰფინა და ქვეყანასა შევენება!
აენთენ ცეცხლის ალებრივ შორს გაბნეულნი ღრუბელნი;
ცა მშვენიერობს, ნათლდება... მასა შევნატრით მხილველნი!

იღევა ბინდი ღამისა, ცაში ვარსკვლავნი ჰქრებიან!
ათასის ხმებით ფრინველნი განთიადს მიეგებიან!
მოჰქრის დილისა ნიავიც გულისა მაგრილებელი;
ფშვინვა დაინყეს ყვავილთა და ბალში ფოთოლთ შრიალი!

ოჰ, რა ლამაზად იღვიძებს ბუნება მიძინებული!
დაჩუმდით... ყური მიუგდეთ... არ გესმით, ჰგალობს ბულბული?
ირაკლის თაფაც¹ გამოჩნდა... აჰა, მთაც კიდობანისა²!
აი, მყვირალა ზანგიცა³ და ბურჯნი ერევანისა!..

1. „სარდლის ბალთან ირაკლის თაფაა, მარჯვნივ ზანგისა. ამ გორაზე იდგა მეფე ირაკ-
ლი, როდესაც დაიმორჩილა ერევანი“ (ავტორი). 2. „არარატის მთა“ (ავტორი). 3. მდინარე
ჰრაზდანი, რომელიც ერევანს ჩამოუდის.

გათენდა

ვიმ ამ დილასა, ამ ჰაერს, ბუნების განმაცხოველსა,
გულისა ჭმუნვის გამქარველს, სიცოცხლის დამატკბობელსა!..
ღმერთო, ვინ მიჰსწვდეს შენგან ქმნილს, მისს ფერუთვალავს შვენებას?
სიბნელეს აქრობ ნათელით, სიკვდილით ჰბადავ ცხოვრებას!..

ურდოც შეიძრა... ხმაურობს... დაჰკრეს ნალარა ცისკრისა...
განემზადება საომრად რაზმი და რაზმი ჯარისა!
აი, თოფიცა გავარდა... აი, რბის ცხენი მხედრისა!
ამ მშვენიერსა დილასა კაცს რად ჰსურს სისხლი კაცისა?

ჩვენც ავდგეთ, ძმანო, და ერთიც გამარჯვებისა დავლიოთ!
და დღეს ვინც ველარ დაბრუნდეს, ის ცრემლით მოვიხსენიოთ!
დასრულდა, განჰქრა, სიზმარებრ ესე ლხინიცა ღამისა...
წარვიდეთ, სადაც მოგვინოდს ხმა საიდუმლო მხვედრისა!

1827-1870 წწ.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. თამადის აზრით, რატომ იწვევს სამშობლოს ხსენება ადამიანში სიხარულს, ალტაცებას?
რომელი სათუთი მოგონებებით ვუკავშირდებით მამულს?
2. ადრე დანერვილ ერთ-ერთ ლექსში ცას „მშვენიერი, მშობლიური“ ეწოდა.
როგორ დაიხატა ამჯერად ეს ცა?
3. როგორ არის ნაჩვენები სამშობლოს მთები?
რით მიიქცია ყურადღება ჯიხვის მღვენელმა მონადირემ?
4. რა შეენაცვლა მთების ხედს?
5. როგორ გაცხადდა მთელი ნაწარმოების უმთავრესი პოეტური მონაპოვარი,
რომელიც დღეს უკვე ყველას გვაქვს გათავისებული?
როგორ გამოითქვა ის აზრი, რომ ბუნების იშვიათი სილამაზით და ტრაგი-
კული ისტორიული გამოცდილებით ნასაზრდოები ქართველობა სხვას ვერ
დაემგვანება, ერთადერთია? (იმსჯელეთ კლასში ამ საკითხზე).
6. რა ძალა მიანიჭა ამ პოეტურმა მიხვედრამ ხელახლა წარმოთქმულ მამულის
სადღეგრძელოს? როგორ წარმოითქვა ამჯერად იგი?
7. როგორ გაცხადდა პოეტის ზნეობრივი მრწამსი?
ნიჭისა და ღირსების განმადიდებელი რომელი საყოველთაოდ ცნობილი სი-
ტყვებით გასრულდა ეს პოეტური ტირადა?
8. განსაახლებელმა ბრძოლამ რა სიმძაფრე შესძინა მეგობრობის სადღე-
გრძელოს?
9. როგორ გადმოგვცა პოეტმა ღვთაებრივი სიყვარულის რუსთველური იდეა?
10. განთიადის სურათის აღწერა, ჩვეულებისამებრ, იმედს უკავშირდება. რა
უსიამოვნო გრძნობა ეუფლება მკითხველს? რა სურთ ამ მშვენიერ დილას
ადამიანებს?
11. რამ უხმო მებრძოლებს?

თამარ მეფის სახე ბეთანიის ეკლესიაში

შენს წმინდა სახეს,
შვენებით სავსეს,
სახიერებით¹ განსხივებულსა,
ვუმზერ კრძალვითა,
თაყვანცემითა,
ცრემლმორეული გემთხვევი ფერხთა!
მიხარის – გიმზერ,
ვჰსწუხვარ – და გიმზერ,
და ესრეთ მზერა მსურს სიკვდილამდე,
არ გამოვფხიზლდე,
რომ აღარ ვჰგრძნობდე
ჩემი სამშობლოს სულით დაცემას!..
ყვავილოვანი ნალკოტი შენი,

ბეთანია (XII – XIII სს.), თამარის ფრესკა

1. სახიერება – სიკეთე.

შენის დიდების სხივმოკლებული,
აღარა ჰშვენის,
აღარ გვიბრწყინვის
შავ დროთა¹ ძალით, ფერ ნახდენილი!..
და ვით განვლილსა
სიზმარსა ტკბილსა,
მზეს დიდებულად ჩასვენებულსა,
ვიგონებთ შენს დროს,
გული გვიმაგროს,
სრულად არ ნავჰსწყდეთ ცის შემრისხავნი!
ხნით დამაშვრალი²,
დალონებული,
შენადვე, მეფევე, მოველ ვედრებით:
მოხედო ბედკრულს,
შენს სატრფოს – მამულს,
და ჯვართი³ შენით აკურთხო კვალად.
შენი ივერი
აღსდგეს ძლიერი,
და დადგეს ერად სხვა ერთა შორის,
წმიდით საყდართით,
ენით მდიდართით,
სწავლისა შუქით განათებული!
ზნე ამაღლებით,
ძლევის დიდებით,
სამშობლო მიწის სიყვარულითა! –
და გაგვიცოცხლდეს,
რომ კვლავც მოგვესმეს
სიტყვა ქართული რუსთაველისა.
რომ განვიღვიძნეთ,
სულით განვახლდეთ,
და განქრეს ბნელი უმეცრებისა!..
... მარამ ცად თვალნი
გაქვს მიქცეულნი,
და მე ვეღარ მცნობ გულშემუსვრილსა,
დამცირებულსა,
ხმამიღებულსა,
ბედდაკარგულის ივერიის ძეს!
ეჭვით აღვსილსა,
უსასოდ ქმნილსა,
გულ უიმედოს, გაუხარებელს!..
ვაჰ თუ რაც ნახდეს
ვეღარა აღჰდგეს,

1. „შემოსვლა ლანგ-თემურისა და შაჰ-აბაზისა, რომელთა საშინლად გააოხრეს ჩვენი ქვეყანა. ქართველთა დაარქვეს შავი დრო ამათ შემოსვლასა“ (ავტორი). 2. **ხნით დამაშვრალი** – აქ: მოხუცებული. 3. „როდესაც საქართველოს ჯარი შეიყრებოდა სალაშქროდ, თამარ მეფე თვით აკურთხებდა მას ჯარსა ჯვართა“ (ავტორი).

ველარ აღყვავდეს ახლის შვენებით?
და რაც დაეცა,
ის წარიტაცა
შავმან ყორანმა, ვით უმნე¹ მსხვერპლი!
ჰე, ცრუ სოფელო,
დაუნდობელო,
შენში კეთილი სად არს ფერუცვლელ?
დიდება ჩვენი,
ცად სხივმიმფენი,
ნუთუ ესლა გვაქვს, ვჰხედავთ რასაცა?
დაყრუებულსა²,
გზა შეუვალსა³,
უდაბურს ტყეში ტაძარს დარღვეულს,
სად სახე მეფის,
დიდის თამარის,
სჩანს ძველს კედელზე გამოხატულად!..

1877 წ.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რა ეპითეტებით ამკობს გრიგოლ ორბელიანი თამარ მეფეს?
2. რა ფიქრები აღედგინოს პოეტს თამარის ფრესკის ხილვისას?
3. რომანტიზმისთვის დამახასიათებელი რომელი მკვეთრი დაპირისპირება აისახა ლექსში?
4. ერთგვაროვანია თუ არა პოეტისთვის წარსული? რომელ დროს აიდეალებს იგი? რომელი დროის გახსენება გახდომია დამთრგუნველად? (გაითვალისწინეთ ავტორისეული კომენტარები).
5. რომელი შედარებებით არის გადმოცემული თამარის ეპოქის განუმეორებელი ბრწყინვალება?
6. რას შესთხოვს პოეტი თამარს?
7. როგორ ესახება პოეტს სამშობლოს აღორძინება? რამ უნდა განაპირობოს მისი ზნეობრივი ამაღლება, ძალმოსილება?
8. რა მნიშვნელობას ანიჭებს გრიგოლ ორბელიანი რუსთაველის სიტყვას?
9. როდის გახდა განცდა განსაკუთრებით მძაფრი? რას ნიშნავს „ცად მიქცეულნი“ თვალნი მეფისა? რომელი ეპითეტებით დახასიათდა „ბედდაკარგული ივერიის ძე“ (იგივე ავტორი)?
10. რას გამოხატავს „შავი ყორანი“?
11. რა მოჰყვა ცნობილ მიმართვას „ჰე, ცრუ სოფელო...“? რა გადარჩენილა ფერუცვლელი დიდებიდან?
12. რომანტიზმის რომელი ნიშნები გამოვლინდა ლექსში? (იმსჯელეთ კლასში).

წიგნითი სამუშაო

დანერეთ ესე: **წარსულის განცდა გრიგოლ ორბელიანი შემოქმედებაში.**

1. უმნე – უმნეო, სუსტი. 2. დაყრუებული – მიყრუებული, მიგდებული. 3. გზა შეუვალა – უგზო, მიუვალა.

საღამო გამოსაღმისა

მზე ჩაესვენა: მის შუქი გამოსაღმის ჟამს კავკასსა,
თავსა ეხვევა ალერსით, ვით ქალი მამას მოხუცსა!
ბუმბერაზ მთანი მდუმარედ ცათამდის აყუდებულნი,
ჰსხედან, ვით დევნი, სპეტაკის ყინულ-გვირგვინით შემკულნი!

მათ კლდოვან გვერდთა შავადა ღრუბელნი ზედ დაჰსწოლიან
და მრისხანებით ქვეყანას წარღვნითა ემუქრებიან.
გაზაფხულისა ველითა ტყე, შემოსილი სიმწვანით,
მთებისა კალთებს შეამკობს სატკბო¹ სუნნელთა მოფენით.
წყალნი, მთით დაქანებულნი, აღმასებრ უფსკრულს ჰსცვივიან,
თერგი ჰრბის, თერგი ღრიალებს, კლდენი ბანს ეუბნებიან!

შენუხებული ვუმზერ გზას და მასზე ეტლსა მიმსრბოლსა²,
მიმტაცსა³ ყოვლის კეთილის, რაცა გვაქვს ამა სოფელსა,
რაცა გვიშვენებს სიცოცხლეს ზეციურისა სხივითა
და აღგვამაღლებს ამ სოფლით სულისა აღმაფრენითა!

მიდიხარ, სატრფოვ, მშვიდობით! მარად დღე ჩემი კურთხევა
ცად მიმართ⁴ შენთვის მექნება, ვიდრემდის სული მეღევა⁵.
არღა⁶ აამონ ან თვალთა გული შენისა ხილვითა,
წარვიდეს ჩემი სიცოცხლე უშენოდ შრომით, ზრუნვითა.

ეტლი ჰრბის, სატრფო მშორდების... თანა ჰსდევს ჩემი მას სული,
ვმზერ... შორს ძლივსლა ჰსჩანს... აღარ ჰსჩანს... რაღასა ვუმზერ შმაგქმნილი?
სიშორის ნისლმა მიჰფარა⁷ თვალთაგან ეტლი მიმსრბოლი,
და გულით ოხრვა სიმწარის აღმოუტევე უნებლი⁸...

მშვიდობით! ვინცა დამატკბე სიცოცხლის ნეტარებითა,
ან ვისთვის გული მიკვენესის, სული ჰწუხს განშორებითა.
ვის ხილვა არღა შემოსავს სიხარულისა ნათლითა,
არ განმასვენებს მწუხარეს ალერსის ხმითა ტკბილითა!

მარამ ამ სოფელს შენს გარდა ვინა მყავს მანუგეშებლად,
რომ შენც განმშორდი, დამტოვე, მწუხარებისა მე მსხვერპლად?
წახველ, წარმტაცე ყოველი საამებელი სულისა,
და ვინ განმილოს ან კარი ბედისა დაკარგულისა?

ან მე უგუნურს, რად მრწამდა ბედისა დაუსრულება?
ან დავჰშითი¹⁰ მარტოდ... მშვიდობით! შენს გულს ნუ ჰშორდეს მშვიდობა!
არს მწუხარება სულისა, არ აქვს ნუგეში რომელსა,
ჰსჯობს ენა ჰსდუმდეს, ხმა შესწყდეს, მოთქმით რა ერგოს გულწყლულსა?

1. სატკბო – დამატკბობელი. 2. მიმსრბოლი – სწრაფად მიმავალი. 3. მიმტაცი – მიმტაცებელი. 4. ცად მიმართ – ცათა მიმართ. 5. ვიდრემდის სული მეღევა – სულის ამოხდომამდე. 6. არღა – აღარ. 7. მიჰფარა – დაფარა. 8. უნებლი – უნებლიეთ. 9. დაუსრულება – უსასრულობა. 10. დავჰშითი – დავრჩი.

შელამდა... მარტო ვზი ჭმუნვით; ჩემი ჩივილი ვის ესმის?
დაყრუვდა არე... მხოლოდა ხმა ისმის ზოგჯერ გუშაგის.
მხოლოდ ჰსჩანს, მთანი მდუმარედ აყუდებულან ცათამდის,
და ყაზიბეგსა¹ საამოდ ზედა ვარსკვლავი დაჰნათის!
წყალნი, მთით დაქანებულნი, უფსკრულსა იკარგებიან,
თერგი ჰრბის, თერგი ღრიალებს, კლდენი ბანს ეუბნებიან!

1841 წ. ვლადიკავკაზი

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რა კონტრასტები იქცევს ყურადღებას ლექსის დასაწყისში აღწერილი ბუნების სურათში? (შეადარეთ ერთმანეთს I სტროფის მხატვრული შედარებები. გაარკვიეთ მათი ფუნქცია).
2. რა დაპირისპირება შეინიშნება II სტროფში?
3. ქართველი რომანტიკოსები პეიზაჟის აღწერისას განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ სწრაფ, მშფოთვარე მდინარეებს. გაიხსენეთ ნიკოლოზ ბარათაშვილის „ბედი ქართლისა“: „მორბის არაგვი არაგვიანი, თან მოსძახიან მთანი ტყიანნი...“. გრიგოლ ორბელიანის რომელი სიტყვები შეიძლება დაუწყენოთ გვერდით ამ პოპულარულ ფრაზას?
4. როგორი განწყობილება დაუფლება ლექსის ლირიკულ გმირს? ვის ემშვიდობება იგი? რა დატვირთვა შესძინა ამ ფაქტმა ლექსის სათაურს?
5. როგორ განზოგადდა სატრფოსთან განშორებით გამოწვეული სულიერი ტკივილი?
6. „მარტო ვზი ჭმუნვით...“, „დაყრუვდა არე...“ – რა შინაგანი კავშირი შეინიშნება ამ ორ ფრაზას შორის?
7. ნატიფად შეწყვილებულმა რომელმა მხატვრულმა სახემ შექმნა ლექსის დასასრულს განსაკუთრებული ამაღლებული განწყობილება?
8. ალექსანდრე ჭავჭავაძის ლექსის („ვისაც გსურთ“) მსგავსად, ამ ტექსტშიც გვხვდება „სატრფო“ და „გუშაგი“. რა განსხვავებული დატვირთვა აქვთ მათ ამ ლექსებში?

1. ყაზიბეგი – ყაზბეგი, იგულისხმება მყინვარი.

მ უ ხ ა მ ბ ა ზ ი¹

მუხამბაზო, რა ტკბილი რამ ხმა ხარო.
ჩ ა მ ჩ ი-მ ე ლ ქ ო²

გინდ მეძინოს, მაინც სულში მიზიხარ!
თვალთ ავახელ, ზედ წამწამზედ მიზიხარ!

რტო ალვისა შენი წელი მგონია,
მაგ წელზედა ცისარტყელა მგონია,
ეგ თვალეზი – ცაში ელვა მგონია.
ვარდის სუნთქვა – შენი სუნთქვა მგონია.
როს³ მელირსოს, ვჰსთქვა: „გეთაყვა, ჩემი ხარ!“

გინდ მეძინოს, მაინც სულში მიზიხარ!
თვალთ ავახელ, ზედ წამწამზედ მიზიხარ!

ათი გზა მაქვს, ათივე შენკენ მოდის!
ფიქრები მაქვს, წინ შენი სახე მოდის!
მინდა რამ ვჰსთქვა – შენი სახელი მოდის!
ჩემს გულში რა ამბებია, რა მოდის?
ერთხელ მაინც მკითხე: „აგრე რათა ხარ?“

გინდ მეძინოს, მაინც სულში მიზიხარ!
თვალთ ავახელ, ზედ წამწამზედ მიზიხარ!

ჩემს დარდებსა ვინ ინალვლის, ვინ არის?
ვის რათ უნდა, ლოპიანა⁴ ვინ არის?
მკვდარია თუ ცოცხალია, ვინ არის?
ქვეყანაში აბა რაა, ვინ არის?
შენ არ მეტყვი, ვიცი, სულით ნაზი ხარ!

გინდ მეძინოს, მაინც სულში მიზიხარ!
თვალთ ავახელ, ზედ წამწამზედ მიზიხარ!

ორთაჭალის ბაღში მნახე, ვინა ვარ,
დარდიმანდის⁵ ლხინში მნახე, ვინა ვარ!
ჯამით ტოლუმბაში⁶ მნახე, ვინა ვარ!
აბა მუშტის კრივში მნახე, ვინა ვარ! –
მაშინ შეგიყვარდე, სთქვა: „ძვირფასი ხარ!“

გინდ მეძინოს, მაინც სულში მიზიხარ!
თვალთ ავახელ, ზედ წამწამზედ მიზიხარ!

კოჯორი, 1861წ.

1. მუხამბაზი – აღმოსავლური წარმომავლობის სალექსო ფორმა. სრულდებოდა საკრავის თანხლებით. მუხამბაზის სტროფი შედგება 14 ან 11-მარცვლიანი 5 ტაქტისაგან. ქართულ პოეზიაში იგი ბესიკ გაბაშვილმა დაამკვიდრა. მუხამბაზს წერდნენ ქართველი რომანტიკოსები ალ. ჭავჭავაძე, გრ. ორბელიანი და სხვა. 2. ჩამჩი-მელქო – თბილისელი მოლექსის მელქო გულქანოვის ფსევდონიმი. ცხოვრობდა XVIII საუკუნის მიწურულსა და XIX საუკუნის 20-იან წლებში. ხელობით მესანთლე ყოფილა. 3. როს – აქ: როდის. 4. ლოპიანა – ცნობილი ყარაჩოღელი, მოკრივე და მეთევზე. ლოპიანას ზოგჯერ „ორბელიანის ადიუტანტსაც“ ეძახდნენ. 5. დარდიმანდი – უდარდელი, ხელგამლილი. 6. ტოლუმბაში (თურქ.) – თამადა.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რომელი ორი ტაეპი იქცა ლექსის რეფრენად? ეს რეფრენი მხოლოდ ლექსის სამკაულია, თუ მისი მთავარი სათქმელის გამომხატველიც?
2. საიდან ვიგებთ, რომ ლოპიანა თავის „მონოლოგში“ გაუზიარებელ სიყვარულზე ლაპარაკობს?
3. რომელ სტროფშია გადმოცემული სატროფოს გარეგნული სილამაზე?
4. როგორ წარმოაჩინა ლოპიანამ თავისი ღირსებები?
5. როდის უბრუნდება ლოპიანა გაუზიარებელი სიყვარულის თემას?
7. მოძებნეთ „მუხამბაზში“ ქალაქური (აშუღური) პოეზიისთვის დამახასიათებელი გამეორებები.

თვალსაზრისი

პოპულარულ სიმღერად ქცეული ლექსი

ბესიკის „ტანო ტატანოს“ შემდეგ ქართულ მუხამბაზურ პოეზიაში უკეთესი არაფერი შექმნილა... მარტივი, სადა, უბრალო, ლაღი, ამავე დროს მწვავე და მიმზიდველი ლოპიანას დარდები (ასე ერქვა ლექსს ერთ ადრინდელ ვარიანტში)...

ლოპიანასთვის სატროფო საოცნებო ხატია, ღვთაება, რომელსაც სიამოვნებით შეენიერება ზვარაკად: „გინდა მკლავდე, არას გეტყვი, შენი ვარ“.

... ვერ გეტყვით, რომ გრ. ორბელიანი არისტოკრატიული ირონიით დაჰყურებდა ზემოდან თავის პერსონაჟებს, როგორც აღნიშნავენ მისი პოეზიის მკვლევარნი. ლოპიანას გულწრფელი მონოლოგი ამის თქმის უფლებას არ გვაძლევს. ავტორი გარდასახვას ახდენს. უფრო ზუსტი იქნება თუ ვიტყვით, რომ ამ ლექსს თბილისის დარდიმანდებს შორის ჩამდგარი გრ. ორბელიანი ამბობს.

„გინდ მეძინოს“ ქართული მუხამბაზური პოეზიის მშვენიერებაა და მას ჩინებული მუსიკალური ფორმა მოუძებნა კომპოზიტორმა არჩილ კერესელიძემ.

აკაკი ხინთიბიძე

ფსალმუნები

ვინა აღვიდეს მაღალსა მას მთასა წმიდასა,
სადა ჰგალობენ ანგელოზნი ღვთისა დიდებას?..
– სულითა წრფელი, მშვიდი გულით, ფიქრით განწმენდილ,
ვის არ შეეხო ზაკვის¹ გესლი ძმისა განკითხვად
და სიყვარულით შეინყალა ცდომილი² ვნებით...
ვინცა ამ სოფლის დიდებასა, მზეებრ მნათობსა,
მონებრ არ მიჰსდევს, ჰსცნობს რა მის შუქს ფუჭწარმავალსა,
ვინც ძლიერებას³ ხმითა მაღლით ამცნო სიმართლე
და ძმას დაცემულს მიჰსცა ხელი და აღადგინა!..
იგი აღვიდეს მაღალსა მას მთასა წმიდასა,
ღვთისა დიდების გალობითა ნათელმოსილი.

25 ივნისი, 1879 წ.

1. ზაკვა – „პირით სიყუარულსა იჩემებდეს, გულთა ბოროტი დაიმარხოს“ (საბა).
2. ცდომილი - ცოდვილი. 3. ძლიერება – ძალმომრეობა.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. პოეტის აზრით, პირველ ყოვლისა, რა მართებს ადამიანს – შემცოდე მოყვასის განკითხვა თუ მისადმი თანაგრძნობა?
2. რა უნდა დაუპირისპიროს ადამიანმა აღზევებულ ძალმომრეობას?
3. გაიხსენეთ „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“. აღმზრდელები სრულიად ახალგაზრდა გრიგოლს მღვდლად კურთხევის აუცილებლობას 23-ე ფსალმუნის შეხსენებით უსაბუთებენ („ვინ აღვიდეს მთასა უფლისასა...“). რატომ იხსენებს მხცოვანი, მრავლისმომსწრე გრიგოლ ორბელიანი ამავე ფსალმუნის მუხლებს გარდაცვალებამდე რამდენიმე წლით ადრე დაწერილ ლექსში?

ჰე. ივერიაჰ!

ჰე, ივერიაჰ! ვიდრე იყო ქედმოდრეკილი,
ვიდრემდის სხვათა ყვედრებითა გფარვიდეს ძალი,
რად არა გახსოვს ძეთა შენთა ხრმალთა კრიალი,
ძლევათა მათგან როს დიდებით იყავ მოსილი.
წინაპართ სისხლი ან ჩვენს შორის არლა მდინარებს.
თავისუფლება განქრა ჩვენთვის, რალა გვახარებს!

შორით მოსული ჩემს მამულში მყვედრის¹ ცხოვრებას,
მოყვრულად გვმტერობს, გვტაცებს ყოველს, გვიქმს ალერსობას...
ესე ნაყოფი აქვს მარადის ცუდსა მონებას.
ბედო! ნუ გძინავს, განიღვიძე, ისმენდ² ვაებას!

ცხოვარს ვემსგავსეთ, რომელსაცა მწყემსი არ უვის³,
ვითარცა მგლისა, ეგრეთ⁴ მშიერ კაცის ეშინის,
ვინცა განაგდებს საღმრთოს ვალსა და გზას პატივის,
დასასრულ მაინც საშინელად ესრეთ წარხდების.

[1832 წ.]

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რას შეახსენებს პოეტი დამონებულ ქვეყანას?
2. რა შედეგი გამოუღია წინაპრებთან კავშირის განწყვეტას?
3. ვის გულისხმობს პოეტი „შორით მოსულში“?
4. რაში ვლინდება მტრის ფარისევლური ბუნება?
5. რა მოწოდებას შეიცავს ლექსი?
6. რა გამოიწვია „საღმრთო ვალის“, ღირსების დავინწყებამ?
7. მინიშნებულია თუ არა ლექსში ხსნის გზა?
8. შეადარეთ ერთმანეთს „ჰე, ივერიაჰ!“ და „იარალის“. რა მსგავსება შენიშნეთ მათ შორის?

წიტილი სამეფაო

დანერეთ ესე: ბუნების რომანტიკული განცდა გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედებაში.

1. მყვედრის – მამადლის. 2. ისმენდ – ისმენდე. 3. არ უვის – არა ჰყავს. 4. ეგრეთ – ასევე.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი

(1817-1845)

„ღმერთმა გამოგვიგზავნა ჩვენდა ნუგეშად და ჩვენდა თავმოსაწონებლად ნიკოლოზ ბარათაშვილი, უკურთხა ენა მეტყველებისათვის, თვალნი – ხედვისათვის, ყურნი – სმენისათვის. გულს ჩაუდგა გაუქრობელი ცეცხლი კაცთა გულის გასათბობად და უბრძანა: ნადი და კაცთა ნათესავს ამცნე უზენაესი მცნება შენი და სიტყვით გული გაუთბეო“ (ილია ჭავჭავაძე).

ნიკოლოზ ბარათაშვილი დაიბადა 1817 წლის 27 დეკემბერს თბილისში, ანჩისხატის უბანში. მისი მამა, მელიტონი, იყო ხელმოკლე თავადი, გულუხვი და სტუმართმოყვარე, უყვარდა მწერლობა, თანამედროვეთა შორის ნასწავლ კაცად

მიიჩნეოდა. პოეტის დედა, ეფემია, გრიგოლ ორბელიანის და, გამოირჩეოდა სათნოებით.

პოეტს წერა-კითხვა ოჯახში შეასწავლეს, 7 წლისა მიაბარეს კალოუზნის სამრევლო სკოლაში, შემდეგ გადაიყვანეს თბილისის კეთილშობილთა სასწავლებელში, რომელიც 1830 წელს გიმნაზიად გადაკეთდა. ნიკოლოზი ბევრით, ნიჭიერი მოსწავლე იყო, განსაკუთრებით უყვარდა საღვთო ისტორია, სიტყვიერება და რიტორიკა-ლოგიკა. 1835 წელს დაასრულა გიმნაზიის კურსი „ქების ატესტატით“ და 18 წლის ჭაბუკი ცხოვრების გზას დაადგა.

პოეტის აღზრდაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ქართველმა ფილოსოფოსმა სოლომონ დოდაშვილმა, რომელიც მას ქართულ ენას ასწავლიდა. გიმნაზიაში მოსწავლეთა ლიტერატურული წრე შეიქმნა, რომელშიც აქტიურად მონაწილეობდა ნიკოლოზი. ამ წრემ გამოუშვა ხელნაწერი ჟურნალის, „თბილისის გიმნაზიის ყვავილის“, რამდენიმე ნომერი, მის ფურცლებზე გამოქვეყნდა ბარათაშვილის ერთი პროზაული თარგმანიც.

1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობის გამო დოდაშვილის დაპატიმრებამ ბარათაშვილზე დიდი გავლენა მოახდინა. როგორც ცნობილია, მაშინ შეიპყრეს გრიგოლ ორბელიანი, პოეტის ბევრი ნათესავი და უფროსი მეგობარი. ამ ამბით გამოწვეული განცდები პოეტმა ასახა ადრინდელ ლექსებში.

გიმნაზიის დამთავრებისთანავე, 1835 წლის 6 ნოემბერს, ბარათაშვილი დაინიშნა საქართველოს უზენაესი კანცელარიის თანამშრომლად. „განვენესდი სამსახურში და დავმორჩილდი ჩემს მკაცრს ბედსა“, – სწერდა იგი გრიგოლ ორბელიანს.

მოხელედ ქცეული პოეტი თავის მოვალეობას კეთილსინდისიერად ასრულებდა. მის მიერ გადაწერილი მრავალი დოკუმენტი მეტყველებს, რომ ყველაფერი წესრიგში ჰქონია მოყვანილი.

ბარათაშვილი ეძებდა ჩინოვნიკური სამსახურიდან თავდაღწევის გზას, ბიძას ევედრებოდა დახმარებას. 1845 წელს გრიგოლ ორბელიანს სწერდა: „მე შინაგანი

ხმა მიწვევს საუკეთესოს ხვედრისაკენ, გული მეუბნება, რომ შენ არა ხარ ახლანდელის მდგომარეობისთვის დაბადებულიო! ნუ გძინავსო! მე არა მძინავს, მაგრამ კაცი მინდა, რომ ამ პატარა ღრე-კლდეს გამიყვანოს და დავდგე გაშლილს ადგილს. ოჰ, რა თავისუფლად ამოვისუნთქავ მაშინ, რა ხელმწიფურად გადავხედავ ჩემს ასპარეზსა!“

ლევან მელიქიშვილმა, რომელიც იმხანად ნახჭევანის მაზრის მმართველად იყო გამწესებული, თავისი თანაშემწეობა შესთავაზა. ბარათაშვილი მეგობარს სიხარულით დასთანხმდა. 1844 წლის ნოემბერს ის ნახჭევანში გაემგზავრა და შეუდგა ახალ საქმიანობას. იქ მსახურობდა 1845 წლის მარტის ბოლომდე. მაისში, თავისი სურვილის საწინააღმდეგოდ, პოეტი თბილისში, ძველ ადგილზე დააბრუნეს. ამის გამო მან გუბერნატორთან იჩივლა, რასაც შედეგად ის მოჰყვა, რომ 24 მაისს იგი თელავის მაზრის მმართველის მოადგილის მოვალეობის შემსრულებლად დანიშნეს. პოეტი ემზადებოდა იქ ნასასვლელად, მაგრამ მოულოდნელად განჯის მაზრის მმართველი მამუკა ორბელიანი ჩამოვიდა თბილისში და სთხოვა, თანაშემწედ ნაჰყოლოდა. ბარათაშვილს ხანგრძლივი მეგობრობა აკავშირებდა მამუკასთან და დათანხმდა. ივნისის ბოლო რიცხვებში განჯაში გაემგზავრა. მთელი ზაფხული და შემოდგომა თავგამოდებით მუშაობდა. მამუკა ხშირად თბილისში იმყოფებოდა, რის გამოც მართვა-გამგეობის მთელი სიმძიმე ბარათაშვილს აწვა კისერზე. აქ მას მალარია შეეყარა. ამას ზედ დაერთო გაციება და 1845 წლის 9 ოქტომბერს ნიკოლოზ ბარათაშვილი გარდაიცვალა განჯაში, დაკრძალეს იქვე, ისე, რომ არც გულის სატრფოს დაუტირია და არც დედის მწუხარე ცრემლი დასცემია.

1893 წლის 25 აპრილს ნიკოლოზ ბარათაშვილის ნეშტი განჯიდან თბილისში ჩამოასვენეს და დიდუბის პანთეონში დაკრძალეს. ხოლო 1938 წლის 15 ოქტომბერს მუდმივი განსასვენებელი მიუჩინეს მთაწმინდის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში.

ივანე ლოლაშვილის მიხედვით

შემოღობა მთანმინდაზად

ჰოი მთანმინდავ, მთაო ნმინდავ, ადგილნი შენნი
დამაფიქრელნი, ვერანანი¹ და უდაბურნი
ვითარ² ჰშეენიან, როს მონამენ ცვარნი ციურნი,
ოდეს სალამოს დაჰშეთენ³ ამოს⁴ ციაგნი ნელნი!⁵

ვითარი მაშინ იდუმელობა დაისადგურებს შენს არემარეს!
რა სანახავი წარუტყვევს თვალთა⁶ მაშინ შენს ტურფას სერზედ მდგომარეს!
ძირს გაშლილს ლამაზს ველსა ყვავილნი მოჰფენენ, ვითა ტაბლას წმიდასა,⁷
და, ვით გუნდრუკსა⁸ სამადლობელსა, შენდა აღკმევენ სუნნელებასა!

მახსოვს იგი დრო, საამო დრო, როს ნაღვლიანი,
კლდევ ბუნდოვანო, შენს ბილიკად მიმოვდიოდი
და წყნარს სალამოს, ვით მეგობარს, შემოვეტროფოდი,
რომ ჩემებრ იგიც იყო მნუხარ და სევდიანი!

ოჰ, ვით ყოველი, ბუნებაც მაშინ იყო ლამაზი, მინაზებული!
ჰე, ცაო, ცაო, ხატება შენი ჯერ კიდევ გულზედ მაქვს დაჩნეული!
ანცა⁹ რა თვალნი ლაჟვარდს გიხილვენ, მყის ფიქრნი შენდა მოისწრაფიან,
მაგრამ შენამდინ ვერ მოაღწევენ და ჰაერშივე განიბნევიან!

მე, შენსა მჭვრეტელს, მავინყდების საწუთროება,
გულისტქმა ჩემი შენს იქითა... ეძიებს სადგურს,
ზენაართ სამყოფს¹⁰, რომ დაშთოს¹¹ აქ ამაოება...
მაგრამ ვერ ჰსცნობენ, გლახ,¹² მოკვდავნი განგებას ციურს!

დაფიქრებული ვიდეგ სერზედა და ცათა მიმართ მზირალს ტრფობითა
შემომერტყმოდა მაისის მნუხრი, აღმვსები ნაპრალთ მდუმარებითა;
ხანდისხან ნელად მქროლნი ნიაგნი ღელეთა შორის აღმოკვნესოდენ
და ზოგჯერ ჩუმნი შემოგარენი ამით ჩემს გულსა ეთანხმებოდენ!

მთაო ცხოველო, ხან მცინარო, ხან ცრემლიანო,
ვინ მოგიხილოს, რომელ მყისვე თვისთა ფიქრთ შვება
არა იპოვოს და არ დაჰხსნას¹³ გულსა ვაება;
გულდახურულთა მეგობარო, მთავ ღრუბლიანო!

ჰსდუმდა ყოველი მუნ არემარე, ბინდი გადეკრა ცისა კამარას.
მოჰსდევს მთოვარეს, ვითა მიჯნური, ვარსკვლავი მარტო მისა ამარა.
გინახავთ სული ჯერეთ უმანკო, მხურვალე ლოცვით მიქანცებული?
მას ჰგავდა მთვარე ნაზად მოარე¹⁴, დისკოგადახრით შუქმიბინდული!

1. ვერანა – გავერანებული, ტიალი. 2. ვითარ – როგორ. 3. დაჰშეთენ – დარჩენენ. 4. ამოს – სასიამოვნოდ. 5. ციაგნი ნელნი – მკრთალი ციმციმი. 6. წარუტყვევს – დაატყვევებს. 7. ტაბლა წმიდა – წმინდა ტრაპეზი საკურთხეველში. 8. გუნდრუკი – საკმეველი. 9. ანცა – ახლა. 10. ზენაართ სამყოფი – ცათა სასუფეველი. 11. დაშთოს – დატოვოს. 12. გლახ – სამნუხაროდ. 13. დაჰხსნას – მოაშოროს. 14. მოარე – მოსიარულე.

ამგვარი იყო მთანმინდაზედ შემოღობება!
ჰოი ადგილნო, მახსოვს, მახსოვს, რასაც ვჰფიქრობდი
მე თქვენთა შორის და ან რასაც აღმოვიტყოდი!
მხოლოდ გული ჰგრძნობს, თუ ვითარი ჰსდღვენით მას შვება!

ჰოი სალამოვ, მყუდროვ, საამოვ, შენ დამშთი ჩემად საწუგეშებლად!
როს მჭმუნვარება¹ შემომესევს, შენდა მოვილტვი განსაქარვებლად!
მნუხრი გულისა – სევდა გულისა – ნუგეშსა ამას შენგან მიიღებს,
რომ გათენდება დილა მზიანი და ყოველს ბინდსა ის განანათლებს!

1836 (1843) წ.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. როგორ განწყობას ქმნის ლექსის დასაწყისი? რას უნდა მოელოდეს მკითხველი – ხალისიანი თუ სევდიანი ფიქრების განდობას?
2. რას ეხმიანება პოეტი ლექსის დასაწყისში?
3. როგორ არის აღწერილი მთანმინდა და მისი შემოგარენი? რით გვამახსოვრდება ისინი – კონკრეტული შტრიხებით თუ ბუნდოვანებით?
4. რას წარმოადგენს გარე სინამდვილე? თავისთავადი მნიშვნელობის მქონე რეალობა იგი, თუ მხოლოდ და მხოლოდ პოეტის სუბიექტური განცდებისთვის აუცილებელი ფონი?
5. რა სანახაობა გადაეშალა „ტურფას სერზედ მდგომარეს“? რომელ შედარებებში იჩინა თავი რელიგიურმა სიმბოლიკამ? (დააკვირდით, რისთვის ახსენებს პოეტი სულიწმინდის მოფენის საეკლესიო დღესასწაულზე საკურთხევის წმინდა ტაბლაზე მიმოხეულ ნაირფერ ყვავილებს).
6. საითკენ ისწრაფვის ლექსის ლირიკული გმირის ფიქრი, ოცნება?
7. რა როლს თამაშობს ლექსში „ცის პეიზაჟი“?
8. მოძებნეთ ლექსში სრულიად ორიგინალური მხატვრული სახე, რომელმაც გალაკტიონ ტაბიძის ლირიკულ შედეგს დაუდო სათავე.
9. როგორ აისახა ლექსში რომანტიზმისთვის ნიშანდობლივი „ლირიკული უსაზღვროება“? (მოძებნეთ ტექსტში სათანადო ადგილები და იმსჯელეთ კლასში.)
10. რას ენიჭება ლექსში მეტი მნიშვნელობა – განცდილის გახსენებას თუ თვით განცდას, რომლის შემსწრედ თავად მკითხველი იქცა?
11. დაძებნეთ ლექსში ის ადგილები, რომლებიც პოეტის სულიერ განცდებსა და გარესინამდვილეს შორის არსებულ თანხმობაზე მეტყველებენ. რად იქცა ლექსის ბოლოს სალამო?
12. როგორ ფიქრობთ, რატომ ენაცვლება ლექსში ერთმანეთს 14 და 20-მარცვლიანი სტროფები? მათგან რომელია უფრო პათეტიკური და რომელი – აღწერილობითი ხასიათისა?

1. მჭმუნვარება – ჭმუნვა, ნაღველი.

ეს საინტერესოა!

სახელწოდება „მთანმინდა“

„ამ მთას მუდამ მთანმინდისას ეძახდნენ, თან წმ. დავითის¹ სახელის გამო კი არა, არამედ მეტოქის გამო წმ. ათონის მთისა, ანუ ნამდვილად წმინდა მთისა... ქართველებს შესანიშნავი ჩვეულება ჰქონდათ, გადმოეტანათ კლასიკური თანამორწმუნე საბერძნეთიდანა და პალესტინიდან თავის ქვეყანაში ქრისტიანული ტაძრების ნიმუშები და მათი აღშენებისას მათთვის თავდაპირველი სახელწოდებები მიეცათ...“

ამგვარად, ათონის წმ. მთიდან მიიღო სახელი მთამ, თფილისის დასავლეთი მხრიდან რომ მბრძანებლობს, ხოლო აქ შექმნილ ეკლესიასაც ქართულად მთანმინდისა ეწოდა. აქედან ამ მიდამოს სახელწოდება IX საუკუნეს მიეკუთვნება, ე. ი. ათონზე მთანმინდის მონასტერთა განვითარებისა და გავრცელების დროს, სადაც მაშინვე მოეწყო ქართველთა მონასტერი „ივირონიც“, რომელსაც სამართლმადიდებლოში ეგზომ ცნობილი კარის ღმრთისმშობლის, პორტაიტისას, სახელი ეწოდა“.

პლატონ იოსელიანი² – „აღწერა თფილისის სიძველეთა“.

შედარებისთვის:

„საღამო გამოსალმებისა“ –

„მხოლოდ ჰსჩანს, მთანი მდუმარედ აყუდებულან ცათამდის, და ყაზიბეგსა საამოდ ზედა ვარსკვლავი დაჰნათის!“

„შემოღამება მთანმინდაზე“ –

სდუმდა ყოველი მუნ არემარე, ბინდი გადევრა ცისა კამარას, მოჰსდევს მთოვარეს, ვითა მიჯნური, ვარსკვლავი მარტო მისი ამარა“.

რა მსგავსება და განსხვავება შენიშნეთ ამ ფრაგმენტებში?

თვალსაზრისი

ლექსის ფინალის ორგვარი გააზრება

„ნიკოლოზ ბარათაშვილი ისე არასდროს შეუპყრია სევდას, რომ იმედის გამოვლენის გზა დახშობოდა. იგი საიმედოსა და სასიხარულოს ეძებდა ყველგან, როგორც ბუნების წიაღში, ისე ადამიანთა საზოგადოებაში. მართალია, ეს ძიება ყოველთვის ნაყოფიერი არ იყო, რადგან იგი არც ბრძოლის ნათელ პროგრამას შეიცავდა და არც სავსებით ჩამოყალიბებულ იდეალს, მაგრამ ნიკოლოზ ბარათაშვილი ძიებაზე უარს მაინც არასოდეს ამბობდა. მას სჯეროდა, რომ ბოლოს და ბოლოს „გათენდება დილა მზიანი და ყოველს ბინდსა ის განანათლებს“.

გრიგოლ კიკნაძე

1. წმ. დავითი – VI საუკუნეში თავის 12 თანამოაზრესთან ერთად სირიიდან ჩამოსული ბერი, რომელიც, გადმოცემის თანახმად, ჯერ თბილისში, მთანმინდაზე დამკვიდრდა, ხოლო შემდგომ გარეჯის უდაბნოში გადავიდა. მთანმინდის კიდეც ერთი სახელწოდება, „მამა დავითი“, სწორედ მისგან მომდინარეობს. 2. პლატონ იოსელიანი (1809-1875) – ცნობილი ისტორიკოსი, ფილოსოფოსი და ჟურნალისტი.

„თვით ფინალიც ამ ლექსისა, რომელსაც ხშირად ოპტიმისტურად მიიჩნევენ, მოკლებულია ქმედით, აქტიურ პათოსს. იგი უფრო სინამდვილესთან შერიგებაზე მეტყველებს და არა მასთან შებრძოლებაზე. იმედი, ნუგეში აქ გამოთქმულია თითქოს იმავე სევდიანი კილოთი, რომელიც მთელ ლექსს გასდევს, რადგან ეს არის არა ბედისწერის დაძლევის გამომხატველი განწყობილება, არამედ თვით სამყაროს კანონზომიერებაში რაღაც მასთან შემრიგებლის, შემგუებლის აღმოჩენის ცდა...“

გურამ ასათიანი

განიხილეთ კლასში ეს ორი თვალსაზრისი და გამოკვეთეთ თქვენი პოზიცია.

ეს საინტერესოა!

გერონტი ქიქოძე წერდა: „თავის ელევგიაში „შემოღამება მთანმინდაზე“, ქართული შემოქმედი სულის ამ უდიდეს ძეგლში, ბარათაშვილმა განსაცვიფრებელი პოეტური სიძლიერით „ადგილნი ვერანანი და უდაბურნი“ გარდააქცია მისტიკური და წინააღმდეგობის შინაგანი ბრძოლების, ტანჯული სულის გამომხატველ სარკედ“.

გერონტი ქიქოძეს ამ შედეგზე მსჯელობისას ახსენდება გერმანელი მისტიკოსი მხატვრის, არნოლდ ბიოკლინის (1827-1901), ფერწერული ტილო „მიცვალებულთა კუნძული“, რომელშიც, მისივე თქმით, ბუნება ასევე მწუხარება და სევდიანი, აღსავსეა რაღაც გამოუთქმელი მისტიკური იდუმალებით... (სხვათა შორის, ამ სურათის მიხედვით რუსმა კომპოზიტორმა, სერგეი რახმანინოვმა, შექმნა სიმფონიური ფანტაზია).

დააკვირდით ბიოკლინის სურათის რეპროდუქციას. გაგახსენათ თუ არა მისმა ხილვამ „შემოღამება მთანმინდაზე“? (კარგი იქნება, თუ კლასში რახმანინოვის მუსიკის ჩანაწერსაც მოისმენთ).

მერანი

მირზის, მიმაფრენს უგზო-უკვლოდ ჩემი მერანი,
უკან მომჩხავის თვალბედითი შავი ყორანი!
გასწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამძღვარი²
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელვარი!

გაჰკვეთე ქარი, გააპე წყალი, გარდაიარე კლდენი და ღრენი,
გასწი, გაკურცხლე და შემომოკლე მოუთმენელსა სავალნი დღენი!³
ნუ შეეფარვი,⁴ ჩემო მფრინავო, ნუცა⁵ სიცხესა, ნუცა ავდარსა,
ნუ შემობრალე დაქანცულობით თავგანწირულსა შენსა მხედარსა!

რაა, მოვშორდე ჩემსა მამულსა, მოვაკლდე სწორთა და მეგობარსა!
ნულა ვიხილავ ჩემთა მშობელთა და ჩემსა სატრფოს ტკბილმოუბარსა;
საც⁶ დამილამდეს, იქ გამითენდეს, იქ იყოს ჩემი მიწა სამშობლო,
მხოლოდ ვარსკვლავთა, თანამავალთა, ვამცნო გულისა მე საიდუმლო!

კვნესა გულისა, ტრფობის ნაშთი, მივცე ზღვის ღელვას
და შენს მშვენიერს, აღტაცებულს, გიჟურსა ლტოლვას!⁷
გასწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამძღვარი!
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელვარი!

ნუ დავიმარხო ჩემსა მამულში, ჩემთა წინაპართ საფლავებს შორის,
ნუ დამიტეხოს სატრფომ გულისა, ნულა დამეცეს ცრემლი მწუხარის!
შავი ყორანი გამითხრის საფლავს მდელითა შორის ტიალის⁸ მინდვრის
და ქარისშხალი ძვალთა შთენილთა⁹ ზარით¹⁰, ღრიალით მინას მომაცრის!

სატრფოს ცრემლის წილ მკვდარსა, ოხერსა დამეცემიან ციურნი ცვარნი,
ჩემთა ნათესავთ გლოვისა ნაცვლად მივალალებენ¹¹ სვავნი მყივარნი!¹²
გასწი, გაფრინდი, ჩემო მერანო, გარდამატარე ბედის¹³ სამძღვარი;
თუ აქამომდე არ ემონა მას, არც ან ემონოს შენი მხედარი.

დაე, მოვკვდე მე უპატრონოდ მისგან ოხერი!¹⁴
ვერ შემაშინოს მისმა ბასრმა¹⁵ მოსისხლე მტერი!
გასწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამძღვარი
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელვარი!

ცუდად¹⁶ ხომ მაინც არა ჩაივლის ეს განწირულის სულის-კვეთება
და გზა უვალი, შენგან თელილი¹⁷, მერანო ჩემო, მაინც დარჩება:
და ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს,
და შეუპოვრად მას ჰუნე¹⁸ თვისი შავის ბედის წინ გამოუქროლდეს!

1. თვალბედითი – თვალბოროტი, საბედისწერო. 2. სამძღვარი – საზღვარი. 3. სავალნი დღენი – (ცხოვრების) დარჩენილი დღეები. 4. ნუ შეეფარვი – ნუ მოერიდები. 5. ნუცა – ნურც. 6. საც – სადაც. 7. ლტოლვა – ქროლა. 8. ტიალი – ვრცელი, ტრიალი. 9. შთენილი – დარჩენილი (ძვალნი შთენილნი – ჩონჩხი). 10. ზარი – აქ: გლოვა. 11. მივალალებენ – მიგლოვენ, დამიტეხებენ. 12. მყივარნი – მომყივარნი. 13. ბედი – ბედისწერა. 14. მისგან ოხერი – მისგან განწირული. 15. მისი ბასრი – მისი (ყორნის) ბასრი (კლანჭები). 16. ცუდად – უშედეგოდ, უაზროდ. 17. თელილი – გაკვალული. 18. ჰუნე – ცხენი, რაში.

მირზის, მიმაფრენს უგზო-უკვლოდ ჩემი მერანი,
უკან მომჩხავის თვალბედითი შავი ყორანი!
გასწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამძღვარი
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელვარი!

1842 წ.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რა სიტყვებით იწყება „შემოღამება მთანმინდაზედ“ და „მერანი“? რომელი ლექსის დასაწყისში იგრძნობა მოქმედების მძღვარი იმპულსი?
2. რისკენ ისწრაფვის „თავგანწირული მხედარი“?
3. რა აბრკოლებს მერნის ქროლვას? თქვენი აზრით, რისი სიმბოლოა შავი ყორანი?
4. რომელი სალექსო საზომების მონაცვლეობით იქნა გამოხატული „ბედის სამძღვრის“ დაძლევის მძაფრი სურვილი? (მოძებნეთ ტექსტში სათანადო ადგილები).
5. როგორი გზა აურჩევია მხედარს?
6. რა უნდა მოჰყვეს „განწირულის სულისკვეთებას“? ვის უნდა მოხმარდეს მსხვერპლის გაღებით შეძენილი სულიერი გამოცდილება?
7. დავით გურამიშვილი წერდა: „ამაზედ არის ჩემი და ცრუის საწუთროს ჩხუბია, კაცს სად არ უნდა, ნაიყვანს, ყელზედ საბელი უბია“. ვინ სცადა ამ საბლის გადაჭრა?
8. პავლე ინგოროყვამ „მერანში“ მიაგნო „ვეფხისტყაოსნის“ გავლენის კვალს. თქვენი აზრით, „ავთანდილის ანდერძის“ რომელ ადგილებზე შეაჩერებდა ცნობილი მკვლევარი ყურადღებას?
9. 1842 წელს ნიკოლოზ ბარათაშვილი გრიგოლ ორბელიანს წერილით აცნობებს, რომ მან შამილის მიერ ილია ორბელიანის დატყვევების გამო ლექსი დაწერა. ბარათაშვილი „მერანის“ ტექსტს წერილში სრულად რთავს და იქვე დასძენს: ამას ფიქრობს პოეტი ილიკოს მაგივრადო. როგორ გგონიათ, მართლა ასე უცებ დაიწერა „მერანი“, თუ მის იდეას პოეტი ადრიდანვე ატარებდა და ძვირფასი ადამიანის დატყვევების ფაქტმა დააჩქარა მისი საბოლოო ხორცშესხმა?

თვალსაზრისი

„მერანი“ ნამდვილი ჰიმნია გმირობისა. აქ გადმოცემულია ტიტანური, ქარტახილიანი ამბოხება ადამიანის სულისა. თავგანწირული მხედარი ეკვეთება თვით ბედისწერას, მის ნებისყოფას ვერ ბორკავს ვერავითარი ეჭვი, მას არ აშინებს თვალბედითი ყორნის ჩხავილი, მისი მერანი მისცემია დაუსრულებელ ქროლვას იმ რწმენით, რომ გზა უვალი მისგან თელილი მაინც დარჩება და მის შემდგომად მოძმესა მისსა სიძნელე გზისა გაუადვილდება. “

პავლე ინგოროყვა

„მერანი“ გენიალური ლირიკული ქმნილებაა არა მარტო ქართულ, არამედ მსოფლიო პოეზიაშიც. იგი უაღრესად ნოვატორული მოვლენაა და იმავე დროს კლასიკურიც თავისი სრულყოფილი ფორმით.“

აკაკი განერელია

ეს საინტერესოა!

„თვალბედითი შავი ყორანი“

ნაიკითხეთ ხალხური ლექსი:

ზენ¹ ბაცალიგოს² თოვლი თოვს,
ქვენ³ ბაცალიგოს შრებაო,
თინიბექაურთ ციხესა
კუთხი მარჯვენა სქდებაო,
ზედ შემომჯდარა ყორანი,
ლიბოში⁴ გველი ძვრებაო,
შიგა წევს თინიბექაი,
გულსუნადინოდ⁵ კვდებო,
გვერდს უზის ქალი ლამაზი,
სანთელივითა დნებო.

რისი სიმბოლოა ყორანი ამ ლექსში?

* * *

დიდი ამერიკელი პოეტი ედგარ ალან პო (1809-1849) ნიკოლოზ ბარათაშვილის თანამედროვე იყო. მან უდიდესი ზეგავლენა მოახდინა ახალი დროის ევროპულ პოეზიაზე. ედგარ პოს იდუმალეებით მოცულ პოეზიაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს „ყორანს“, რომლის ერთი-ერთ ილუსტრაციასაც აქვე ხედავთ.

საგულისხმოა, რომ ბიბლიის, დანტეს „ღვთაებრივი კომედიის“, სერვანტესის „დონ კიხოტის“, რაბლეს „გარგანტუასა და პანტაგრუელის“ და სხვა წიგნების შესანიშნავი ილუსტრატორი გუსტავ დორე ედგარ პოს ამ ერთი ლექსით დაინტერესდა. დავაკვირდეთ, როგორ გააცოცხლა მან ლექსის ავის მაუნყებელი „პერსონაჟი“ – შავი ყორანი.

1. ზენ – ზემო. 2. ბაცალიგო – სოფელი პირაქეთ ხევსურეთში. 3. ქვენ – ქვემო. 4. ლიბო – საძირკველი. 5. გულსუნადინოდ – უნდომლად.

ვინ შეურჩია ბარათაშვილის უკვდავ ლექსს სათაური?

„... დღეს ყველას გვჯერა და გვნამს, თითქოს თვითონ პოეტმა შეარჩია სათაურად „მერანი“.

ახლა კი ღირს ერთგვარი რიდიტა და მოკრძალებით ვახსენოთ სახელი იმ ადამიანისა, ვინც პირველმა დაანათლა ამ უკვდავ ლექსს სათაურად „მერანი“... ეს კაცი გახლდათ ჩვენი დიდი ლექსიკოგრაფი, პეტერბურგის უნივერსიტეტის პროფესორი დავით ჩუბინაშვილი.

დავით ჩუბინაშვილმა სამშობლოდან შორს, პეტერბურგში, ორ ნაწილად დაბეჭდა ჩვენი კაზმულსიტყვაობის პირველხარისხოვანი ნიმუშები. მის მიერ შედგენილ და 1863 წელს გამოცემულ „ქართული ქრესტომათის“ მეორე წიგნის 129-ე გვერდზე ბარათაშვილის შედევრი დასტამბულია სათაურით „მერანი“... რა თქმა უნდა, დავით ჩუბინაშვილს შორს არ მოუხდებოდა „ნასვლა“, სახელი „მერანი“ თვითონ უკვდავი ლექსის სტრიქონებში ბორგავდა, მაგრამ საჭირო იყო გემოვნება და პოეზიის მაღალი გრძნობა ერთადერთი, საუკეთესო ვარიანტის მისაგნებად...

ამ გრანტიცებურ, მაგრამ თანაც მღელვარე და ემოციურ სათაურს საყოველთაო სახალხო დიდება დაუმკვიდრა ილია ჭავჭავაძემ, რომელიც ბარათაშვილის საკაცობრიო ღირებულებებზე ყველგან „მერანის“ სახელწოდებით ლაპარაკობდა: „ჩემი ფიქრით „მერანი“ წინასიტყვაობაა „სულო ბოროტოსი“.

ამ სახელწოდებით ხმიანობს ეს ლექსი პოეტების კრიტიკოსების, ფილოსოფოსების, ესეისტებისა და ესთეტიკოსთა ნათქვამებსა და ნააზრევში. ასე გადაიზარდა პოეტისეული სტრიქონი „მირბის, მიმაფრენს“ ჩუბინაშვილისეულ სათაურში „მერანი“.

სიმონ სხირტლაძე

ხმა იდუმალი

ვისი ხმა არის ეს საკვირველი?
რად აქვს გულს ესე ჩუმი ნალველი?

რა ვჰსცან¹ პირველად ნუთისოფელი,
დავჰშთე² ადგილი, სადაცა წრფელი
რბიოდა ნათლად დრო ყმანვილობის
სწორთა, თანზრდილთა,³ მეგობართ შორის, –
მას აქეთ ხმა რამ თან ჰსდევს ყოველთა
ჩემთა ზრახვათა და სანადელთა!

ცხადად თუ სიზმრად, მე იგი მარად
სულ ერთსა მინვრთნის⁴ გულისა ჭირად:
„ეძიე, ყრმაო, შენ მხვედრი⁵ შენი,
ვინძლო⁶ იპოვნო შენი საშვენი!“⁷
მაგრამ მე მხვედრსა ჩემსა ვერ ვჰპოვებ
და მით კაეშანს⁸ ვერლა ვიშორებ!

1. ვჰსცან – შევიცანი. 2. დავჰშთე – დავტოვე. 3. თანზრდილნი – თანატოლები. 4. მინვრთნის – მარწმუნებს, მიმეორებს. 5. მხვედრი – ხვედრი, წილი. 6. ვინძლო – იქნებ. 7. საშვენი – შესაფერისი. 8. კაეშანი – სევდა, მწუხარება.

ნუთუ ხმა ესე არს ხმა დევნისა
შეუწყალისა სინიდისისა?
მაგრამ მე ჩემში ვერ ვჰპოვებ ავსა,
მისს საშფოთველოს და საქენჯნავსა.¹

ანგელოზი ხარ, მფარველი ჩემი
ან თუ ეშმაკი, მაცთური ჩემი?
ვინცა ხარ, მარქვი, რას მომისწავებ,²
სიცოცხლეს ჩემსა რას განუმზადებ?
როს³ ვჰსცნა მე შენი საიდუმლობა,
როს მხვდეს ამ სოფლად ჩემი ნილობა?..

1836 წ.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რა როლს თამაშობს ლექსის დასაწყისში დასმული ორი კითხვა? როგორი საერთო ჟღერადობა განაპირობა ამ კითხვებმა?
2. რა კითხვა ჩაესმის პოეტს გამუდმებით?
3. რატომ იჩინა თავი შინაგანმა გაორებამ?
4. შესაძლებელია თუ არა ადამიანის მიერ თავისი ხვედრის წინასწარ განსაზღვრა?
5. „...მე შინაგანი ხმა მიწვევს საუკეთესოს ხვედრისკენ, გული მეუბნება, რომ შენ არა ხარ ახლანდელის მდგომარეობისათვის დაბადებული! ნუ გძინავსო! მე არა მძინავს, მაგრამ კაცი მინდა, რომ ამ პატარა ღრე-კლდეს გამიყვანოს, და დავდგე გაშლილს ადგილს. ოჰ, რა თავისუფლად ამოვისუნთქავ მაშინ, რა ხელმწიფურად გადავხედავ ჩემს ასპარეზსა!“ – სწერდა პოეტი გრიგოლ ორბელიანს 1843 წელს.
ენმიანება ეს წერილი ლექსს „ხმა იდუმალი“?
თქვენი აზრით, რა იგულისხმა პოეტმა „ასპარეზში“?
რა სხვა ახალი ასპარეზისკენ ლტოლვა იგრძნობა ლექსში?
6. გაიხსენეთ „შემოღამება მთაწმინდაზე“. რის შეუცნობლობაზეა მასში საუბარი?
რომელ შეუცნობელ სამყაროს გულისხმობს „ხმა იდუმალი“?
7. ნიკოლოზ ბარათაშვილმა „ხმა იდუმალი“ 19 წლისამ დაწერა. რით არის მნიშვნელოვანი ეს ფაქტი?

1. საქენჯნავი – მოსანანიებელი. 2. რას მომისწავებ? – რას მპირდები? 3. როს – როდის

სული ობოლი

ნუ ვინ იტყვის ობლობისა ვაებას,
ნუ ვინ ჰსჩივის თავისს უთვისტომობას!
საბრალოა მხოლოდ სული ობოლი,
ძნელდა ჰპოვოს, რა დაკარგოს მან ტოლი!

მეგობართა, ნათესავთ მოკლებული
ისევ ჩქარად ჰპოვებს სანაცვლოს გული,
მაგრამ ერთხელ დაობლებული სული
მარად ითმენს უნუგეშობას კრული!

არღარა აქვს მას ნდობა ამა სოფლის;
ეშინიან, იკრძალვის¹, არღა იცის,
ვის აუწყოს დაფარული მან გრძნობა,
ეფიქრება ხელმეორედ მას ნდობა!

ძნელი არის მარტობა სულისა:
მას ელტვიან² სიამენი სოფლისა,
მარად ახსოვს მას დაკარგვა სწორისა,
ოხვრა არის შვება უბედურისა!

1839 წ.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. როგორ ახასიათებს პოეტი სულით ობოლს? ვისი დაკარგვა ყოფილა აუნაზღაურებელი?
2. რას იწვევს სულიერი ობლობა?
3. როგორია ლექსის საერთო განწყობილება?
4. 1842 წელს ნიკოლოზ ბარათაშვილი მაიკო ორბელიანს სწერდა: „...წარმოიდგინე სიმწარე იმ კაცის მდგომარეობისა, რომელსაც მამაცა ჰყავს, დედაც, დებიც, მრავალნი მონათესავენი, და მაინც კიდევ ვერავის მიჰკარებია, მაინც კიდევ ობოლია ამ სავსე და ვრცელ სოფელში!... ვინც მაღალი გრძნობის მექონი მეგონა, იგი ვნახე უგულო; ვისიც სული განვითარებული მეგონა, მას სული არა ჰქონია; ვისიც გონება მწამდა ზეგარდმო ნიჭად, მას არცთუ განსჯა ჰქონია... სად განისვენოს სულმა, სად მიიდრიკოს თავი?...“
რით მოგაგონებთ ამ ტექსტს „სული ობოლი“?
ეს პირადი წერილი სრულად ხსნის თუ არა ლექსის ჩანაფიქრს? (იმსჯელეთ კლასში).
5. სხვა ლექსებისგან განსხვავებით, რატომ არ გვხვდება ამ ლექსში ზმნის I პირის არც ერთი ფორმა?

1. იკრძალვის – ერიდება. 2. ელტვიან – გაურბიან.

6. როგორ გამოხატა ნიკოლოზ ბარათაშვილმა თავისი წრფელი აღსარება – კლასიკური პოეზიისთვის დამახასიათებელი მეტაფორებით, თუ უშუალო დარწმუნების ფორმით?
7. შენიშნულია, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილს და მის თანამედროვეს, დიდ იტალიელ რომანტიკოს პოეტს, ჯაკომო ლეოპარდის, ერთნაირი გრძნობით, ერთნაირი სიტყვებით აქვთ გადმოცემული სულიერი მარტოობის განცდა. თქვენი აზრით, რამ განაპირობა ასეთი მსგავსება?

ეს საინტერესოა!

რა ითქვა პლატონის¹ „ნადიმში“

ჩვენს წინაპრებს კარგად ჰქონდათ შესწავლილი ბრძენი პლატონის მოძღვრება. გაიხსენეთ, ავთანდილმა როსტევეან მეფეს „პლატონისგან სწავლად თქმული“ სიტყვა შეახსენა.

ცნობილი მეცნიერი და მთარგმნელი ბაჩანა ბრეგვაძე „ნადიმის“ ქართული თარგმანის შესავალში წერს: „პლატონის კონცეფციით, სიყვარული სამყაროს ერთიანობის დიდი პრინციპია, უნივერსალური ჰარმონიის, სიკეთისა და მშვენიერების წყარო. სამყაროს მრავალფეროვნებას, საგანთა სიმრავლეს ერთიანობა უდევს საფუძვლად, ხოლო სიმრავლეში თვლემს მარადიული ტენდენცია პირველადი ერთიანობისკენ მიქცევისა და მიბრუნებისა. ამ მარადიულ ლტოლვას, ყოველი არსის, ყოველი სიცოცხლის ამ ინტიმურ და ნათელ კანონს სიყვარული ჰქვია სახელად“.

ნადიმზე ერთმანეთს ხვდებიან და სიყვარულზე საუბრობენ ათენის ინტელექტუალური არისტოკრატიის საუკეთესო წარმომადგენლები. მათ შორისაა დიდი ბერძენი კომედიოგრაფი **არისტოფანე** (დაახლ. 444-380 ძვ. წ.). აი, რას ამბობს იგი:

„...უნინ ჩვენ ერთ მთლიან ინდივიდუმს წარმოვადგენდით. ახლა კი ჩვენი ცოდვებისთვის გაგვთიშა და გაგვყარა ღმერთმა... კაცთა მოდგმა ბედნიერი იქნება მხოლოდ მაშინ, როცა თითოეული ჩვენგანი თავის საფერს იპოვის და, ამრიგად, ჩვენს პირვანდელ ბუნებას დაუბრუნდება. და თუ ამას მივიჩნევთ უმაღლეს სიკეთედ, მაშინ აქედან უცილობლად უნდა დავასკვნათ, რომ ყველაზე დიდი ბედნიერება, რასაც ამქვეყნად შეიძლება ეწიოს კაცი – ესაა, შეძლებისამე-

1. **პლატონი** (427-347 ძვ. წ.) – დიდი ბერძენი ფილოსოფოსი. „ნადიმი“ მისი ერთ-ერთი საუკეთესო ქმნილებაა.

ბრ მიეახლო ამ უმაღლეს სიკეთეს, ე. ი. ჰჰოვო შენი გულისწორი, შენი საფერი...“

სულო ბოროტო

სულო ბოროტო, ვინ მოგიხმო ჩემად წინამძღვრად, ჩემის გონების და სიცოცხლის შენ აღმაშფოთრად? მარქვი¹, რა უყავ, სად წარმიღე სულის მშვიდობა, რისთვის მომიკალ ყმანვილის ბრმა სანმუნოება?

ამას უქადდი² ჩემს ცხოვრებას, ყმანვილკაცობას? თითქოს მაძღვედი ამა სოფლად თავისუფლებას, ტანჯვათა შორის სიამეთა დამისახავდი და თვით ჯოჯოხეთს სამოთხედა გარდამიქცევდი!

მარქვი, რა იქმნენ საკვირველნი ესე აღთქმანი? რად მომიხიბლე, აღმირიე წრფელნი ზრახვანი? სად ხარ, აღმშფოთო, მიპასუხე, ნუ იმალები, რატომ გაცუდდა³ ძალი შენი მომჯადოები?

წყეულიმც იყოს დღე იგი, როს შენთა აღთქმათა, ბრმად ვუმსხვერპლიდი⁴, მივანდობდი ჩემთ გულისთქმათა! მას აქეთ არის, დავუკარგე მშვიდობა სულსა და ვერც ღელვანი ვნებათანი მიკვლენ წყურვილსა!

განვედი ჩემგან, ჰოი, მაცდურო, სულო ბოროტო! რა ვარ ან სოფლად დაშთენილი⁵ უსაგნოდ, მარტო, ჭკუით ურწმუნო, გულით უნდო⁶, სულით მახვრალი⁷? ვაი მას, ვისაც მოჰხვდეს⁸ ხელი შენი მსახვრალი!

1843 წ.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. გაიხსენეთ „ხმა იდუმალი“. გაავლეთ პარალელი იდუმალ ხმასა და ბოროტ სულს შორის.
2. რა დაპირებებით უცდუნებია ბოროტ სულს პოეტი?
3. რას ნიშნავს „ყმანვილის ბრმა სარწმუნოება“?
4. როგორ მოვიხსენიოთ ლექსის ლირიკული გმირი? – გამარჯვებულად, დამარცხებულად, თავგანწირულად, თუ...
5. განსაზღვრეთ ლექსის ძირითად მოტივი.
6. დააფიქსირეთ ტექსტში ცალკეული ფრაზები, კითხვები, შორისდებულები, ეპითეტები, ჩივილისა და მუქარის გამომხატველი რიტორიკული მიმართვები, რომლებიც სასონარკვეთილების განწყობილებას განაპირობებენ.
7. რომელი ფრაზით გადმოიცა ბოროტ სულთან აქტიური დაპირისპირება?

1. **მარქვი** – მითხარი. 2. **უქადდი** – ჰპირდებოდი. 3. **გაცუდდა** – განქარდა. 4. **ვუმსხვერპლიდი** – მსხვერპლად ვწირავდი. 5. **დაშთენილი** – დარჩენილი. 6. **გულით უნდო** – გულით მიუნდობელი. 7. **მახვრალი** – ვინც ოხრავს, მკვნესარე. 8. **მოჰხვდეს** – შეეხოს. 9. **მსახვრალი** – მსახვრელი, გრძნეული, ჯადოს მქონე.

- 8. შუასაუკუნეების ქრისტიანული მოძღვრების თანახმად, ბოროტება უარსოა, ე. ი. იგი ღვთისგან არ არის დაბადებული (გაიხსენეთ რუსთაველი: „ღმერთი კარგსა მოავლინებს და ბოროტსა არ დაჰბადებს“). რომანტიკოსები ამ საკითხს სხვაგვარად იაზრებენ. იზიარებს თუ არა შუასაუკუნეების თვალსაზრისს „სულო ბოროტოს“ ავტორი? მისი აზრით, ბოროტება უარსოა თუ არსის მქონე (ე. ი. ობიექტური რეალობა)?
- 9. რომელ ქართულ ოპერაშია ჩართული „სულო ბოროტო“, როგორც ერთ-ერთი მოქმედი პირის არიის ტექსტი? რამდენად შეეფერება ეს ლექსი ოპერის ლიბრეტოს?

ჩემი ლოცვა

ღმერთო მამაო, მომიხილე ძე შეცთომილი და განმასვენე ვნაბათაგან ბოროტ-ღელვილი! ნუთუ მამასა არღა ჰქონდეს გულისტკივილი, ოდეს იხილოს განსაცდელში შემცოდე შვილი?

ჰოი, სახიერო¹, რად წარვიკვეთ² მე სასოებას³? პირველ უმანკომ თვით ადამამაც სცოდა შენს მცნებას, უმსხვერპლა⁴ წადილს სამოთხისა მშვენიერება, გარნა⁵ იხილა სასუფეველის მან ნეტარება.

ცხოვრების წყაროვ⁶, მასვ წმიდათა წყალთაგან შენთა, დამინთქე მათში სალმობანი⁷ გულისა სენთა! არა დაჰქროლონ ნავსა ჩემსა ქართა ვნებისა, არამედ მოეც მას სადგური მყუდროებისა!

გულთამხილავო⁸, ცხად არს შენდა გულისა სიღრმე: შენ უწინარეს ჩემსა უწყი, რაც ვიზრახო მე. და ჩემთა ბაგეთ რალა დაუშთ⁹ შენდა სათქმელად? მაშა, დუმილიც მიითვალენ¹⁰ შენდამი ლოცვად!

1840 წ.

1. სახიერო – უფლისადმი მიმართვის ფორმა. 2. წარვიკვეთ – მოვისპობ, მოვიშორებ. 3. სასოება – იმედი, ნუგეში. 4. უმსხვერპლა – მსხვერპლად შესწირა. 5. გარნა – მაგრამ. 6. ცხოვრების წყარო – მაცხოვარი. 7. სალმობა – ტკივილი. 8. გულთამხილავო – უფლისადმი მიმართვის ფორმა. 9. რალა დაუშთ – რალა დარჩათ. 10. მიითვალენ – ჩამითვალე.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

- 1. წაიკითხეთ ძე შეცდომილის იგავი (ლუკას სახარება, 15, 11-32). როგორ აისახა ეს იგავი ბარათაშვილის ლექსის I სტროფში?
- 2. რატომ ახსენებს პოეტი ადამის ცოდვას? ცოდვით დაცემის მიუხედავად, რა ებოძა ადამს უფლის წყალობით?
- 3. რა შეამზადა ძველი და ახალი აღთქმის ტექსტთან შეხმიანებამ? რას შესთხოვს პოეტი უფალს?
- 4. რისი იმედი ენაცვლება ცოდვით გამოწვეულ მტანჯველ განცდას?
- 5. რამ განაპირობა ლექსში მიმართვების სიმრავლე?
- 6. ლოცვის მსგავს ამ ლექსში გამოყავით მიმართვა, თხოვნა-ვედრება და ღვთის დიდება.

ვპოვე ტაძარი

ვპოვე ტაძარი შესაფარი, უდაბნოდ მდგარი; მუნ¹ ენთო მარად უქრობელი წმიდა ლამპარი. ანგელოსთაგან იკროდა მუნ დავითის ქნარი და განისმოდა ციურთ დასთა² გალობის ზარი!

მწირი სოფლისა, დამაშვრალი მისითა ღელვით, მუნ ვეძიებდი განსვენებას წრფელითა ზრახვით; გულსა, მოკლულსა კაცთ სიავით და ბედის ბრუნვით, ლამპარი წმიდა განმიტფობდა ციურის სხივით!

მუნ გუნდრუკის წილ შევსწირავდი წმიდას სიყვარულს, რომლის საკურთხად დავსდებდი მე ჩემს გულსა და სულს ამა სიამით, ნეტარებით ესრეთ³ აღვსებულს მეგონა, ვჰხედავ სასუფეველს აქ დაშენებულს!

მაგრამ საწუთრო განა ვისმეს დიდხანს ახარებს? განჰქრა ტაძარი და უდაბნო ჩემდა მდუმარებს; მას აქეთ ჩემს გულს ნეტარება არ ასადარებს⁴, მის ნაცვლად სევდა და წყვდიადი დაისადგურებს!

მოისპო მსწრაფლად მისი ნაშთი და მისი კვალი! განა თუ დრომან დაჰკრა თვისი მას ავი თვალი! – არა, მოსძაგდა მას სოფელი ცრუ და მუხთალი! დამშთა მე მხოლოდ მის ლამპრისგან ცეცხლი დამქრალი!

ვერლა აღმიგო სიყვარულმა კვალად ტაძარი! ვერსად აღვანთე დაშთომილი მისი ლამპარი! ესრეთ დამიხშო უკულმართმა ნუგეშის კარი და დავალ ობლად ისევ მწირი მიუსაფარი!

1841 წ.

1. მუნ – იქ. 2. ციურნი დასნი – ანგელოზთა დასნი. 3. ესრეთ – ამგვარად. 4. არ ასადარებს – არ ეკარება.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რა სულიერი დატვირთვა შეიძინა უდაბნოში მდგარმა ტაძარმა ლექსის დასაწყისში?
2. რას ეძიებდა პოეტი ტაძარში?
რა მსხვერპლი გაიღო მან?
3. როგორ აისახა ლექსში რომანტიზმისთვის დამახასიათებელი შინაგანი პიროვნული გაორება?
4. რა ერთადერთი რიტორიკული კითხვაა ლექსში დასმული?
მოძებნეთ იგი და შეეცადეთ გაარკვიოთ, რა მოჰყვა ამ კითხვას?
5. როგორ არის ნაჩვენები თავდაპირველი ილუზიების სრული გაქრობის ტრაგიზმი?
რა ბედი ეწია ღვთის ტაძარს, ციურ გალობას, „უქრობელ“ წმინდა ლამპარს?
6. ყოველივე იცვალა, განქარდა. რას არ უცვლია სახე?
7. ნიკოლოზ ბარათაშვილს რომელ ლექსს ეხმინება „ვპოვე ტაძარის“ ფინალი?
8. არსებობს ასეთი მოსაზრება: „ვპოვე ტაძარი“ მომენტალური განწყობილების ასახვაა და არა ისეთი სულიერი მდგომარეობის, რომელიც პოეტის საერთო თვალსაზრისს, მის მსოფლმხედველობრივ პოზიციას შეესატყვისება“ (გრიგოლ კიკნაძე).
განიხილეთ კლასში ეს თვალსაზრისი. გაითვალისწინეთ ბარათაშვილის სხვა ლექსები. გამოსხატეთ თქვენი პოზიცია.

გავიხსენოთ განვლილი მასალა

უდაბნო, ტაძარი

ბიბლიის თანახმად, უდაბნო მიიჩნეოდა ემმაკეულ ძალთა სამყოფლად, ღვთის მადლს მოკლებულ გარემოდ, ქაოტურ ძალთა სამკვიდროდ. ამიტომ უდაბნო იყო ცდუნების ადგილიც და, ამასთანავე – განმარტოების, სულიერი ჭვრეტის, თვითჩაღრმავების, ბოროტების დათრგუნვის, ღვთაებრივი გამოცხადების ადგილიც... უდაბნოში დაყო 40 დღე თვით ქრისტემაც. უდაბნოში მოღვაწეობდა იოანე ნათლისმცემელი. ბერ-მანაზვნებიც უდაბნოში განმარტოვდებოდნენ ხოლმე. „უქმი უდაბნო“ მათი სამოღვაწეო ასპარეზი იყო. ამასთანავე, ნეტართა ღვაწლით უნდა აღორძინებულიყო უნაყოფო უდაბნო... ბერების მიერ მისი აღორძინება, „ქალაქყოფა“, სამონასტრო კერების დაფუძნება სულიერ აღორძინებასაც მოასწავებს. „უქმი უდაბნო“ სულიერი სამოთხის საპირისპიროა. ადამიანის ამაღლებით უდაბნოს „ქალაქყოფაც“ ხდება. ბერნი მინა წმინდა მინად იქცევა და კეთილ ნაყოფს გამოიღებს. ბერები ღვთიური ქალაქის, ანუ „ზეციური იერუსალიმის“, ზეციური სასუფეველის წესს ამკვიდრებდნენ წუთისოფელში.

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, ნაწყვეტი კომენტარიდან.
(„ქართული ენა და ლიტერატურა. ძველი მწერლობა“.
X კლასის სახელმძღვანელო).

* * *

რად ჰყვედრი¹ კაცსა, ბანოვანო², პირუმტკიცობას³?
თუ ემდური შენ ტრფიალისა ცვალებადს გრძნობას,
რომ არ გემსჭვალვის⁴ საუკუნო ტრფიალებითა?
ჰგავს⁵, არ პასუხს სცემ შენ მას სულით მშვენიერთა.

სილამაზეა ნიჭი მხოლოდ ხორციელების
და, ვით ყვავილი, თავის დროზე მსწრაფლად დაჭკნების,
აგრეთვე გულიც, მხოლოდ მისდა შენამსჭვალელები,
ცვალებადია, წარმავალი და უმტკიცები!

მშვენიერება ნათელია ზეცით მოსული,
რომლით ნათლდება ყოვლი გრძნობა, გული და სული,
და კაცსა შორის, ვით კერძოსა ღვთაებობისა⁶,
რად გრწამს, არ იყოს საუკუნო მადლი ტრფობისა?

თვით უკვდავება მშვენიერსა სულში მდგომარებს⁷,
მას ვერც შემთხვევა და ვერც ხანი ვერ დააბერებს.
მხოლოდ კავშირი ესრეთ სულთა ჰშობს სიყვარულსა,
ზეგარდმო⁸ მადლით დაუხსნელად⁹ დამტკიცებულსა!

მხოლოდ მათ შორის არის გრძნობა, ესთ სანუკველი¹⁰,
რომ მის უტკბილეს არც თუ არის სასუფეველი!
მას ცისა სხივით აცისკროვნებს მშვენიერება
და უკვდავებით აგვირგვინებს ჭეშმარიტება!

1842 წ.

დავფიქრდეთ, გავანალიზოთ, შევაფასოთ

1. რას უპირისპირებს პოეტი „ტრფიალისა ცვალებადს გრძნობას“ ლექსის დასაწყისში?
2. რას ანიჭებს უპირატესობას პოეტი – სილამაზეს თუ მშვენიერებას?
(პასუხი დაასაბუთეთ სათანადო ციტირებით).
3. რა ყოფილა აუცილებელი მარადიული სიყვარულისთვის?
4. როგორ არის დასაბუთებული ტრფობის საუკუნო მადლის უცილობელი არსებობა?
5. რაში პოულობს პოეტი „მშვენიერი სულის“ საოცნებო იდეალს?
6. რას ემსგავსება „მშვენიერ სულთა“ სიყვარული?
7. შეეცადეთ თქვენი სიტყვებით გადმოსცეთ ლექსის IV ტაეპის შინაარსი.
8. ყოველდღიურობით განპირობებული თუ მასზე ამაღლებული სიყვარულის მეხოტბეა ნიკოლოზ ბარათაშვილი?

1. ჰყვედრი – აყვედრი, საყვედურობ. 2. ბანოვანი – ქალბატონი, მანდილოსანი. 3. პირუმტკიცობა – უპირობა, მერყეობა. 4. გემსჭვალვის – გეთვისება, გიერთდება. 5. ჰგავს – ჩანს, ეტყობა. 6. კერძოსა ღვთაებობისა – ღვთის ნაწილი. 7. მდგომარებს – არის, არსებობს. 8. ზეგარდმო – ზეციური, ღვთაებრივი. 9. დაუხსნელად – მარადიულად. 10. ესთ სანუკველი – ესოდენ სანუკვარი, სასურველი.

წიგნის სამუშაო

დანერეთ ესე: ნიკოლოზ ბარათაშვილი, როგორც რომანტიკოსი პოეტი

ცოდნის ენა

რომანტიკოსთა ქართული

ქართული რომანტიზმის წარმომადგენელთათვის არა მხოლოდ შინაარსობრივად იყო მახლობელი წარსული, არამედ ისინი ენობრივადაც მეტ სიახლოვეს ამჟღავნებდნენ ძველ ქართულთან. მხატვრული ენის მხრივ რომანტიკოსებს არქაისტებს უწოდებენ, რადგან ისინი მიზანმიმართულად ცდილობენ, რომ ძველი, არქაული სიტყვები და ფორმები დაამკვიდრონ თავიანთ შემოქმედებაში. გრიგოლ ორბელიანი, მაგალითად, მწერლის სტილისადმი დამოკიდებულებას ამგვარად გამოხატავდა:

„გამოჩენილნი მწერალნი გვიხატვენ ჰაზრსა არა თუ მხოლოდ ნათლად, არამედ ლამაზის ფორმითაც. სიტყუაცა მათი მომდინარებს, ვითარცა წყალი, ხან მძიმედ დიდებულის სიამაყითა, ხან დამშვიდებული, ვითარცა დაწყნარებით რონინება ქალისა, და ხან მქუხარედ, ვითარცა შემადრწუნებელი რისხვა! მაშინ, მსმენელიცა უნებლიეთ მიჰსდევს სიტყვისა მის მიმდინარეობის ძალსა გულით გახარებული, გონებით მიზიდული, ღონე-მიტაცებული, დამონებული“.

ენის არქაიზაცია, პირველ ყოვლისა, ცხადია, იმას გულისხმობს, რომ რომანტიკოსი მწერლები შეძლებისდაგვარად იყენებენ მათთვის ნაცნობ გრამატიკულ ფორმებს ძველი ქართულისას.

გრიგოლ ორბელიანი:

„ცისკარმან აღმოსავლეთით ვარდისა ფერად შეჰლება“...

„დრომან შემუსრა, აღჰგავა მინით მათნიცა საფლავენი“...

ალექსანდრე ჭავჭავაძე:

„ნამდვილ კეთილ არს განცხრომა, იგი ნუმც ოდეს გველევის“...

„ანაზდად ხილვამან მე შენმან, მზეო, ასრე მძლია და წარმტაცა, გლახ, გული“...

მაგრამ „არქაიზაციის“ ეს მისწრაფება მხოლოდ ამგვარი, ძველი ქართულისთვის ბუნებრივი ფორმების გამოყენებით არ შემოიფარგლება. რომანტიკოსი მწერლები ლექსის საჭიროებისათვის ქმნიან არაერთ ხელოვნურ (ძველს მიმსგავსებულ) ფორმას, რაც კიდევ უფრო ამძიმებს და ბუნებრიობას უკარგავს მათ სტილს. მაგალითად, არქაიზების სურვილით აიხსნება პირის ნიშნების ზედმეტად, დანიშნულების გარეშე გამოყენება, სხვა ხელოვნური ფორმების შექმნა:

„ვითარცა ცეცხლი მარტოდა ჰსჩანს ველსა ზედა ჰშთომილი“...

„განჰვლე უდაბნო ოხერი, – სავსედ დაბებით შეჰქმენი“...

„ტახტი მზა გაქვს, ჰგიებ საცა“...

„რავდენტ ბანოვანთ შვენებანი, ახლად მშლილობნი“...

„ციურთა მჯობი მშვენებლობაც სხვათებრ მოსთვლილა“...

უნდა აღინიშნოს, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიის ენა, თუმცა მასაც აღუბეჭდავს არქაულობის ტენდენცია, მაინც გამოირჩევა იმით, რომ მასში შედარებით ნაკლებად გვხვდება არაბუნებრივი, ხელოვნურად არქაიზებული ფორმები.

დავალება. სცადეთ „მერანის“ ტექსტის ენობრივი ანალიზი (კერძოდ, არქაული და ხელოვნური ფორმების გამოვლენა მასში).

არქაული სიტყვების თავისებური გააზრების ერთი მაგალითი

გაიხსენეთ ავთანდილისა და თინათინის ურთიერთობის ყველაზე ამაღლებული მომენტი, როდესაც მეფე-ქალი სამწლიანი ყარიბობიდან გამარჯვებით დაბრუნებულ მიჯნურს ქებას ეტყვის მეგობრისთვის ერთგულების ფიცის მიცემის გამო:

„შენ არ გატეხა კარგი გჭირს ზენაარისა, ფიცისა!“

„ზენაარი“ სპარსული სიტყვაა და ზუსტად იმავს ნიშნავს, რასაც ფიცი, ანუ აქ გამოყენებულია სინონიმური გამეორების ხერხი.

ზენაარი რომანტიკოსებს გაუაზრებიათ, როგორც ქართული სიტყვა, შედგენილი **ზენა** და **არის (არს)** სიტყვებისგან, და ის აზრობრივად დაუკავშირებიათ ღმერთთან, განგებასთან. ამიტომაც ის მოგვიანებით „გასწორებული“ ფორმითაც მოგვევლინა: **ზენაარსი**. დავით ჩუბინაშვილი თავის ლექსიკონში მიგვანიშნებს ამ ცვლილებას: „**ზენაარი** – ზეცათა შინა არსი. მელექსეთ უხმარიათ ნაცვლად ღვთისა“...

ასე დამკვიდრდა და გავრცელდა არასწორად გაგებული სიტყვა XIX საუკუნის შემდგომ:

ალექსანდრე ჭავჭავაძე:

„(ვაჟის მამა) აძლევს მადლსა ზენაარსა, მზევ, შინ შემოდიო“.

„**ზენაარისა** მალღის განგებულებით ქვეყანა ესე ხრწნილებას ქვეშევრდომობს!“

ნიკოლოზ ბარათაშვილი:

„გულისთქმა ჩემი შენს იქითა... ეძიებს სადგურს,

ზენაართ სამყოფს, რომ დაშთოს აქ ამაოება“...

მიხეილ ჯავახიშვილი

ალექსანდრე ჭავჭავაძის სალონი

(ნაწყვეტი რომანიდან „არსენა მარაბდელი“)

ალექსანდრე ჭავჭავაძის სახლი გარეუბანში მარმარილოს წყაროს პირდაპირ საკომენდანტო ქუჩის კუთხეში იდგა. ორსართულიანი შენობა კრამიტით იყო დახურული. მას თალიანი ფანჯრები ჰქონდა და ირგვლივ თეთრად და ცისფრად შეღებილი განიერი აივანი ერტყა, რომელსაც ზემოთ ქართული ხარატის არშია ჰქონდა მოვლებული. სახლი ორი მხრივ ბაღში იდგა. მზე გადანურული იყო და აივნის ერთ მხარეს უკვე ჩრდილი დასწოლოდა.

ჭავჭავაძეს სტუმრები ჰყავს. ყველანი ცხენებით და ფაიტონებით მოსულან. ეტლებიც და ცხენებიც მარმარილოს წყაროსთან შეუგროვებიათ და აბანავებენ, წყალს ასმევენ, რეცხავენ. მხლებელნი და მეეტლენი რიგის გამო მეთულუხჩეებს¹ და პატარა ბიჭებს ედავებიან. აივანი სტუმრებით არის შეკუნწლული. ხალიჩებით და ფარჩა-ხავერდის ბალიშ-მუთაქებით დაფენილ ტახტებზე ხნიერი და ახალგაზრდა კნენები სხედან, ხოლო მათ წინაშე და მოშორებითაც ახალგაზრდა ვაჟები და რამდენიმე ხნიერი თავადი ზის, სდგას, სეირნობს.

ორ მრგვალ მაგიდაზე, თოვლივით თეთრ სუფრაზე ფაიფურის ჭურჭელი კრიალავს. იმგვარსავე მოზრდილ ლარნაკებში მასპინძლის ბაღებიდან მოტანილი ხილი ქათქათებს. ჯერ მარიამობა არ ყოფილა და ხილი ნაკურთხი არ არის, მაგრამ რა ბედენაა: ჭავჭავაძის ოჯახი რუსულ-ევროპულ წესს მისდევს და აქაური ადათისგან მცირე რამელა შერჩენია. ზოგი სტუმარი ჩაის არა სვამს. მას ცივი თეთრი წინანდალი ურჩევენ. ქალებმა კი ტკბილი მალაგა და პორტვინი დაიჩემეს, რომელსაც მასპინძლის ფრანგი მეღვინე ამზადებს წინანდალში. კნენები ამ ღვინოს ბროლის ჭიქებით სრუტავენ და დაბალი ხმით საუბრობენ.

სამხედრო ფორმით გამოწყობილი მასპინძელი ეკატერინე-დიდის ნათლულია, ნაპაჟევი, ოდესღაც ვოლტერიანელი და აჯანყებული, მერმე ყველაზე არისტოკრატიულ ნიჟეგოროდის პოლკის ბრწყინვალე პოლკოვნიკი და ახლა კი ქართველ მოხალისე რაზმის მეთაური, პოეტი, დიდი მემამულე, შვილი 1783 წლის უკვე დაფხრენილ ტრაქტატის ავტორისა და ერეკლე მეფის ელჩის გარსევანისა. ის შუა ტახტზე ჩამომჯდარა, ცივ წინანდალსა სვამს, სტუმრებსაც ასმევს, შავსა და თხელ უღვაშებს იგრეხავს და ხნიერ ორბელიანებსა და თავის მომავალ სიძეს გრიბოედოვს დინჯ კილოზე ესაუბრება.

წვერ-ულვამგაპარსულ გრიბოედოვს ლურჯი ფრაკი აცვია, მკერდზე ერთი ორდენი ჰკიდია, კისერი მაღალ საყელოში აქვს ჩამძვრალი და მოსაუბრეს დიდრონი სათვალეებით უგდებს ყურს. ხოლო ცივი თვალები ოთხი ქალისკენ მიუბრუნებს და ველარ გადაუჭრია ოთხში ვინ უფრო ლამაზია: მარიამ ორბელიანი, მანანა ორბელიანი, მასპინძელი სალომე ორბელიანი თუ მისი უფროსი ქალიშვილი ცამეტი წლის ნინო, რომელსაც გრიბოედოვმა მურილიოს² მადონა შეარქვა და თვალის დაადგა.

ქალებს ქართულად და ევროპულად აცვიათ. აივანი ორბელიანთა გვარეულობით არის საგვს და დიასახლისი კნენა სალომეც დიდი სარდლის დავით ორბელიანის ჩამომავალია. აქ არიან გრიგოლი და მისი ძმა ზაქარია, ალექსანდრე,

ვახტანგი, დიმიტრი, ყაფლანი, ლუარსაბიც და თეიმურაზიც და მელიტონის ეფემიაც. უკლებლივ ყველა ახალგაზრდას სამხედრო მუნდირი ან ჩოხა აცვია. ხნიერებს კი ყურთმაჯიანი კაბა და ლამაზი ქულაჯა შეუნარჩუნებიათ.

ვაჟების ერთი ჯგუფი და სამი ლამაზი ქალი გრიგოლ ორბელიანს დაუტყვევებია, თვითონაც შუაში ჩამდგარა და ომის ამბებს უამბობს. თანაც ყველას და ყველაფერს ოდნავ ამასხარავენ. გრიგოლი ომში ქეიფს იყო მოწყურებული და დანაკლისი ერთბაშად აინაზღაურა: ერთი დღედაღამე ლოპიანას ბაღში გაატარა და ორმოცი მეგობარი დაათრო. ალექსანდრე ჭავჭავაძემაც იკადრა და ეწვია. ალექსანდრე ადრე გამოიპარა, სხვებმა კი ჯერ საარი მოისმინეს და მერმე დილის მწვადი გრიგოლის საკუთარ ბაღში განიკნეს. ახლა კი თითქმის ყველანი ნაბახუსევი არიან და აქედან ყაფლან ორბელიანს გაჰყვებიან, რომელიც გრიგოლს მარმარილოს დუქანში გადაუხდის სამაგიეროს.

ჭავჭავაძე კახელია და სტუმართა შორის იქაური თავადებიც მრავლად მოსჩანან. ჩოლოყაშვილები, ქვაბულაშვილები, ვაჩნაძეები, მაყაშვილები და ჯორჯაძეები ორბელიანებს ეჯიბრებიან, და თუ მასპინძლის ასულს ნინოს სხვა ვინმე მოსტაცებს, ისინი ხელს ხმალზე გაიკრავენ და არას გზით არ დაანებებენ.

მელიტონ ბარათაშვილის ვაჟი, პატარა ტატე, თავის ტოლ-ამხანაგებთან, დავით ჭავჭავაძესთან, ილია და ვახტანგ ორბელიანებთან, ლევან მელიქიშვილთან, დიმიტრი ყიფიანთან ქვემოთ, ბაღში ერთობოდა. ახლა ეზოდან ამოტყორცნილი ბურთისთვის ამოსულიყო. კნენა სალომემ თითის ქნევით მოიხმო იგი და ხმამაღლა მიმართა სტუმრებს:

– ბატონებო, გთხოვთ მშვენიერი ლექსი მოისმინოთ. ფრიად ნიჭიერი მომავალი მგოსანი თავისი ბიძის გრიგოლის „სადღეგრძელოს“ წაიკითხავს.

ტატე გაინია, მაგრამ არ გაუშვეს. ყველანი სმენად გადაიქცნენ. დიასახლისმა გრიგოლი, მელიტონი და ეფემია მოიშველა, ანთლებულ ტატეს ყურში რაღაც დაპირება ჩასჩურჩულა და დაითანხმა. ბაღშია ყოყმანით აჰხედა და თავის ბიძას გრიგოლს, რომელიც ამქვეყნიურ ღმერთად მიანჩნდა, და როცა მის სახეზე სადასტურო ღიმილი დაინახა, ოდნავ გაფითრდა, დიდრონი ალმოდებული თვალები ჭერ-კედელს მოავლო და შემკრთალი ხმით დაინყო.

ავტორის დისწულს ეს პოემა თავისებურად ჰქონდა შემოკლებული. მას რჩეული ნაწყვეტები ამოერჩია, ოსტატურად გადაება და დიდრონი პოემიდან ხუთიოდე წუთის საკითხავი ლექსი გამოეჭრა:

ნინო ჭავჭავაძე, მხატვარი – მ. ვადბოლსკი

1. მეთულუხჩე – თულუხით წყლის მზიდავი. 2. მურილიო – XVII საუკუნის ცნობილი ესპანელი მხატვარი

გუნდნი და გუნდნი ვაჟკაცთა სჩანან მამულის მფარველნი!
ზოგნი აზატის დამმხოზნი, ზოგნი თემურის მეტროლნი!

მკითხველს ხმა გაუმაგრდა, გაუკაჟდა, აღფრთოვანდა და სახეც შეეცვალა: გაფითრდა, ათრთოლდა და გულწასულს დაემგვანა. მხოლოდ თვალებმა მოუმატეს კრიალს და ხელებმაც მოუხშირეს კანკალს. შემდეგ ერევნის დილა ჩაიკითხა და შთაგონებით დაასრულა:

ჩვენც აღვდგეთ, ძმანო, და ერთიც გამარჯვებისა დავლიოთ!
და დღეს ვინც ველარ დაბრუნდეს, ის ცრემლით მოვიხსენიოთ!
დასრულდა, გაჰქრა სიზმარებრ ესე ლხინიცა ღამისა...
წარვიდეთ, სადაც მიგვინოდს ხმა საიდუმლო მხვედრისა!

დაასრულა, მოსხლტა და გაიქცა, თანაც ტაში და „ვაშა“ გაიყოლა. სტუმრების ტაში და აღფრთოვანებული თვალები ახლა ამ ლექსის ავტორს მიუბრუნდა. გრიგოლი თვითონაც ოდნავ ფერწასული იყო და ყველას თავდაჭერილ სალამს აძლევდა, თვალებით კი უკვე შემნიფებულ ნინოს ელამუნებოდა, რომელიც თითქო სხვებზე მეტად იყო მოხიბლული და მის თვალებსა და ღიმილში მადლობა და აღტაცება თრთოდა. ერთ ლექსს მეორე და მეხუთე მოჰყვა. გენერლის ახვერდოვის ქვრივმა თავის მონაფეს ნინოს გრიბოედოვზე უყო თვალი და სათქმელს მიახვედრა. ამას წინათ რუსმა პოეტმა მას თავის კომედიის რამდენიმე მონოლოგი გადაუწერა და აჩუქა.

ნინო ოდნავ განითლდა. მაგრამ თავი ვერ დააღწია. ყველანი მას მიაჩერდნენ და სიჩუმე ჩამოაგდეს. მან თავი ჩალუნა და თითქო ჩაფიქრდა, შემდეგ ისევ ასწია, ხელი ხშირ დალაღებზე გადაისვა, მუქად ალანძული სახე კედელს მიაპყრო და მორცხვი ხმით ჩაცკის¹ უკანასკნელი მონოლოგი წაიკითხა.

ახალგაზრდა ქალი სწრაფად გავარდა აივნიდან. ავტორს მქუხარე ტაში და მილოცვა მიაყარეს. გრიბოედოვი მორცხვად იღიმებოდა და დიდ სათვალეებს თალათინის ნაჭრით ისუფთავებდა.

– ამ ლექსს პუშკინიც არ დაინუნებდა, – ხმამალლა სთქვა ალექსანდრე ჭავჭავაძემ.

– ხოლო ბარატინსკი² ორივე ხელს მოაწერდა, – დაუმატა გრიგოლმა.

ავტორიც მხოლოდ მათს აზრს ელოდებოდა. მის ლოყებზე სიამის სინითლემ იმატა. მადლობის ნიშნად ორთავ პოეტს ოდნავ დაუკრა თავი და გაახსენდა, რომ ამას წინათ კიუხელბეკერმა³ იგივე აზრი გამოსთქვა.

ახლა მესამე პოეტის ჯერი იყო. კნენინა ეფემიამ თავის ძმას გრიგოლს აჰხედა და ალექსანდრე ჭავჭავაძეზე ანიშნა. გრიგოლმა აღარ დააყოვნა და მასპინძლის მუხამბაზი წაიკითხა, რომელიც ყველამ ზეპირად იცოდა.

ლოთებო, ნეტავი ჩვენა, ჰარიალალი,
დღეს მოგვეცა შვება-ლხენა, თარიალალი.

პოეტი პოეტის ლექსს ხელგამლით და კინტოური იერით კითხულობდა და წელანდელის ლექსების მაღალ კილოს დაგორებულ ლოდსავით აქვეითებდა.

დავეხსნათ ცოდნის ძებნასა, ღვინო სჯობს ყოველ ცნებასა,

ბრძენი სიკვდილსა ჰფიქრობს და ლოთი გამარჯვებასა.

ისევ ტაში ავარდა, მაგრამ ყველამ კილოს დამდაბლება იგრძნო და ეს გრძნობა ტაშსა და ღიმილშიც გამოჩნდა. მოლიმარე ავტორი თხელ უღვაშებს იგრეხავდა

და ამ ლექსის არჩევისათვის გულში ემდუროდა გრიგოლს. შემდეგ ნახევარ პოეტს ალექსანდრე ორბელიანს მიუბრუნდა და ჩუმი ხმით უთხრა:

– სჯობდა ჩემი „გოგჩის ტბა“ წაეკითხა.

– იმიტომ არ წაიკითხა, რომ იმ ტბიდან თვითონ მაგასაც ბლომად აქვს დალექული, – ანუგემა ალექსანდრემ.

ჭავჭავაძემ ღიმილით ჰკითხა:

– ან მაგის „სადღეგრძელო“ განა ჩემი „მუხამბაზის“ გვერდით არ წოლილა?

– წოლილა, უეჭველად წოლილა, – ხმამალლა გაიცინა ალექსანდრემ.

– მაგის „სადღეგრძელო“ ნამდვილად შენი „მუხამბაზის“ შექმნილია, ნამდვილად!

შემდეგ ერთმა გუვერნანტმა ქალმა თერთმეტი წლის კატო გამოიყვანა და ინგლისურ ენაზე ბაირონის ლექსი წააკითხა, ხოლო მეორე გუვერნანტმა პატარა სალომეს ანდრე შენიეს¹ „ნეერა“ წააკითხა ფრანგულად.

სანამ ჭავჭავაძის ქალიშვილები უცხო ლექსებს ტიტინებდნენ, გრიბოედოვმა პოეზიას თავი მიანება და წელან შეწყვეტილი საქმიანი საუბარი აღადგინა. ის დიპლომატობას და პოეტობას აღარ სჯერდებოდა. საზოგადო მოღვაწედ ითვლებოდა და ახლა ეკონომისტობაც დაიწყო. გრიბოედოვი „რუსეთ-ამიერკავკასიის კომპანიას“ აარსებდა, რომელსაც აქაური სახაზინო მინებით და ბალებით უნდა ესარგებლა (განდგომილ და ორგულ ბატონიშვილებს და თავად-აზნაურებს რომ ჩამოართვეს) და ამგვარად ადგილობრივი ვაჭრობა და მრეწველობა გაეცხოველებინა. ამავე ამხანაგობას უნდა ეკისრა რუსების გადმოსახლება, მტკვარზე მენავეობის აღდგენა, ბათომში ნავთსადგურის მონყობა და, საერთოდ, ქვეყნის აყვავება და გაბედნიერება.

– ფული? – ჰკითხა ჭავჭავაძემ. – რამდენიმე მილიონი დაგჭირდებათ.

– რამდენიმე ასეული ათასიც გვეყოფა, – უპასუხა გრიბოედოვმა, – ზოგს სომხები შემოიტანენ და ზოგსაც ხაზინიდან გამოვიტანთ. უმთავრესი კი სხვა რამ არის.

– არ მოგვცემენ, – მტკიცედ მოუჭრა ჭავჭავაძემ, – მაინც ცდა ბედის მონახვერეა და უკან ნუ დაიხევთ, მეც მოგეშველებით.

გრიბოედოვსაც ჯერჯერობით მხოლოდ ეს უნდოდა.

* * *

...ზამთარმა და ზაფხულმა თორმეტჯერ შეინაცვლეს ალაგი. გადასახლებული შეთქმულნი თანდათან ბრუნდებოდნენ ჩრდილოეთიდან, თან ჩინ-ორდენები მოჰქონდათ, აქაც სწრაფად მიიწვედნენ წინ, ღიმილით იგონებდნენ ყაზარმობას და ომში და ლექსებში ახშობდნენ ბოლმის ნალექს.

ყველაზე ადრე ალექსანდრე ჭავჭავაძე ჩამოსულიყო. მისი მუდამ გაშლილი სუფრა და ღია გული მრავალ ზემოურს დაჰხსომებოდა. გაიხსენეს იმის ხელით დაპყრობილი ბაიაზეთი, მისი ნათლია ეკატერინე დედოფალი, მისი საქმენი სამადლიერონი, გაიხსენეს და მალე მიეშველნენ, ჩამოიყვანეს, მიანვნენ და სხვებსაც გზა გაუხსნეს.

ისევ გაიღო დიდი ხნით მიკეტილი კარი საკომენდატო ქუჩაზე, ისევ ხშირ-ხშირად იშლებოდა სუფრა წინანდალში, კვლავ იხოცებოდა ნადირი, ეხდებოდათ სარქველი ქვევრებს და უხვად იხარჯებოდა ფული, ოფლი, სიმღერა და ლალი ცხოვრება „წყეული“.

ჯგუფ-ჯგუფად და ცალ-ცალკე შემოდიოდნენ და ორ ოთახში ლაგდებოდნენ

1. ჩაცკი – ალექსანდრე გრიბოედოვის კომედიის („ვაი ჭკუისაგან“) პერსონაჟი. 2. ბარატინსკი ე.ა. (1800-1844) – რუსი პოეტი. 3. კიუხელბეკერი ვ. (1797-1846) – რუსი პოეტი და საზოგადო მოღვაწე.

1. ანდრე შენიე (1762-1794) – ფრანგი პოეტი.

ეკატერინე ჭავჭავაძე, მხატვარი – ფ. ქ. ვინთერჰალთერი

– დიდ სასტუმრო ოთახში ახალგაზრდები და ქალები გროვდებოდნენ, მასპინძლის კაბინეტში კი – ხნიერი მამაკაცები.

ბინა მდიდრულად და შერეულად იყო მოწყობილი: ფარჩის შპალერი, სპარსული ხალიჩები, ფრანგული რბილი ავეჯი, ქართული ბალიშ-მუთაქა, ჭერამდე აზიდული სარკეები, ფერადი სურათები, ბროლის ჭალები, ბრინჯაო, ხავერდი და აბრეშუმი – ყველაფერი ადასტურებდა, რომ ის ბინა დედოფლის ნათლულს, სამეფო გენერალს და წინანდლის პატრონს ეკუთვნოდა.

იანვრის თოთხმეტს ნინოს დღეობა იყო. გრიბოდოვის ქვრივს სულაც აღარ ჰსურდა თავის თავი გაეხსენებინა ამ სოფლისთვის, მაგრამ მამამ მისი დღეობა გაახსენა და განდევილ შვილს დიდი ნადიმი გაუმართა. შავი ხავერდის კაბით გამოწყობილი ქვრივი აპრიალეზულ ბუხართან იჯდა და მორცხვად აძლევდა სალამს ყველა ახალმოსულს, რომელნიც მას დღეობას ულოცავდნენ და ათასნაირ სიკეთეს სთავაზობდნენ. შემდეგ შორდებოდნენ და ქალ-ვაჟთა უფრო დიდ ჯგუფს უერთდებოდნენ.

ამ ჯგუფში მედიდურად ბრწყინავდა ნინოს მომდევნო დაი ეკატერინე, რომელიც ამ

დღისთვის და თავისი სამთავროს საქმეების გამო ჩამოსულიყო ქალაქში. მას ისეთივე კაბა-სამკაული აესხა სრულ ტანზე და იგივე მოურიდებელი სილამაზე გამოეფინა, რომელთაც ყოვლის მნახველი პეტერბურგიც კი მოჰხიბლეს.

მას, სამეგრელოს მთავრის დავით დადიანის მეუღლეს, დიდი საქმეები ჰქონდა ვარანცოვთან და ახლაც მას ელოდებოდა. მან იცოდა, რომ ვახშამზე მის გვერდით უნდა მჯდარიყო, რათა უკეთ მოეგვარებინა თავისი საკუთარი და სამთავროს საქმენი, რომელსაც ვერც თვითონ და ვერც სხვა ვინმე არჩევდა ერთმანეთში.

ეკატერინეს ამ ჯგუფში შუაგული დაეპყრო და ყველა ახალგაზრდა მიეზიდა: ლევან მელიქიშვილი, ნიკო ჭავჭავაძე, დიმიტრი ყიფიანი, გიორგი ერისთავი „გლუხარიჩი“, მიხეილ ჭილაშვილი, ისაკა თუმანიშვილი, ივანე ანდრონიკაშვილი, გრიგოლ და ვახტანგ ორბელიანები, საგინაშვილი, თავის ძმა დავითიც და კიდევ სხვა ერისთავები, ამილახორები, ორბელიანები, ჩოლოყაანი, ორდენ-მუნდირიანები და უმუნდრონიც.

შამილი დიდ ძალაში შესულიყო და სანადირო მხეცად გადაქცეულიყო. მისი დაჭერა ისეთივე გმირობად იყო მიჩნეული, როგორც ერთ დროს ნაპოლეონის განდევნა იყო მოსკოვიდან, ამიტომ ყველა მას დასდევდა, გაზაფხულზე დალისტანში გარბოდა, ზამთრის პირას ხელცარიელი მორბოდა. წარჩინება და ფული მაინც მოჰქონდათ და გაუთავებლივ მოელოდნენ ახალ გაზაფხულს, რათა ხელახლა ენადირათ, ახალ-ახალი სოფლები დაენვათ, ისევ უამრავი სისხლი დაენთხიათ, ქვრივ-ობოლი მოემრავლებინათ, ცრემლის გუბები დაეყენებინათ და თან ისევ წყევლა-კრულვა, ისევ ორდენები და ისევ ფული წამოეღოთ.

ამ თავმოყრილი თავადების უმეტესობაც ნადირობიდან იყო დაბრუნებული. ზამთარში ისვენებდნენ, სუქდებოდნენ, ახალი ლაშქრობისთვის ემზადებოდნენ და ახლა ეკატერინე დადიანზე უფრო მწვავე მოუთმენლობით ელოდებოდნენ ვარანცოვის მოსვლას, თვალის მოკვრას, მის ღიმილსა და ორიოდ სიტყვას, ჯერჯერობით კი ხალვათად ოხუნჯობდნენ და მაღალი სიცილით აყრუებდნენ ბუხრის წინ თავმოყრილ მეორე ჯგუფს, სადაც ნინოს ირგვლივ მისი უმცროსი დაი სალომე ბარონ ნიკოლაისა, მისი დედა სალომე, მანანა და მარიამ ორბელიანები და კიდევ რამდენიმე ხანში შესული და მოხუცებული კნენა თბებოდა.

მეორე ოთახში უფრო ხნიერები და მოხუცებულნი შეკრებილიყვნენ და დაბალი ხმით საუბრობდნენ. აქ იყვნენ თვითონ მასპინძელი, ზაალი და შალვა ბარათაშვილები, ალექსანდრე, ლუარსაბ, ყაფლანი და კიდევ რამდენიმე ორბელიანი, სარდალი მოსე არლუთაშვილი, გარეგნობით მახინჯი ფილოსოფოსი პლატონ იოსელიანი, მასპინძლის სიძე ბარონ ნიკოლაი, სარდალი ვასილ ბებუთოვი, მასპინძლის მეორე სიძე სამეგრელოს მთავარი დავით დადიანი, კიდევ ათიოდე დიდგვაროვანი და ახლად დაბრუნებული ელიზბარ ერისთავი, რომელიც მათ ფინეთის ამბებს უამბობდა, სადაც მან, როგორც გადასახლებულმა, თორმეტი წელიწადი გაატარა.

მცირე ხნის შემდეგ ამავე ოთახში გრიგოლ და ვახტანგ ორბელიანები, ლევან მელიქიშვილი, ნიკო ჭავჭავაძე, დიმიტრი ყიფიანი, გიორგი ერისთავი, ივანე ანდრონიკაშვილი, კიდევ რამდენიმე ერისთავი და ორბელიანი შემოვიდნენ. უწინდელ საზოგადოებას ბევრი ვინმე აკლდა. აკლდა მელიტონ ბარათაშვილიც, რომელმაც სამი თვის წინათ თავისი ერთადერთი ვაჟი ნიკო დამარხა განჯაში და მას აქეთ დარდისგან დნებოდა შინ.

მრავალი ნაწევრალი აკლდა ამ კრებულს და ყველას თავდაპირველად სამი მეთაურთაგანი გაახსენდა: იესე ფალავანდიშვილი არხანგელსკში მომკვდარიყო (არავის დაენანა). სოლომონ დოდაშვილი ჭლექისგან დამდნარიყო ვიატკაში და რვა წლის წინათ გარდაცვლილიყო (ყველას შერცხვა, რადგან ქიზიყელი რიტორი ბრწყინვალე წოდებას არ ეკუთვნოდა და ამიტომ არც არავინ გამოესარჩლა), ხოლო სოლომონ რაზმაძე სადღაც ცინულეთში იყინებოდა და ვერც იმისთვის ეშველნათ.

სტუმრებს ბევრი რამ ჰქონდათ მოსაგონარი. ჩვენში დამკვიდრებულმა უცხო ადათმა და კანონებმა ცხარე კამათი გამოიწვია. ალექსანდრე ორბელიანი მარტო იგერიებდა შემოტევეებს.

ბოლოს მასპინძელმა ჰკითხა:

– კნიაზო ალექსანდრე, თავი მოუყარეთ საბოლოოდ ჩვენს ნაუბარს, ავიც და კარგიც სათვალავში ჩააგდეთ და გვიბრძანეთ, რუსის მოსვლამ გვარგო თუ გვავნო?

ორბელიანი დაიბნა და ჭირის ოფლი მოიხოცა. ჩიხში შეგდებული ბატონი მასპინძლის შინაყამამ იხსნა, რომელმაც წინდანივზე დაზეპირებული სათქმელი დაიძახა:

– მათი ბრწყინვალეობა მეფისნაცვალთა თავადი ვარანცოვი მობრძანდა!

ყველანი წამოიშალნენ, წამოცვივდნენ და უფროს-უმცროსობის მიხედვით დალაგდნენ.

ხოლო მასპინძელი და დიასახლისი კიბისკენ გაეშურნენ, სადაც ბრწყინვალე ჩექმების ბაკუნი მოისმოდა.

შემაჯამებელი დავლება

ლიტერატურული სალონი

წაიკითხეთ დამატებითი მასალა ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრიგოლ ორბელიანის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე და მოამზადეთ საათანახევირანი სცენარი ლიტერატურული საღამოსთვის: „ქართველი რომანტიკოსები“.

არ დაგავინყდეთ საინტერესო სტუმრების მიპატიჟება თქვენს ლიტერატურულ საღამოზე.